

Historiebruk i nyttårstaler

En sammenlikning av hvordan statsministre i Norge og Danmark bruker historie i sine nyttårstaler.

SONDRE VINDBO

VEILEDER

May-Brith Ohman Nielsen

Universitetet i Agder, 2023

Fakultet for humaniora og pedagogikk
Institutt for religion, filosofi og historie

Forord

Det å skrive en masteroppgave er en møysommelig og krevende prosess. En periode preget av ukuelig pågangsmot, entusiastisk skriving og ofte en følelse av at noe ikke helt faller på plass. Jeg er derfor svært takknemlig for å kunne takke for den utrettelige støtten jeg har opplevd fra mine samarbeidspartnere. Det være seg veileder, medstudenter ved UiA, forelesere og min kjære familie, som alle på hver sin måte har bidratt til det resultatet oppgaven nå har blitt.

May-Brith Ohman Nielsen har ved flere anledninger bidratt til det jeg best kan beskrive som akademiske åpenbaringer. Først ved å virkelig få frem hvor skoen trykker hos studenter i forståelsen av, eller forvirringen omkring, ordene kilde, levning og beretning. Dette gjøres lettfattelig i hennes artikkel *Et historiedidaktisk blikk på kildeterminologien. Kan historiefaget tjene på å reformulere sine «læresetninger»* og på en slik måte at det med fordel kunne vært pensum ved alle norske universiteter. Videre har hun bidratt med konstruktive og utviklende tilbakemeldinger på mitt arbeid. Tusen hjertelig takk.

Stor takk skal alle medstudenter og seminarleder Lise Rye ha for gode diskusjoner med konstruktive forslag til hvordan stadig bli bedre for hver innlevering.

Takk til dem som har bidratt til et spennende fagfelt og besvart mine spørsmål underveis. Her vil jeg trekke frem Apostolos Spanos og Georg Kristoffer Fjalsett, som gjennom sine forelesninger om hvordan forstå historisk tid og historiebruk, presenterte meg for de spennende begrepene historiebevissthet og historiebruk.

Ulf Zander skal ha stor takk for sin tålmodighet ved å besvare alle mine spørsmål, samt utveksling av tanker og idéer.

Takk går også til Klas-Göran Karlsson for tips og formidling av kontakter og litteratur, Teemu Ryymin for god informasjon og videre inspirasjon, Vidar Kalsås for utveksling av tanker omkring teoribruk basert på hans spennende doktorgradsavhandling, Ketil Knutsen og Alexandre Dessingué for gode råd og deres mange relevante publikasjoner.

Til sist, og viktigst av alt, takk til min kjære Elisabeth og våre tre tålmodige jenter for deres støtte og kjærlighet underveis.

Alle som har bidratt står uten ansvar overfor feil som måtte gjenstå i teksten.

Kristiansand, 1. juni 2023.

Abstract

Over the last 20-25 years there has been done a lot of research on the issue of use of history resulting in numerous books, articles and master thesis. Surprisingly few of them have studied the use of history in new-years speeches performed by prime ministers, but research state that politicians use history in their communication with their audience. Knowing this and also being aware of the fact that international research in comparative politics, up until approximately year 2000, find similarities between Nordic countries far more interesting than their differences, makes this a good starting point to study any possible differences and similarities between the countries the in the period 2000-2021.

Using new-years speeches as my source I hope to both fill any open gaps in the research field and add nuanced knowledge to existing results. My research question will be as follows:

How do prime ministers in Norway and Denmark use history in their new-years speeches in the period between 2000-2021? What are the similarities and differences between the two countries?

Analyzing my sources I will use the theory on historical culture presented by Peter Aronsson, Klas-Göran Karlssons typology on the use of history and the typology Jörn Rüsen presented on the functions of historical narratives. I will use qualitative method to structure any information gathered from the sources according to a main narrative and side narratives before I go on with the comparative analysis.

My analysis confirm the similarities to be most significant. Both between different political parties within each country, but also surprisingly to a high degree between social democrats in Norway and conservatives in Denmark. The most interesting difference is the significant use of existential use of history in Denmark in interconnection with the exemplary- and traditional narrative. Furthermore, using Rüsens typology of historical narration in relation to side narratives, main narrative and master narrative made it possible to use the typology in similar way as is the strength of Karlssons typology: the different types may overlap each other or work simultaneously enabling to strengthen or weaken each other, and it in in these crossroads the most interesting findings may take place.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	2
Kapittel 1 Innledning	7
Problemstilling.....	8
Kildene.....	10
Teori.....	11
Metode	12
Forskningssituasjonen	13
Relevans	17
Disposisjon.....	18
Kapittel 2 Teori	19
Historiebruk.....	19
Historiekultur, historiebruk og historiebevissthet	19
Historiebrukstypologier	21
Narrativ.....	26
Kapittel 3 Analyse av danske nyttårstaler	31
Nyttårstale 1. januar 2000 av statsminister Poul Nyrup Rasmussen	31
Empiri.....	31
Historiekultur.....	34
Historiebruksanalyse	35
Narrativ analyse.....	37
Delkonklusjon	40
Nyttårstale 1. januar 2008 av statsminister Anders Fogh Rasmussen	41
Empiri.....	42
Historiekultur.....	44
Historiebruksanalyse	46
Narrativ analyse.....	48
Delkonklusjon	51
Nyttårstale 1. januar 2009 av statsminister Anders Fogh Rasmussen	53
Empiri	53
Historiekultur.....	55
Historiebruksanalyse	56
Narrativ analyse.....	59
Delkonklusjon	61
Nyttårstale 1. januar 2021 av statsminister Mette Fredriksen	62
Empiri.....	62

Historiekultur.....	64
Historiebruksanalyse	67
Narrativ analyse.....	69
Delkonklusjon	71
Delkonklusjon av fire danske nyttårstaler	72
Kapittel 4 analyse av norske nyttårstaler	77
Nyttårstale 1. januar 2000 av statsminister Kjell Magne Bondevik	77
Empiri.....	77
Historiekultur.....	81
Historiebruksanalyse	82
Narrativ analyse.....	85
Delkonklusjon	87
Nyttårstale 1. januar 2008 av statsminister Jens Stoltenberg	88
Empiri.....	89
Historiekultur.....	91
Historiebruksanalyse	92
Narrativ analyse.....	95
Delkonklusjon	98
Nyttårstale 1. januar 2009 av statsminister Jens Stoltenberg	99
Empiri	99
Historiekultur.....	102
Historiebrukssanalyse.....	103
Narrativ analyse.....	106
Delkonklusjon	109
Nyttårstale 1. januar 2021 av statsminister Erna Solberg.....	110
Empiri.....	110
Historiekultur.....	112
Historiebruksanalyse	114
Narrativ analyse.....	117
Delkonklusjon	120
Delkonklusjon av fire norske nyttårstaler	121
Kapittel 5 Konklusjon.....	126
Funn som indikerer ulikhet	127
Funn som indikerer likhet.....	133
Bidrag til forskningsfeltet og tanker om videre forskning.....	136
Bibliografi	139

Kapittel 1 Innledning

Innen internasjonal komparativ faglitteratur i perioden etter andre verdenskrig og opp til omkring år 2000 har Norge og Danmark inngått som en del av det denne litteraturen ofte har referert til som utviklingen av et nordisk konsensuspreget politisk system med tydelige fellestrekk.¹ Til tross for ulikheter landene imellom er det det som er felles som er tillagt mest verdi i kategoriseringen av det politiske system i Norden, sett opp mot resten av Vest-Europa.² Historiefaget gjennomgikk på 1970-tallet en omveltning referert til som den kulturelle og lingvistiske vendingen, og ble med det mer preget av en tverrfaglighet. Dette materialiserte seg blant annet i det som har blitt til fagområdene historiekultur, historiebevissthet og historiebruk i nordiske land fra omkring 1980-1990-tallet,³ inspirert av endringene den tyske historiedidaktiske skolen gjennomgikk fra siste halvdel av 1970-tallet som svar på sosiologiens fremmarsj på universiteter i Vest-Europa og Nord-Amerika.⁴ Spesielt historiebevissthet og historiebruk har fått en økt betydning både i læreplaner⁵ for grunnskolen og innen forskning på universitetsnivå utover på 2000- og 2010-tallet. Også innen nyhetsmedia har fokuset økt på hvordan historie brukes av politikere i sine forsøk på å nå frem med sine budskap til sitt publikum. Et godt eksempel fra Norge er opprettelsen av Faktasjekk.no hvor flere mediehus har gått sammen om å faktasjekke blant annet utsagn, deriblant bruk av historie, politikere kommer med i debatter og taler.

I takt med de seneste to tiårs endring av samfunnet i en stadig mer globalisert verden og med ny kunnskap fremskaffet gjennom studiet av historiebruk, gjerne i form av komparative studier, lurer jeg på hvordan det står til med likheten mellom Norge og Danmark. For å kunne svare på dette i denne masteroppgaven har jeg sett hva nyere forskning innen historiebruk har brukt som studieobjekt knyttet til politikeres bruk av historie. Per tid mangler det en systematisk komparativ undersøkelse av hvordan statsministrene i Norge og Danmark bruker historie i sine nyttårstaler de seneste to tiår, og det vil derfor være en gyllen anledning for meg å fylle dette hullet i forskningen med denne masteroppgaven.

¹ (Heidar & Berntzen, 1998, ss. 47-48)

² (Heidar & Berntzen, 1998, ss. 47-48)

³ (Thorp, 2013, s. 210)

⁴ (Götz, 2018, ss. 540-541)

⁵ (Utdanningsdirektoratet, 2022)

Problemstilling

Problemstillingen for min masteroppgave vil derfor være: Hvordan brukes historie av statsministre i nyttårstaler i Norge og Danmark i perioden 2000 til 2021, og hvilke fellestrekk og ulikheter er det mellom landene?

Noen sentrale arbeidsspørsmål for å strukturere analysen min vil være:

- Hvilke er de viktigste tema taleren fokuserer på? Da kan jeg på en lettere måte sammenfatte det essensielle i talen.
- Deretter spør jeg hvilken historiekultur som presenteres i talen. Slik får jeg frem hva i erfaringsrommet taleren velger å bringe frem i lyset, og dermed ansees som viktig å bli husket.
- Videre vil jeg finne ut hvordan taleren bruker historie.
- Til sist spør jeg hvilket narrativ historiekulturen er presentert i.

Deretter stiller jeg følgende tre arbeidsspørsmål til funnene arbeidsspørsmålene over belyste:

- Hva er felles for nyttårstalene innad i hvert land og hva er ulikt?
- Hva skiller eller er likt partimessig?
- Finner jeg en grunnfortelling?

Underveis og parallelt med de foregående arbeidsspørsmålene vil de følgende arbeidsspørsmålene også være til god hjelp til å svare på problemstillingen:

- Hvordan bruker taleren historie på en ikke nødvendigvis bevisst eller uttalt måte? Kommunikasjon skaper mening, blant flere ting, gjennom både det uttalte og ikke uttalte. Det samme gjelder det som kommuniseres bevisst eller ikke bevisst, og er derfor viktig å avdekke for å svare på problemstillingen.
- Hvordan materialiserer historiebruken seg gjennom historiske fortellinger? Dette spørsmålet hjelper meg til å fokusere på hva det er som kommuniseres gjennom valget av formen fortellingen tar, når avsender har bestemt seg for å bringe budskapet ut til mottaker på en bestemt måte.
- Hvilke fortellinger i talen er sidefortellinger og hvilken er hovedfortellingen som indikerer hvilken historiebruk taleren vektlegger og dermed hvordan taleren materialiserer denne historiebruken på? Med disse spørsmålene får jeg delt opp talene i underdelar som gjør det lettere å svare på de to foregående arbeidsspørsmålene. Og kan jeg finne en tydelig grunnfortelling som først viser seg når jeg har sett på flere

taler ved at de bærer et samme overordnet budskap? En slik eventuelt omforent grunnfortelling vil kunne si noe generaliserende om det enkelte land, og bidra i sammenlikningen av landene.

- Hvordan tydeliggjøres det i talen om taleren retter sitt fokus på fortid, nåtid eller fremtid? Svar på dette kan hjelpe meg i en sammenlikning mellom de to landene.

Utgangspunktet for denne oppgaven er at politikere generelt bruker historie for å påvirke sitt publikum.⁶ Med stor sannsynlighet vil det være variasjoner mellom ulike land i hvordan dette gjøres og til ulike tider, basert på ulike historiske erfaringer. Videre er utgangspunktet gitt av tre tidligere studier: Den svenske historikeren Erik Axelsson sammenliknet i 2007 historiebruk i norsk og svensk EU-debatt i perioden 1990-1994.⁷ I 2017 sammenliknet den danske historikeren Anette Warring blant annet om tidsfokuset i feiringen av nasjonaldagen i Danmark og Norge hadde et fortids- eller fremtidsfokus.⁸ I begge undersøkelsene fremtrer landet forskeren selv kommer fra som drevet av et utviklings- og fremtidsperspektiv, sammenliknet med Norge som de hevder har et mer tilbakeskuende perspektiv. I den norske undersøkelsen fra 2017 om historiebruk i fortellingene som inngår i norsk politisk sakprosa finner den norske historikeren Teemu Ryymin at denne er preget av et utviklingsperspektiv i politikkkutformingen.⁹ Utfyllende gjennomgang av disse tre historikerne følger i gjennomgangen av forskningssituasjonen lenger nede.

Nå kan man ikke slutte direkte fra disse tre undersøkelsene om man i Norge generelt bruker mer historie enn i de to andre skandinaviske landene fordi undersøkelsene bruker ulik kilde, teori og metode. I tillegg undersøker Ryymin kun norske forhold hvis funn muligens kan sies å gjelde historiefortelling i politisk sakprosa generelt, om man følger den norske historikeren Ketil Knutsens argument at politisk historiefortelling som retorikk har fremtiden som omdreiningspunkt.¹⁰ Likevel er det et interessant utgangspunkt for om mulig å helt eller delvis bekrefte eller avkrefte funnene til Axelsson og Warring, og samtidig se studiet som en del av den tverrfaglige internasjonale komparative forskningen på likheter og ulikheter mellom nordiske land.

⁶ (Knutsen, 2010, ss. 108-111) Se også Warring, 2011 s.31.

⁷ (Axelsson, 2006, s. 312)

⁸ (Warring, 2017, s. 190)

⁹ (Ryymin, 2017, ss. 277-279)

¹⁰ (Knutsen, 2010, s. 110)

Perioden jeg har valgt å undersøke statsministres nyttårstaler i Norge og Danmark er 1. januar 2000 til 1. januar 2021. Statsministres rolle i nyttårstaler er hevet over den daglige partipolitikken, fordi den rettes mot nasjonen og på nasjonens vegne, og dermed kan forstås som representativt for et flertall av befolkningen, da statsministeren er innsatt av folket gjennom en demokratisk valgprosess.¹¹ Talene egner seg derfor godt å bruke som kilde til å kunne si noe generaliserende om det enkelte land i en komparasjonsanalyse i hvert av analysekapitlene.

Året 2000 er valgt som startpunktet for denne oppgaven fordi man fra dette tidspunktet ifølge den danske forskeren innen retorikk Marie Lund får med en endring i nyttårstaler som fant sted med det hun benevner som den «strategiske vending fra 1990'erne og frem».¹² En utvikling av nyttårstalens «deliberative funksjoner», hvilket er interessant for min studie da dette er en viktig del av historiebruk, som jeg utdyper i teorikapitlet.¹³ Året 2000 er også valgt fordi det for begge lands vedkommende var en viktig historisk begivenhet i feiringen av årtusenskiftet, og slik noe begge landene hadde til felles. Året 2021 er valgt som avslutning av samme grunn. Denne gang ikke preget av feiring som i år 2000, men snarere det motsatte. Med over 100 år siden forrige verdensomspennende pandemi gir nyttårstalen i 2021 et godt grunnlag for å studere hvordan historie brukes også i en tid preget av usikkerhet og frykt, omtrent ett år inn i pandemiens herjinger. I sum gir denne perioden et godt utgangspunkt for å kunne analysere nyttårstaler som tar for seg viktige hendelser som er felles for begge land.

Videre i innledningen vil jeg først presentere kildene denne undersøkelsen bruker. Her vil jeg gjøre rede for utvalget av taler som skal analyseres. Deretter følger en gjennomgang av utvalgte teorier og sentrale begreper. Videre beskrives metoden som er brukt, før jeg gir en gjennomgang av relevant forskning på forskningsområdet, og hvordan min masteroppgave er relevant innen dette. Til sist følger disposisjonen. Hoveddelen av teoriene jeg benytter kommer i kapittel 2.

Kildene

For å besvare min problemstilling har jeg valgt å bruke nyttårstaler som kilde til å svare på min problemstilling.¹⁴ Når jeg skal foreta en sammenliknende undersøkelse av historiebruken i to land og slik forsøke å finne noe generaliserende, er det viktig at den valgte nyttårstalen vil

¹¹ (Lund, 2020, ss. 69-71)

¹² (Lund, 2020, s. 77)

¹³ (Lund, 2020, s. 78)

¹⁴ (Nielsen, 2007)

gi et så nøyaktig svar som mulig, uten at det er andre variabler som i form av et betydelig avvik vil kunne gi skjevheter i resultatet. Et eksempel vil være å bruke nyttårstalen fra 2012 som var preget av de traumatiske hendelsene 22. juli 2011. For å finne et sammenliknbart traumatisk år i Danmark vil jeg, om mulig, måtte gå til et annet år enn 2011, men da er det andre variabler som også kan spille inn og påvirke resultatet i sammenlikningen.

Derfor har jeg satt krav til valget av nyttårstale at de skal kunne koples til fellesnevnerne av stor betydning for begge land og i det samme året, for slik å kunne sammenlikne «pærer med pærer». Årene 2000 og 2021 tilfredsstiller dette kravet. Perioden fra 2007 til de første årene inn på 2010-tallet var, sett i ettertid, preget av finanskrisen og dens ettervirkninger i form av blant annet gjeldskrisen. Det samtidige synet på hva som skjedde var ikke nødvendigvis slik, grovt sett. Til tross for nyhetsoppslag var året 2007 fortsatt preget av en tilnærmet euforisk økonomisk oppgang i verden¹⁵ med stadig synkende andel ekstremt fattige.¹⁶ Først godt inne på første halvdel av 2008 ble alvoret i situasjonen tydelig for politikere og folk flest da finanskrisen inntraff for fullt. En økonomisk krise og etterdønninger ingen hadde opplevd siden børskrakket på børsen i New York i 1929. 1. januar 2009 kan vi se gjennom nyttårstalen, som normalt blant annet ser tilbake på foregående år, hvordan finanskrisen i 2008 preget begge land.

Slik kan også nyttårstalene fra 2008 og 2009 sies å være gyldige ved å tilfredsstille mine krav og kaste lys over problemstillingen min. I tillegg sprer disse talene seg ut på tre ulike tidspunkt i en 21-års periode og vil slik være representative for perioden. Representative for landene vil talene også være i denne perioden fordi min periodisering sørger for å inkludere statsministre fra alle tre partiblokkene i norsk politikk,¹⁷ samt begge blokkene i dansk politikk¹⁸ representert innenfor perioden fra 2000-2021.

Teori

Hovedtyngden av presentasjonen av teorien kommer i kapittel to. Kort fortalt tar jeg utgangspunkt i den svenske historikeren Peter Aronssons «sirkulære» beskrivelse av hvordan historiekultur, historiebevissthet og historiebruk samspiller. I tillegg lener jeg meg noe på de norske historikerne Jan Bjarne Bøe og Ketil Knutsens delvise gjengivelse av Aronssons teori i deres bok *Innføring i historiebruk* fra 2012. Fra Aronsson vektlegger jeg hans definisjon på

¹⁵ (Erikstad, 2018)

¹⁶ (Danbolt, 2022)

¹⁷ (Tvedt & Scott, 2023)

¹⁸ (Tvedt, 2022)

historiekulturbegrepet i analysen av talene. Knyttet til historiebruksteori benytter jeg den svenske historikeren Klas-Göran Karlssons typologi, mens den tyske historikeren Jörn Rüsen's narrative teori hjelper meg med å analysere hvordan historiebruk materialiserer seg i fortellingene som fortelles i talene.

Måten jeg tenker å bruke teoriene på har stor innvirkning på hvordan forskningsarbeidet kommer til å se ut, og vil forhåpentlig kunne gi meg et overordnet perspektiv og analytiske kategorier for min drøfting og konklusjon i kapittel fem.

Metode

De utvalgte nyttårstalene er lett tilgjengelige i tekst og video på regjeringens hjemmeside i både Norge og Danmark, og er derfor hentet fra et arkiv som gir nyttårstalene troverdighet som kilde.¹⁹ Nyttårstalene er opprinnelig produsert for muntlig fremvisning på TV eller i radio og det er derfor merket på regjeringens hjemmeside om det talte ords gyldighet foran teksten. En parallell gjennomgang av videoopptaket og teksten av hver tale viser at det er minimal endring og kun snakk om et fåtall tilfeller med flytting av enkeltord som ikke påvirker hovedbudskapet.

I denne oppgaven har jeg valgt å benytte meg av kvalitativ metode. Jeg vil plassere de ulike funnene i kategorier for historiebruk og narrativ som jeg gjør rede for i teorikapittelet. For å finne ut hvilken av disse kategoriene av historiebruk og narrativ som taleren vektlegger vil jeg først dele teksten opp i hovedfortelling og sidefortellinger.²⁰ De kategoriene historiebruk og narrativ som trer frem tydeligst i denne hovedfortellingen vil dermed tydeliggjøre hvilken type historiebruk og type fortelling taleren kommuniserer til sitt publikum. Dette kan gjøres kvantitativt ved å telle antall setninger eller avsnitt i denne hovedfortellingen som viser til den ene eller den andre kategorien historiebruk og fortelling. På denne måten vil funnene bli lettere etterprøvbare og troverdige. Når jeg likevel velger å avstå fra kvantitativ metode her er det fordi hovedfortellingen som inneholder hovedbudskapet er, som Heiret, Ryymin, & Skålevåg sier, noe man oppdager når man «forstår» en historietekst som en tale er. Da har man ifølge Heiret, Ryymin, & Skålevåg «forstått det som er tillagt vekt, hvilket perspektiv hendelsesforløpet er sett ut fra, eller hva slags prinsipp som ligger til grunn for hva som er tatt med, og hva som er utelatt i teksten».²¹ Kvantitativ metode ville tillagt vekt på den kategorien

¹⁹ Kildehenvisning til hver tale på det enkelte lands regjeringens hjemmeside kommer under presentasjonen av hver tale.

²⁰ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, ss. 24-27) Forklaring på begrepene finner du i siste del av kapittel to.

²¹ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 26)

som ble gjentatt oftest, men ikke nødvendigvis den som betyr mest for talerens budskap. Slik ville den kunne gitt et skjevt bilde av det jeg ønsker å belyse i «hvordan» taleren bruker historie.

For å avdekke kategoriene gjennomfører jeg en historiebruksanalyse ved bruk av Karlssons historiebrukstypologi. Med denne kan jeg avdekke hvordan statsministrene, uten nødvendigvis å uttrykke det bevisst eller ubevisst, bruker historie basert på ulike behov og funksjoner. Deretter fortsetter jeg med en narrativ analyse ved hjelp av Rüsens typologi over historiske fortellingens funksjoner. På den måten kan jeg avdekke hvordan historiebruken materialiserer seg i fortellingen taleren presenterer. Kategoriene hovedfortelling, sidefortelling og grunnfortelling²² kan til sist hjelpe meg med å strukturere funnene inn i en tabell som lettere kan synliggjøre eventuelle mønstre av likhet eller ulikhet i bruken av historie i nyttårstalene, og dermed gjøre det komparative arbeidet lettere og mer etterprøvbart.

Forskningssituasjonen

Studiet av historiebruk vært i sterk vekst siden overgangen til 2000-tallet, men kan sees på som en videreutvikling fra begrepet historiebevissthet som den tyske didaktiske skolen fattet stor interesse for på midten av 1970-tallet da historikeren Karl-Ernst Jeismann presenterte sin definisjon.²³ I den anglo-amerikanske historiedidaktiske skolen faller historiebruk inn under fagfeltet «Public History».²⁴ Utviklingen i begge skolene falt sammen med det som i litteraturen omtales som den lingvistiske- eller kulturelle vendingen innen humaniorafagene som i Knutsen & Knutsens ord la «vekt på komplekse prosesser av historiens skapelse gjennom språk, diskursive strategier, psykologi og kulturelle prosesser».²⁵

Forskning på historiebruk er dermed et tverrfaglig felt som ifølge historiker Ola Svein Stugu henter impulser og tilnærming fra en rekke disipliner som sosialantropologi, sosiologi, arkeologi, folkloristikk, etnologi, litteraturvitenskap og historiedidaktikk,²⁶ men er også brukt på tvers av disipliner innen historiefaget selv. Dermed fremkommer det gjerne direkte eller indirekte i forbindelse med forskning på minnemarkering og monumenter, festivaler og jubileum, utstillinger og museum, historiske filmer og narrativ. Denne forskningen knyttes

²² (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, ss. 24-27) Forklaring på begrepene finner du i siste del av kapittel to.

²³ (Thorp, 2013, s. 210) Jeismanns definisjon besto av fire deler som er sammenhengende, men den som er mest henvist til er nummer to: «Historical consciousness incorporates the connection between interpretation of the past, understanding of the present and perspective on the future».

²⁴ (Stugu, 2008, s. 12) Se også Green & Troup, 2016 s. 342-347.

²⁵ (Knutsen & Knutsen, 2020, s. 674)

²⁶ (Stugu, 2008, s. 12)

ofte til teoretiske begrep som social memory, collective memory, lieux de memoire, identity, social identity theory og imagined community.²⁷ Fellestrekket i begrepene er interessen for hvordan fortiden er konstruert, komponert og bygd opp, men også hvordan den blir revet i biter, demontert eller avvist av aktører som i denne prosessen representerer ulike interesser, forståelser og perspektiv på fortiden. En slik aktør, av betydning for et land ved å være politiker og valgt av folket, er statsministrene i Norge og Danmark..

I boken *Danske taler* fra 2020 presenterer Lund analyse av 20 ulike typer taler, hvorav ulike statsministers nyttårstaler inngår i dette utvalget. Lund hevder i sin bok å kunne avdekke to tidstypiske utviklinger. Den første er en utvikling av nyttårstalens tilsiktede funksjoner som tok til fra andre halvdel av 1990-tallet og fortsatte utover 2000-tallet. Utviklingen av nyttårstalen går fra å være en tale hvor statsministeren fremtrer som nasjonens representant, til å tydeligere koble regjeringens prosjekt i det nye året med typiske danske kollektive verdier. Dette gjøres for eksempel ved å knytte klare partipolitiske konnotasjoner som «velferd», «felles ansvar» og «omsorg» til kollektive danske verdier som fred, frihet og demokrati.²⁸

Den andre utviklingen kommer ifølge Lund på 2010-tallet hvor nyttårstalens opprinnelige fokus på større fellesskap som det danske samfunn generelt, arbeidere eller ungdom, endres til at statsministeren oftere henvender seg til spesifikke grupper som innvandrere, foreldre, elever eller arbeidsledige. Dette bryter med tidligere tradisjon for nyttårstaler som var å ha fokus på «at samle nasjonen i et værdimessigt og deliberativt fællesskab på tværs av partiskel, (...)».²⁹ Dette gjøres ved at statsministeren bruker et personlig møte med en eller flere borgere «til at vinkle et emne i nyttårstalen», for eksempel et møte med soldater i Afghanistan,

²⁷ Social memory er et begrep som kom inn i historie- og sosiologiforskningen på 1960-1970-tallet, ofte nevnt under fagtermen public history og oral history, hvor fokuset endret seg fra et top-down til et bottom-up perspektiv, hvor vanlige folks historie fant interesse blant forskerne. Se Tosh, 2010 s. 254-277 og Green & Troup, 2016 s. 342-354 og 374-386. Collective memory er en teori som ble presentert av den franske sosiologen Maurice Halbwachs allerede på begynnelsen av 1920-tallet, men hans banebrytende forskning ble først «gjenopplaget» og gitt stor oppmerksomhet på 1990-tallet. Begrepet lieux de memoire er også opprinnelig en arv fra Halbwachs, men knyttes i litteraturen tettest til den franske historikeren Pierre Nora fra 1980-tallet. Basert på hans dypdykk i Halbwachs forskning fikk han frem forskningen på det vi på norsk kaller minnesteder. Se Dessingue, Knutsen & Laksefoss, 2010 s. 9-18. På 1950-tallet myntet psykoanalytikeren og historikeren Erik Erikson begrepet identitet. Han hevdet at folk var bevisst en følelse av et selv som de kunne forme og konstruere, og ikke som utelukkende arvet. Social Identity Theory tok dette videre utover 1970-tallet og hevdet et individ innehar mange ulike identiteter alt fra nasjonalitet, plassering i et sosialt hierarki, religion og til hvilket fotballag man heier på. Statsviteren Benedict Anderson kom med et av de mest innflytelsesrike svarene på spørsmålet om hvordan nasjonal identitet skapes og opprettholdes med sin bok *Imagined Communities* i 1983. Her introduserer han tanken på at en nasjon er en «imagined political community». Se Tosh, 2016 s. 220-221, Green & Troup s. 343-344 og Axelsson, 2006 s. 32.

²⁸ (Lund, 2020, ss. 78-79)

²⁹ (Lund, 2020, s. 81)

bedriftseiere som driver godt eller ofre for naturkatastrofer knyttet til klimaendringer.³⁰ Ifølge Lund er den narrative form en effektiv måte å skape retorisk nærvær mellom taler og mottaker.

Lunds funn finner vi igjen i masteroppgaven *Historiebruksanalyse av norske landsmøtetaler* fra 2022 av Truls Drageset Dybland. Med utgangspunkt i historiebrukstypologiene til Karlsson og den tyske historikeren Karl-Georg Faber utviklet han sin egen typologi hvorav en av kategoriene var «personlig historiebruk» som kan knyttes til det Lund kaller «personlige fortellinger».³¹ Med dette mener han enten «en personlig beretning [fremført av taleren] (...) [eller] dersom en politiker for eksempel gjenforteller noen andres historie».³²

Slike og andre historiefortellinger er sentrale i å oppfylle politikkenes funksjoner som identitetsbygging, legitimering og troverdighetsbygging, viser den voksende forskningen på erindringspolitikk, ifølge Knutsen.³³ Han analyserer i sitt bokkapittel *Historiefortelling som politisk retorikk - en analyse av politiske taler* fra 2010 to politiske taler av henholdsvis Carl I. Hagen og Jens Stoltenberg. Sistnevnte var hans nyttårstale fra 2006. Knutsen benytter i analysene identitetsbygging, legitimering og troverdighetsbygging som historiefortellingens funksjoner og undersøker hvordan historiefortellingen struktureres gjennom analogi, kontinuitet eller to ytterpunkt som for eksempel «vi» og «de andre». Knutsens undersøkelse viser at det er «variasjoner i hvordan politikere reduserer komplekse historier til enkle sammenhenger mellom fortid, nåtid og fremtid for å overbevise om politikken sin».³⁴ Videre hevder han at historiefortellingens potensial som retorisk virkemiddel synes å være at den vever sammen menneskers livsprosjekter med samfunnsstruktur og slik tegner et detaljert og levende bilde av virkeligheten. På den måten, mener han, appellerer historiefortellingen ikke bare til det rasjonelle hos tilhøreren, men også til følelser og verdier.³⁵

Innen historiebruksforskningen er det en god del masteroppgaver,³⁶ noen kapitler i innføringsbøker om historiebruk³⁷ og noen få enkeltstående bøker som beskriver hvordan historie brukes av politikere,³⁸ men få om noen vedrørende statsministres bruk av historie i

³⁰ (Lund, 2020, s. 80)

³¹ (Dybland, 2022, ss. 22-25) Dybland ble veiledet av historiker Ketil Knutsen ved Universitetet i Stavanger.

³² (Dybland, 2022, s. 24)

³³ (Knutsen, 2010, s. 109)

³⁴ (Knutsen, 2010, s. 110)

³⁵ (Knutsen, 2010, s. 116)

³⁶ (Dybland, 2022) Se også Furlund, 2011, Enckell, 2022, Winther, 2019.

³⁷ Se Aronsson, 2000, Stugu, 2008, Nielsen, 2010, Warring, 2011 og Bøe & Knutsen, 2012.

³⁸ Se Axelsson, 2006 og Ryymin, 2017.

nyttårstaler. Feltet er flerfaglig i sitt innhold, men utøves oftest av historikere, og spesielt nordiske historiedidaktikere har vært aktive bidragsytere.³⁹ En del bøker og artikler fra siste del av 1990-tallet og økende utover 2000-tallet benytter politikeres bruk av historie som korte eksempler for teorien som presenteres. Det er da spesielt historiedidaktikere og kulturhistorikere som knytter historiebruk til enten historiebevissthet i skolen eller minnekultur.

Påstanden om at norske politikere bruker historie mer enn sine svenske kolleger, er tydeligere utøvere av minnepolitikk enn sine danske kolleger og har et mer tilbakeskuende perspektiv, kom fra to ulike forskere og på to ulike tidspunkt som representerer hver sin ende av denne masteroppgavens periodisering. Funnene forskerne kom med knytter seg ikke direkte til forskning rettet mot politiske taler, men har relevans fordi funnene vil danne gode sammenlikningsgrunnlag med mine funn.

Først ut, i 2006, var den svenske historikeren Erik Axelsson som hevdet i sin doktorgradsavhandling *Historien i politiken. Historieanvändning i norsk och svensk EU-debatt 1990-1994* at historie eller fortellingen benyttes som retoriske verktøy i den politiske debatten. Axelssons bruk av både kvalitativ og kvantitativ metode avdekket mer historiebruk i den norske debatten enn i den svenske. Han fant også at den norske politiske argumentasjonen i debattene var mer tilbakeskuende i sin bruk av historie, mens den i Sverige var mer fokusert på fremtiden.⁴⁰

Deretter i 2017, konkluderte den danske historikeren Anette Warring i sitt bokkapittel *Norge og Danmark i kunsten å jubilere* med mye av det samme som Eriksson, ved å finne «flere bemerkelsesverdige forskelle» mellom grunnlovsfeiringens 150-års- og 200-årsjubileum i respektive Danmark i 1999 og Norge i 2014.⁴¹ Tre forskjeller var likevel fremtredende. Den første var betydelig mer ambisiøse erindringspolitiske styringsambisjoner, hvilket underbygger Axelssons funn i 2006, om mer historiebruk i Norge enn i Sverige i EU-debatten frem mot avstemningen i 1994. For det andre var danskene orientert på å skape debatt om det aktuelle demokrati, mens i Norge la man større vekt på forskning og formidling av viten. Dette fører til den tredje markante forskjellen, fokuset på hvordan tidsdimensjonene fortidsfortolkning, nåtidsforståelse og framtid forventning spiller inn i det erindrings- og identitetspolitiske ved feiringen av et jubileum. I Norge hadde grunnlovens historie en mer

³⁹ (Warring, 2011, s. 24)

⁴⁰ (Axelsson, 2006, ss. 28-31)

⁴¹ (Warring, 2017, s. 190)

fremtredende rolle, enn i Danmark hvor nåtidens demokrati var i fokus. Vi ser altså at både i 2006 og i 2017 finner respektive Axelsson og Warring en forskjell mellom Norge med mer fortidsperspektiv på den ene siden, og respektive Sverige og Danmark på den andre siden, som mer nåtidsrettet og fremtidsrettet.

I antologien *Historiebruk i norsk politikkutforming etter 1945* med den norske historikeren Teemu Ryymin som redaktør undersøkes bruken av historie i politisk sakprosa som Norges offentlige Utredninger, stortingsmeldinger og proposisjoner. På samtlige av de undersøkte politikkkfeltene, ble historie i form av fortellinger om utvikling brukt til å definere de problemene politikken skal løse, men også til å fastslå hva løsningene var. Denne utviklingen fremstilles som noe som tvinger seg frem, nærmest naturnødvendig, og fortellingene om den brukes hyppig til å skape eller konstituere noe som et politisk problem, som det må gjøres noe bestemt med. At noe fremstilles som tvingende nødvendig, er en meget effektiv måte å argumentere på, men utviklingsfortellingene er ifølge Ryymin som regel ikke forankret i forskningsbasert historieskriving. Snarere er de valgt ut for å gi en bakgrunn og historie til den politikken og de løsningene som politikerne ønsker å realisere. Bokens eksempler tyder på at det er politikernes hensikter, og ikke kunnskaper om historie, som avgjør hva slags fortelling om fortiden som trekkes frem. I mange saker forutbestemmer dermed utviklingsfortellingene politikken, ved å fastslå hvordan politikerne må handle for ikke å bryte med en bestemt historisk utvikling eller for å sørge for at den uhindret kan føres videre også i fremtiden.⁴² Dette utviklingsperspektivet i norsk politisk sakprosa i perioden fra 1945, og hvordan historie brukes i et fremtidsperspektiv, skiller seg fra funnene Axelsson og Warring gjør i sine undersøkelser om norsk historiebruk.

Relevans

Denne masteroppgaven har relevans for forskningsfeltet innen både komparativ- og historiebruksforskning fordi den benytter en original kombinasjon av teori og metode ved å kunne hente ut mer av tekstens budskap når Karlssons historiebrukstypologi og Rüsens fortellingstypologi utfyller hverandre og systematiseres av sidefortelling, hovedfortelling og grunnfortelling. Den bruker videre delene i disse typologiene slik de er tenkt å skulle brukes for å gi mest mulig tilbake; sammen. Ved å benytte fire av Karlssons typologier virker de slik han forutsetter ved å forsterke eller svekke hverandre og slik nyanseres styrken i det som kommuniseres. Samme gjelder for Rösen, og tydeliggjøres når jeg deler fortellingstypene opp

⁴² (Ryymin, 2017, ss. 278-279)

på to ulike nivå gjennom sidefortelling og hovedfortelling. Videre bringer den supplerende informasjon til komparativ forskning på nordiske land når jeg finner at det virker å være en større grad av utrygghet og behov for å minne om hvem «vi» dansker er. Per tid er det heller ingen forskning som sier noe om hvordan likheter og ulikheter i bruk av historie fremtrer i nyttårstalene statsministrene i Norge og Danmark holdt i perioden 2000 til 2021. Til sist har den relevans ved at den fører til ytterligere interessante spørsmål som jeg presenterer avslutningsvis

Disposisjon

Kapittel to inneholder en gjennomgang av de teoriene jeg benytter i min analyse av empirien. Kapittel tre og fire er analysekapitler hvor jeg analyserer respektive fire danske og fire norske nyttårstaler. Begge kapitlene er strukturert likt. For hver tale gis først en kortfattet gjengivelse av empirien, deretter synliggjør jeg historiekulturen taleren aktiverer fra erfaringsrommet, videre en historiebruksanalyse og en narrativ analyse, før jeg avslutter med en delkonklusjon. Til sist i hvert kapittel følger en delkonklusjon for det enkelte lands fire taler. I kapittel fem trekker jeg sammen funnene til en konklusjon.

Kapittel 2 Teori

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for hvilke teorier jeg har valgt å benytte for å analysere empirien, og slik bygge et rammeverk for å kunne svare på *hvordan* historie brukes likt og ulikt. Oppgaven bygger i hovedsak på teoretiske begrep som skal utfylle hverandre:

Historiebruk og historiekultur, historiebrukstypologi og historiske narrativers funksjon.

Historiebruk

Begrepet historiebruk kan trekkes tilbake til Friedrich Nietzsche på siste halvdel av 1800-tallet, men til vårt nåtidige forskningsfelt kan det sies å ha røtter tilbake til den tyske

historiedidaktiske endringen som fant sted på siste halvdel av 1970-tallet hvor begrepet historiebevissthet ble definert av Jeismann, og Rüsen introduserte begrepet historiekultur.⁴³

En tid hvor også begrepshistorikeren Reinhardt Koselleck introduserte begrepene erfaringsrom og forventningshorisont. Nordisk historiedidaktisk forskning tok til seg disse begrepene utover på 1980 og 1990-tallet og utviklet videre et større fokus på historiebruk. Ifølge Warring og Stugu har det etter dette blitt en særlig nordisk spesialitet å lage ulike typer typologier for historiebruk.⁴⁴ Dette økte fokuset på historiebruk utviklet seg nokså parallelt med endringen i forskningen på minne som gikk fra å være noe man «har» til å bli noe man «gjør».⁴⁵ Begge begrepene er altså å regne som performative.

Kort oppsummert er fokusområdet for historiebruksforskningen ulik hovedvekten av historiefaget som mer fokuserer på historiens innhold ved å ta utgangspunkt i fortiden. Historiebruk tar derimot utgangspunkt i nåtiden heller enn fortiden, og har, som Bøe og Knutsen beskriver det, «samtidens bruk av historie som interesse».⁴⁶ Det sentrale ifølge dem er ikke fakta om fortiden, «men bruken av fakta som står i fokus».⁴⁷ Ei heller er fortidige oppfatninger det sentrale, men det er «oppfatningen av disse oppfatningene som studeres».⁴⁸

Historiekultur, historiebruk og historiebevissthet

For å forstå hvordan fortiden blir brukt har historikere måttet ty til flere ulike fagfelt som kulturfagene etnografi og sosialantropologi, minneforskning gjerne knyttet til kollektive og

⁴³ (Warring, 2011, ss. 6 og 8-9) Se også Knutsen & Knutsen, 2020 s. 674 i Journal of Curriculum Studies 2020, VOL. 52, s. 673-684.

⁴⁴ (Warring, 2011, ss. 24-27) Warring presenterer her historiebrukstypologier av Klas-Göran Karlsson, Bernhard Eric Jensen og Peter Aronsson. Se også Nietzsche, 1874/2008 og Stugu, 2008.

⁴⁵ (Hjorth, 2020, ss. 20-27)

⁴⁶ (Bøe & Knutsen, 2012, s. 15)

⁴⁷ (Bøe & Knutsen, 2012, s. 15)

⁴⁸ (Bøe & Knutsen, 2012, s. 15)

individuelle minner, sosiologi, begrepshistorie, med flere.⁴⁹ Jeg vil i de følgende tre avsnittene se til Bøe & Knutsen⁵⁰ og Aronsson⁵¹ for å knytte historiebruk til begreper som er nødvendige for å forstå hvordan historie brukes.⁵²

Ifølge Aronsson er begrepene historiekultur, historiebevissthet og historiebruk tett knyttet sammen og påvirker hverandre i en totalitet, hvilket kommer godt frem i hans definisjon av historiekultur: «De kilder, artefakter, ritualer, sedvaner og påstander med referanser til fortiden som gjør det mulig å binde sammen relasjonen mellom fortid, nåtid og fremtid».⁵³ Dette er en definisjon av begrepet historiekultur som har medført kritikk for å være for vid. Blant annet av Warring i hennes sammenlikning med Karlsson og Bernhard Eric Jensens definisjoner i hennes introduksjon til forskningsfeltet erindring og historiebruk fra 2011, men som hun tillegger hans primære forskningsinteresse om kulturarv.⁵⁴ Ser man på hvordan Aronsson forstår historie er det tilsvarende vidt, når han ser på det «som alle de spor af fortiden, der potentielt kan tages i brug (...). Historie er altså kun, når det bruges».⁵⁵ Aronsson virker å selv være klar over dette og mener historiekulturens former virker å være uendelige. Det historiekulturens ulike former har som felles egenskap er at de uttrykker noe meningsfullt om sammenhenger og endringer over tid.

Historiebruk er ifølge Aronsson de prosesser hvor deler av historiekulturen aktiveres for å være meningssskapende.⁵⁶ Hva som kan aktiveres fra historiekulturen i denne historiebruken viser ifølge Bøe & Knutsen betydningen av historiebruk ved at de trekk fra historiekulturen som ansees som viktige blir husket og stadig reproduisert, mens de forhold som ikke betyr noe blir glemt.⁵⁷ På den måten forsvinner det som blir glemt ut av historiekulturen og vil nødvendigvis ikke kunne bli aktivert i fremtidig historiebruk. Ifølge Aronsson er historiebevissthet de oppfatningene om sammenhengen eller samspillet mellom fortid, nåtid og fremtid som styres, formes og reproduseres i bruken av historie.⁵⁸

⁴⁹ (Warring, 2011, s. 6) Ifølge Warring er ikke forskning på begrepet historiebruk monofaglig, men benyttes hovedsakelig av historikere. Se også Bøe & Knutsen, 2012 s. 15-16.

⁵⁰ (Bøe & Knutsen, 2012, ss. 16-17)

⁵¹ (Aronsson, 2004, ss. 17-19)

⁵² Jeg har gjort et bevisst valg om å ikke gå inn på temaet myter som også inngår i arsenalet om hvordan historie brukes, ved at myten spiller en rolle i utviklingen av historiebevissthet. Se Bøe & Knutsen, 2012, s. 20.

⁵³ (Aronsson, 2004, s. 17) Dette er en vid definisjon som Aronsson har fått kritikk for blant annet i Warring, 2011 s. 26, men som hun tillegger hans primære forskningsinteresse til kulturarv.

⁵⁴ (Warring, 2011, s. 26)

⁵⁵ (Warring, 2011, s. 26)

⁵⁶ (Aronsson, 2004, s. 17)

⁵⁷ (Bøe & Knutsen, 2012, s. 16)

⁵⁸ (Aronsson, 2004, ss. 17-18)

Om vi går ut ifra Aronssons oppfatning at historiebevisstheten styrer historiebruken må vi se hvordan han nærmer seg relasjonen mellom historiebevissthet og historiebruk. På dette området utgår han fra teorien til Koselleck om erfaringsrom og forventningshorisont. Teorien baserer seg på at håp, antakelser og/eller frykt for fremtiden påvirker hvordan vi oppfatter fortiden. Hvordan vi bruker historie styres av hvilket syn vi har på fremtiden. Alt etter hvordan forventningshorisonten ser ut, bestemmes hva som aktiveres fra erfaringsrommet.⁵⁹ Dette erfaringsrommet kan sies å være preget av både individuell og kollektiv kunnskap, erfaring og minner. For at historiebruken skal være kraftfull og være meningsskapende må kunnskapen, erfaringen eller minnene i erfaringsrommet ta formen av en meningsgivende fortelling. Det er gjennom fortellingen at det vi besitter i erfaringsrommet får mening ifølge Aronsson.⁶⁰

Historiebrukstypologier

Gjennom Aronsson blir det forståelig at historie er noe som brukes av mennesker i dagliglivet og til ulike formål. Jeg har som nevnt tenkt å bruke hans definisjon på historiekultur, men trenger å finne en mer anvendelig historiebrukstypologi enn den Aronsson presenterer.

Friedrich Nietzsche regnes som pionéren innen å systematisere ulike former for bruk av historie. I hans bok *Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben* fra 1874, en betraktelse «om historiens nytte og ulempe for livet»,⁶¹ tok han et kritisk oppgjør med historismen og det han mente var «livsfiendtlige vitenskapelig historiebruk som han ikke hadde noe til overs for». ⁶² Kritikken kom i en tid preget av det som har blitt betegnet som «mettet med historie». ⁶³ For Nietzsche var det viktig at historie skulle skape livskvalitet og stå til livets tjeneste heller enn å være overveldende. Han introduserte derfor tre former for historiebruk som kunne virke hver for seg eller aller helst i en harmonisk treenighet. I den første brukes historie som eksempel, læremester og inspirasjon til å utrette noe i livet, og kalles monumental historiebruk. I den antikvariske historiebruken vil brukeren skape forankring og trygghet gjennom å beundre fortiden og slik verdsette og bevare kulturarven. Faren med denne historiebruken er ifølge Nietzsche at den kan forhindre mennesker i å leve i nuet dersom den overskygger de andre formene for historiebruk. Den tredje historiebruken er

⁵⁹ (Aronsson, 2004, ss. 70-72)

⁶⁰ (Aronsson, 2004, ss. 70-72) For mer inngående forståelse av begrepene erfaringsrom og forventningshorisont se Koselleck, 2004 s. 255-275.

⁶¹ (Warring, 2011, s. 23) Fri oversettelse av Warring som er treffende.

⁶² (Karlsson & Zander, 2014, s. 71) Se også Warring, 2011 s. 23-24

⁶³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 71)

den kritiske hvor brukeren stiller fortiden til ansvar og slik byter den i stykker med det formål å gjøre seg fri fra dens byrder urettferdighet og feil, og bygge en ny historie basert på hvordan det burde vært.⁶⁴

Av nyere forskning er det få som har tatt seg bryet med å utvikle en systematisk typologi over historiebruk tilpasset et moderne samfunn. Historiebruksforskningen i sin helhet har stor utbredelse internasjonalt, men det er spesielt i de tre skandinaviske landene hvor slike typologier har blitt utviklet.⁶⁵ Karlssons historiebrukstypologi har hatt stort gjennomslag innen fagfeltet.⁶⁶ Siden introduksjonen av typologien i hans bok *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens oppløsning* fra 1999 har han revidert typologien i den nåværende utgaven i hans bok *Historiebruk: att använda det förflutna* fra 2014. Den andre svenske forskeren som har beskjeftiget seg med en historiebrukstypologi er nevnte Aronsson. I Danmark er det allerede nevnte Jensen som har gitt seg i kast med en typologi i sin bok *Historie – livsverden og fag* fra 2003. Jensen er nok likevel mer referert til i faglitteraturen for hans bidrag til en modifisert versjon av Jeismanns andre del av definisjonen av historiebevissthet. Her tydeliggjør Jensen hvordan tolkningen av fortiden, forståelsen av nåtiden og perspektivet på fremtiden ikke bare fungerer i en sammenheng som kan oppfattes som noe lineært, men at de fungerer i et *samspill* hvor påvirkning i den ene av de tre nødvendigvis påvirker de andre to.⁶⁷ Dette er en viktig utfyllende forståelse å ta med seg inn i Aronssons sirkulære forståelse av hvordan historiebevisstheten inngår i en gjensidig påvirkning med historiekultur og historiebruk, slik Bøe & Knutsen gjør i sin bok når de gjør rede for «grunnbegrep som er konstituerende for fagfeltet», tydelig inspirert av Aronsson.⁶⁸ Karlsson og Jensen tar begge utgangspunkt i historiebevissthet i sine klassifiseringer av historiebrukens forskjellige former, mens Aronsson som vi har sett over tar utgangspunkt i historiekultur.⁶⁹

⁶⁴ Jeg har her gjengitt de tre historiebrukstypene med hjelp av Warring, 2011 s. 23-24 og Karlsson, 2014 s. 71, men har valgt å la dem utfylle hverandre i min gjengivelse da begge beskrev de ulike historiebrukstypene noe ulikt og ikke alle steder like bra sett opp mot den andres beskrivelse. Se også Stugu, 2008 s. 12.

⁶⁵ (Warring, 2011, s. 24)

⁶⁶ (Stugu, 2008, s. 12)

⁶⁷ (Lund, 2012, s. 97) Det som, ifølge Erik Lund, ble den «klassiske definisjonen på historiebevissthet i Norden» ble presentert av Jensen i 1990 og lyder: «Historiebevidsthed tager afsæt i det forhold, at fortiden er til stede i nutiden som erindring og fortidsfortolkning, og at fremtiden er til stede som et sæt forventninger. Begrepet retter altså opmærksomheden mod det menneskelige eksistensvilkår, at i en levet nutid inngår der altid så vel en erindret fortid som en forventet fremtid. Det refererer følgelig til hele det samspill, der findes mellem menneskers fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning».

⁶⁸ (Bøe & Knutsen, 2012, s. 16)

⁶⁹ (Warring, 2011, s. 24-27)

I Norge tar Bøe & Knutsen i sin bok *Innføring i historiebruk* fra 2012 utgangspunkt i Karlssons typologi og tilpasser denne til sine tema i boken ved å fjerne hans politisk-pedagogiske historiebruk og legge til underholdende historiebruk «som gjelder for mye av populærkulturen».⁷⁰ De beholder i typologien de typiske eksemplene på hvem som er brukerne av de ulike typene historiebruk. Allerede i 2011 skrev Warring at Karlsson hadde gått bort fra å binde formene for historiebruk til bestemte historiebrukere i sine seneste arbeider hvor han illustrerte typologiens empiriske anvendelighet. En beslutning hun fant fornuftig, «da disse kategoriseringer ikke forekommer mig at være særlig brugbare og dækkende».⁷¹ I Karlssons nevnte bok fra 2014 utdyper han at typologien hans ikke låser seg til utelukkende seks former for historiebruk. Han nevner at historie kan brukes blant annet kommersielt, juridisk og religiøst, og åpner slik for det Bøe & Knutsen gjør, men mener at det ikke er rom for disse i hans typologi fordi disse formene for historiebruk i struktur og funksjon går tilbake på og lener seg mot de mer grunnleggende formene for bruk som han tar med i sin typologi.⁷²

Den norske historikeren Olav Svein Stugu kritiserer Karlssons typologi for å ha visse svakheter. Først ved at kategoriene til Karlsson ikke er gjensidig utelukkende og glir over i hverandre. Videre at det er «vanskelig å skilje mellom dei ulike formene for instrumentell historiebruk».⁷³ Han mener også skillet mellom den intensjonelle og funksjonelle tilnærminga til historiebruk blir utydelig i typologien. Derfor presenterer han i sin innføringsbok *Historie i bruk* fra 2008 «ei alternativ tilnærming» hvor historie har som funksjon på den ene siden et redskap og på den andre siden til orientering og opplevelse, som igjen tilfredsstillende ulike behov hos ulike grupper brukere.⁷⁴

Karlsson tar i likhet med Aronsson utgangspunkt i den tyske didaktiske skolen når han i sin forskning har kommet til at det er seks grunnleggende typer av historiebruk, den, vitenskapelige, den eksistensielle, den moralske, den ideologiske, ikke-bruk og den politisk-pedagogiske. Ifølge Karlsson er det snakk om historiebruk når historie «aktiveres i kommunikative prosesser for at oppfylde bestemte behov og bestemte interesser».⁷⁵ Siden han introduserte sin historiebrukstypologi i 1999 har han revidert denne og jeg vil derfor forholde

⁷⁰ (Bøe & Knutsen, 2012, ss. 18-19)

⁷¹ (Warring, 2011, s. 25)

⁷² (Karlsson & Zander, 2014, s. 78)

⁷³ (Stugu, 2008, s. 13)

⁷⁴ (Stugu, 2008, s. 13)

⁷⁵ (Warring, 2011, s. 24)

meg til den utgaven og beskrivelsen han gir i boken *Historiebruk: att använda det förflutna*. fra 2014. Viktige forutsetninger som han kommer med i denne boken som kan være viktig for min analyse er for det første at historie brukes på ulik måte i ulike samfunn og til ulik tid.⁷⁶ Deretter at historiebrukstypene ikke er gjensidig utelukkende, men flere typer kan virke samtidig ved å overlape hverandre eller parallelt med hverandre, enten i harmoni og gjensidig forsterkning eller i konflikt med hverandre. Ifølge Karlsson er det nettopp disse grensesnittene som er mest analytisk interessante.⁷⁷

I boken *Historiebruk: att använda det förflutna* presenterer han seks typer historiebruk hvorav jeg benytter fire av dem. Jeg presenterer først i dette og de tre neste avsnittene de jeg vil benytte i min analyse, og avslutter i ett lengre avsnitt med å presentere de to jeg ikke benytter, og forklarer hvorfor. Den første typen historiebruk jeg vil se etter i talene er den eksistensielle som brukes for å forsterke en identitet ved å vise til historiske kontinuiteter eller tydeliggjøre et i fortiden «vi» og «de andre» eller «oss» og «dem». Den oppfyller et behov for å minnes noe og har som funksjon å orientere eller forankre. Til bruk i denne oppgavens analyse er det viktig å nevne at en slik historiebruk er nært knyttet til minne og erfaring og vil derfor øke i omfang i tider med usikkerhet hastige forandringer. Dette er ifølge Karlsson den mest utbredte formen for historiebruk, men også den som er vanskeligst å avdekke.⁷⁸

Den moralske historiebruken fyller behovet for gjenoppdagelse og har som funksjon å rehabilitere eller restaurere eller forsone. Målet er å gi en opprettelse eller tilbake stille en situasjon til slik det var før noe urettferdig fant sted. Måten å nå dette målet på er å skape oppmerksomhet omkring en faktisk eller opplevd urettferdighet. Den som mobiliserer motstand mot dette urettferdige er enten den som er skadelidende eller andre som gjør dette på den skadelidtes vegne.⁷⁹ Denne er sterkt knyttet til en spesiell versjon av den politisk-pedagogiske historiebruken, som jeg gjennomgår til sist, og kan derfor lett misforstås og kategoriseres feil.

Ideologisk historiebruk tilfredsstillt behovet for å oppfinne, konstruere eller, mest aktuelt i for denne oppgavens empiri, å overbevise, hvis funksjon er å legitimere og rasjonalisere. Legitimeringen gjøres gjerne ved at den som bruker historie skaper en overbevisende eller overtalende historisk meningssammenheng som beskriver et samfunns utvikling mot «vad

⁷⁶ (Karlsson & Zander, 2014, s. 72 og 78)

⁷⁷ (Karlsson & Zander, 2014, s. 78)

⁷⁸ (Karlsson & Zander, 2014, ss. 72-73)

⁷⁹ (Karlsson & Zander, 2014, ss. 70-73)

som beskrives som et nutida idealtillstånd och en ännu mer löftesrik framtid».⁸⁰

Rasjonaliseringen i historiebruken inntreffer gjerne når brukeren i etterkant av det inntrufne vil legge historien til rette for å forklare eller forsvare fortidens undertrykkelse eller vold. En viktig og gjenkjennelig egenskap ved denne historiebruken er å stigmatisere grupper av «de andre» som må fjernes da de fungerer som et «hinder» på den ideologiske veien fra en avleggs fortid til et fremtidsparadis.⁸¹ En annen aktuell form for ideologisk historiebruk er når brukeren skal formidle en meningssammenheng i et forsøk på å knytte bånd mellom store menneskegrupper og motivere til en forestilling om et felles opphav, skjebne og mål.⁸²

Den siste typen historiebruk som jeg vil benytte i min analyse er den politisk-pedagogiske som oppfyller illustrerende, offentliggjørende og debatterende behov, med en funksjon av instrumentalisering og politisering. Den avsløres gjerne ved at den forsøker å vise til analogier og likheter mellom nåtidige og fortidige spørsmål eller utfordringer ved at forskjeller mellom nåtid og fortid reduseres eller undertrykkes. Målet for denne historiebruken blant politikere er primært å vekke oppsikt og presse velgerne til å innta et politisk standpunkt. I denne historiebruken inngår også, som nevnt over, en noe spesiell type bruk. I denne oppgavens empiri vil det inntreffe etter at en moralsk historiebruk har inntruffet og en politiker bekrefter eller beklager det inntrufne og gir løfte om en opprettelse eller godtgjørelse.⁸³

Den vitenskapelige typen historiebruk benytter jeg ikke fordi den ifølge Karlsson krever profesjonelle kunnskaper og ferdigheter som normalt ikke ansees å tilfalle politikere. Tydeligst kommer dette frem ved at den fungerer i sterk kontrast med hvordan politisk-pedagogisk historiebruk stort sett er synonymt med dens «totala eliminering av tidsfaktorn».⁸⁴ Den andre historiebrukstypen jeg velger å ikke benytte er ikke-bruk av historie. Denne henger tett sammen med, og er ofte en forutsetning for, en effektiv ideologisk historiebruk ved at den dekker over eller skjuler, eller i verste fall lyver om, kunnskap fra fortiden som ellers kunne «rasere meningsbygget» som forsøkes kommunisert.⁸⁵ For meg å hevde hva som er riktig av en statsminister å ta med eller ikke i en nyttårstale kan fort være å trå inn på noe normativt. Av den grunn og av begrenset plass i denne masteroppgaven velger jeg å ikke ta denne historiebrukstypen med i min analyse. Til sist velger jeg å ikke bruke plass på å kommentere

⁸⁰ (Karlsson & Zander, 2014, s. 72 og 74)

⁸¹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

⁸² (Karlsson & Zander, 2014, ss. 74-75)

⁸³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 76)

⁸⁴ (Karlsson & Zander, 2014, s. 78)

⁸⁵ (Karlsson & Zander, 2014, s. 75)

de typiske brukerne av hver av historiebrukstypene da det i empirien naturligvis er statsministeren som er brukeren, og at Karlsson som nevnt over ikke er rigid på dette.

Narrativ

I gjennomgangen av Aronsson lenger opp i teksten, ble det nevnt at det er gjennom fortelling historiebruken blir kraftfull og skaper mening når den aktiverer historiekultur fra erfaringsrommet. Derfor vil det være fruktbart for min undersøkelse å analysere hvordan historiebruken kommer til uttrykk i en fortelling og hvilken form eller retning den valgte formen for å uttrykke seg i en fortelling kommer frem og eventuelt søker å påvirke sitt publikum. To kandidater til å hjelpe meg med dette er på den ene siden den amerikanske historikeren Hayden White, og den andre er tidligere nevnte Rösen. Begge vil kunne gi meg en retning på hva den valgte fortellingsformen gjør utover det som sies ord for ord i en nyttårstale. Altså hvordan valget av fortellingsform er utslag av hvordan taleren velger å bruke historie, og hvordan mottakeren slik skal bli forsøkt dradd inn i en viss tolkning av fortiden for å bedre forstå nåtidens situasjon og hvilket perspektiv på fremtiden som dermed er sannsynlig.

White presenterte på 1970-tallet fire grunnstrukturer for hvordan historikere skrev sine historiske tekster. Overført til min oppgave kan historikeren byttes ut med statsministeren. Han mente at historie er en fortelling med grunnleggende litterære trekk heller enn vitenskapelige trekk ved «at narrative historiefremstillinger er verbale fiksjoner med et innhold som er like mye oppfunnet som funnet».⁸⁶ Han påpekte at innholdet i en historiefortelling ikke er noe som kommer ut av fortiden i seg selv, men er noe som formes og skapes i nåtid av forfatteren som bruker «litterære virkemidler og sin forestillingsevne for å skape meningsfull og helhetlig fremstilling».⁸⁷ Grunnstrukturene eller plottene White presenterte var romansen, satiren, komedien og tragedien.⁸⁸ Plottene er mulige å bruke i min

⁸⁶ (Heiret, Ryymän, & Skålevåg, 2013, s. 19) Parafasert fra White, 2003 s. 30.

⁸⁷ (Heiret, Ryymän, & Skålevåg, 2013, s. 20)

⁸⁸ (Heiret, Ryymän, & Skålevåg, 2013, s. 20) Heiret henviser til Kaldal, 2003 s. 141 i sin gjennomgang av Whites fire grunnstrukturer. Den første grunnstrukturen eller plottet White presenterte var romansen som er fortellinger om vekst og fremskritt. Den andre er satiren med fortellinger om hvordan noe tilsynelatende har gått bra, men så gikk det ikke så bra likevel. Heiret, Ryymän, & Skålevåg refererer til Ingar Kaldal som hevder satiren passer bra til fortellinger om hvordan «frigjøring har ført til ny undertrykkelse, og om markedsoptimisme har slått om til spekulasjon og krise». Den tredje er komedien hvis fortellinger handler om kamp med midlertidig suksess og deretter håp om forsoning. Den fjerde er tragedien som tar for seg fortellinger om resignasjon og nederlag.

analyse, men er ikke like optimale å knytte til Aronsson og Karlsson sammenliknet med Rüsens typologi over fortellingens funksjoner.⁸⁹

Ifølge Bøe & Knutsen har Aronsson selv hentet inspirasjon fra tysk historiedidaktikk,⁹⁰ og Karlssons typologi tar jo nettopp utgangspunkt i den tyske didaktiske skolens historiebevissthetsbegrep,⁹¹ en skole hvor Rösen, Jeismann og Koselleck har vært av stor betydning. Rösen hevder at historiske fortellinger er måten historiebruk materialiserer seg på, slik også Aronsson hevder. Dermed har de tre fellestrekk og kan være lettere å arbeide med i min analyse.

Rüsens typologi over funksjonen de ulike fortellingstypene har fungerer ifølge ham som redskap for å orientere mennesker i tid. Tre egenskaper ved historiske fortellinger er det som skaper denne orienteringen. For det første mobiliserer den historiske fortellingen fra minnearkivet erfaringen om det fortidige, slik at det det vi opplever i nåtid blir forståelig, og forventning til fremtiden gjøres mulig. For det andre organiserer historiske fortellinger tidsdimensjonene fortid, nåtid og fremtid gjennom begrepet kontinuitet. Her knytter mennesket erfaringene til egne intensjoner og forventninger, og slik blir fortidens erfaring relevant for nåtiden og påvirker hvordan fremtiden formes. For det tredje etablerer den historiske fortellingen identitet mellom, i denne oppgavens anliggende, taleren og publikum, men kun dersom kontinuiteten taleren presenterer er troverdig og kan overbevise publikum.⁹²

Denne funksjonen beskrevet over kan mennesket realisere på fire ulike måter i tilknytning til tid, ifølge Rösen: bekreftelse, regelmessighet, benektelse og transformasjon. Basert på dette presenterer han fire funksjoner historiske fortellinger kan ha. I min følgende presentasjon av disse fire funksjonene vil jeg lene meg på den forståelsen Heiret, Ryymin, & Skålevåg har i sin presentasjon av Rüsens typologi,⁹³ men ty til Rösen der jeg finner denne presentasjonen for lite detaljert.⁹⁴ Den første er tradisjonsfortellingen som minner publikum på opprinnelsen til dagens tilstand eller situasjon, konstruerer kontinuitet gjennom å understreke bestandighet og skaper identitet ved å bekrefte på forhånd gitte selvforståelser. Heiret, Ryymin, &

⁸⁹ Se Rösen, 2005 s. 9-10 for hans diskusjon og kritikk av White. Annen kritikk av og støtte til White gjennomgår Heiret, Ryymin & Skålevåg, 2013 s. 21-23.

⁹⁰ (Bøe & Knutsen, 2012, s. 16)

⁹¹ (Warring, 2011, s. 26)

⁹² (Rösen, 2005, ss. 11-12) Siste setning er gjenkjennelig innen retorikkfaget hvor nettopp evnen til å overbevise publikum er avhengig av å fremstå som troverdig, å ha ethos. En av de tre viktige faktorene pathos, ethos og logos for å blant annet holde en vellykket tale. For mer informasjon se boken *Retorikk i skolen* av Jonas Bakken fra 2020 s. 48-83.

⁹³ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28)

⁹⁴ (Rösen, 2005, ss. 12-15)

Skålevåg velger å benevne denne typen fortelling som «opprinneshistorie», og den har ifølge Rösen har evigheten som perspektiv.

Den andre er eksemplariske fortellinger som minner man på abstrakte regler og prinsipper. Abstrakte fordi de ifølge Rösen er generelle og dekker over et stort antall ulike erfaringer over tid. De skaper kontinuitet ved å bekrefte slike prinsippers validitet gjennom tid og rom, og skaper identitet gjennom generaliseringer av tidserfaringer til adferdsregler. Logikken i disse fortellingene er ifølge Rösen uttrykt gjennom begrepet «*historia vitae magistra*», eller historie som livets læremester.

Den tredje er den kritiske fortellingen som minner om avvik som gjør dagens livsbetingelser vanskelige og problematiserer derfor gitte tradisjoner, regler og prinsipper som ifølge Rösen er overlevert fra tidligere generasjoner. Den utfordrer etablerte idéer om kontinuitet. Den skaper identitet ved å fornekte gitte identiteter, sagt på en annen måte den skaper identitet blant dem som nekter gyldigheten til tradisjonelle mønstre. Slik søker de å erstatte ett mønster med et annet.

Den fjerde og siste fortellingen er det Rösen kaller «genetical narratives» og Heiret, Ryymin, & Skålevåg «utviklingshistorier». Disse fortellingene minner man på transformasjoner fra et tidligere liv som ikke eksisterer i dag og til det som fortellingen anser som den riktige måten å leve på. Den fremhever denne endringen som det menings- og betydningsfulle. Fortellingene presenterer kontinuitet som utvikling hvor opprettholdelsen av det ønskede er avhengig av å være i konstant endring. På denne måten fremheves endringskrefter som det stabile i historien. Identiteten blir skapt ved å knytte varighet gjennom endring til en prosess av selvforståelse. Et eksempel på denne siste fortellingen kan være et ønske om å opprettholde et selskaps økonomiske suksess. Måten å opprettholde dette er ved å være i konstant endring slik at ikke konkurrentene tar igjen forspranget. Da er det endringen som er det konstante, og slik understreker denne typen fortelling endringsdynamikk.⁹⁵

Til sist hevder Rösen, til Heiret, Ryymin, & Skålevågs skepsis, at disse fire fortellingstypene inngår i enhver historisk tekst, den ene betinger de andre.⁹⁶ I min analyse velger jeg å følge eksempelet til Heiret, Ryymin, & Skålevåg og bruke Rösens typologi til å primært se hva fortellingene i statsministrenes nyttårstaler «gjør, utover det de sier»,⁹⁷ men også bruke

⁹⁵ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28) For detaljert gjennomgang av disse fire fortellingstypene se Rösen, 2005 s. 12-15.

⁹⁶ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28) For mer informasjon se Rösen, 2005 s. 15.

⁹⁷ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28)

typologien i en komparativ analyse ved å finne ut hvilken av de fire typene som er mest og minst fremtredende i fortellingene.⁹⁸

Det er viktig å presisere at min bruk av Rüsens typologi er kun brukt for å avdekke hvordan statsministerens valg av narrativ type skaper en retning i fortellingen som gir en tilleggsforståelse av budskapet til taleren utover det som står i selve teksten, og ikke en sammenlikning om hvilket nivå av historiebevissthet den enkelte statsminister innehar. Forskere innen historiedidaktikk, både de inspirert av den angloamerikanske skolen og/eller den tyske skolen, har siden begynnelsen av 2000-tallet diskutert hvordan blant annet Rüsens typologi kan brukes til å vurdere elevers nivå av historiebevissthet. En interessant «diskusjonstråd» om dette ble påstartet i 2004 med blant annet Peter Seixas, Rügen og Peter Lee,⁹⁹ og har fortsatt frem til de seneste årene med navn som Andreas Körber og Johannes Meyer-Hamme,¹⁰⁰ Catherine Duquette¹⁰¹ og Seixas.¹⁰²

Både Karlssons historiebrukstypologi og Rüsens typologi over fortellingens funksjon kan hjelpe meg å beskrive hvordan statsministrene bruker historie i deres nyttårstaler på en lik eller ulik måte. Med et empirisk grunnlag på hele åtte taler vil det bli lettere å se eventuelle mønstre i bruken av historie ved hjelp av en tabell som kan tydeliggjøre disse. Tabellen (s. 127) vil da måtte kunne nummereres basert på hvilken type historiebruk og fortellingstype hver og en tale vektlegger mest og minst. I alt fire av hver, siden det er snakk om fire historiebrukstyper og fire typer fortelling som kan fungere samtidig, men ha ulik relevans og styrke i forhold til de andre. For å finne ut av hvilke som vektlegges mest av taleren ser jeg igjen til Heiret, Ryymin, & Skålevåg og hans bruk av grunnfortelling, hovedfortelling og sidefortelling, for slik å skape et analytisk utgangspunkt ved å først og fremst identifisere hovedfortellingen, deretter sidefortellinger og om mulig en grunnfortelling.¹⁰³

Fortellinger har som oftest et hovedbudskap den som forteller ønsker å få frem. Det som Heiret, Ryymin, & Skålevåg kaller «å «forstå» en historietekst».¹⁰⁴ Ved å «forstå» hovedbudskapet til fortellingen gjenkjenner man ifølge Heiret, Ryymin, & Skålevåg dens hovedfortelling. Denne hovedfortellingen vil kunne variere i ulike tekster og hjelpe meg å se

⁹⁸ (Rügen, 2005, s. 16)

⁹⁹ (Seixas, 2004)

¹⁰⁰ (Körber & Meyer-Hamme, 2015)

¹⁰¹ (Duquette, 2015)

¹⁰² (Seixas, 2017)

¹⁰³ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 24)

¹⁰⁴ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 26)

hvilken historiebrukstype og fortellingstype som er dominerende i den aktuelle talen. Ifølge Heiret, Ryymin, & Skålevåg kan disse hovedfortellingene støttes av én eller flere sidefortellinger. Disse forteller om «mer avgrensede hendelser eller kronologiske forløp innenfor hovedfortellingens rammer». Ved å se på hvilken av disse sidefortellingene som taleren vektlegger mest og minst i støtten til hovedfortellingen, og hva sidefortellingene vektlegger av historiebrukstype og fortellingstype kan jeg lettere kategorisere dette inn i en tabell. Til sist kan tabellen hjelpe meg med å tydeliggjøre hvorvidt det er en tydelig grunnfortelling, det vil si om det er flere tekster som forteller om det samme på.

De følgende to kapitlene vil ta for seg analysen av i alt åtte nyttårstaler som vil kunne gi et stort antall eksempler på historiekultur, historiebruk og narrativ hvor historiebruk materialiserer seg. På grunn av plassmangel i en masteroppgave vil jeg derfor presentere de eksemplene jeg anser som de viktigste som brukes til å forme hovedbudskapet i talene, men også nok antall til å kunne gi dekning for å hevde plassering i den ovennevnte tabellen. Det samme gjelder for mengden funn åtte taler potensielt kan fremskaffe, hvor jeg må velge de jeg mener er de tydeligste eller mest interessante for å besvare min problemstilling.

Kapittel 3 Analyse av danske nyttårstaler

Under følger analysen min av fire danske nyttårstaler. Den første er Nyrup Rasmussen fra 2000. Så gjør jeg et hopp i tid og fokuserer på to sammenhengende år med nyttårstalene fra 2008 og 2009 med Fogh Rasmussen som statsminister. Avslutningsvis er det Fredriksens tale fra 2021 som analyseres. Disse fire nyttårstalene skal sammen med analysen av de fire norske nyttårstalene i kapittel 4 utgjøre grunnlaget for å kunne besvare min hovedproblemstilling i kapittel 5. Kapittelet struktureres basert på noen sentrale arbeidsspørsmål: Først vil jeg under overskriften «Empiri» spørre hvilke er de viktigste tema taleren fokuserer på? Under overskriften «Historiekultur» spør jeg hvilken historiekultur som presenteres i talen. Så følger spørsmålet om hvordan taleren bruker historie under overskriften «Historiebruksanalyse». Under den siste overskriften «Narrativ analyse» spør jeg hvilket narrativ historiekulturen er presentert i. Ut ifra denne struktureringen spør jeg så følgende tre arbeidsspørsmål: Hva er felles for de danske nyttårstalene og hva er ulikt? Hva skiller partimessig? Finner jeg en dansk grunnfortelling?

Nyttårstale 1. januar 2000 av statsminister Poul Nyrup Rasmussen

Idet Nyrup Rasmussen holder sin nyttårstale 1. januar 2000 har Danmark opplevd en økonomisk oppgang gjennom 1990-tallet etter 25 foregående år preget av høy arbeidsledighet, underskudd på handelsbalansen og urolig politisk landskap med stadige endringer av regjeringer. Bak i erfaringsrommet til Nyrup Rasmussen ligger også 1990-tallets reaksjoner på innvandringen som i 1995 førte til opprettelsen av det høyrenasjonalistiske Dansk Folkeparti som krevde strengere innvandringspolitikk. Foran ham venter folkeavstemningen om danskene skal velge å være med, eller ikke, i det europeiske fellesskapets samarbeid om felles valuta i euroen.

Empiri

Nyttårstalen den sosialdemokratiske statsminister Poul Nyrup Rasmussen holdt som innledningen til det nye årtusenet i 2000 bar preg av å skulle fortelle hvem danskene er. Han innleder med spørsmålene «Hvor vi er som mennesker og samfund? Hvor kommer vi fra? Hvor er vi på vej hen?».¹⁰⁵ Dagens danske samfunn kom, ifølge ham, fra et nederlagsrammet, fattig og gjeldsbelastet Danmark i forrige århundre. De sosiale kårerne var dårlige. Makthaverne så på krav om likhet og rettferdighet som en trussel, men på grunn av mot og

¹⁰⁵ (Rasmussen, 2000, s. 1)

vilje ble et nytt samfunn skapt. Et samfunn i frihet og fellesskap hvor alle har et ansvar for hverandre. Et moderne velferdssamfunn som ble bygget av det harde arbeidet lagt ned av bønder på markene, arbeidere i fabrikker, kvinner som gikk ut i arbeidslivet og de som forsvarte landet. Deres arv er «vores oppgave at passe på det velfærdssamfund, som overalt betragtes som verdens bedste».¹⁰⁶

Velferdssystemets ytelser er tema i talens andre del og dette systemet vil forbli hvis «vi fortsatt holder sammen om at utvikle vores samfund på fællesskabets grundlag og ikke egoismens».¹⁰⁷ Landet er, ifølge Nyrup Rasmussen, etter syv års ubrutt oppgang et av verdens rikeste samfunn med laveste arbeidsløshet noensinne. Derfor tar regjeringen seg råd til å forbedre velferdsgodene sykehus, skoler, barnepass og eldreomsorg for å sikre «vælfærdssamfundets grundlæggende omsorg og tryghed (...)» til beste for «de der er svagest og mest udsat».¹⁰⁸ Et samfunn hvor «offentlig ansatte gør en stor indsats for vores velfærd hver dag».¹⁰⁹

Nyrup Rasmussen innrømmer at «Det danske velfærdssystemet har fejl og mangler», men det bygger på en idé om, at vi passer på hinanden», har som forutsetning at «vores økonomi skal være i orden. Pengene skal være der før vi bruker dem».¹¹⁰ Han mener det handler om trygghet. «Fordi tryghed giver frihed, (...) er grundlag for, at man tør noget, skifte job, dyktiggøre sig, [og] der giver Danmark vores internationale konkurrencekraft og reelle frihed».¹¹¹ Han avslutter denne delen med å konkludere at tryggheten ikke bare er et mål, men den er «selve grundlaget for velfærdssamfundet».¹¹²

I den tredje delen av talen sammenlikner Nyrup Rasmussen integreringen og assimileringen av fortidens innvandrere og flyktninger i det danske samfunnet med dagens innvandrere og flyktninger. Han taler først om hvordan innvandring siden 8-900 tallet har kommet til Danmark med et bidrag, som bygningshåndverkere med kunnskap om å bygge kirker, hanseatene som var med på å få i gang handelen, hollendere med kunnskap om gartneri og intensivt landbruk. Fra Frankrike flyktet hugenottene og skapte velstand og foretaksomhet i Danmark. En innvandring og flukt som ifølge Nyrup Rasmussen endte godt for de fremmede

¹⁰⁶ (Rasmussen, 2000, s. 2)

¹⁰⁷ (Rasmussen, 2000, s. 2)

¹⁰⁸ (Rasmussen, 2000, s. 2)

¹⁰⁹ (Rasmussen, 2000, s. 3)

¹¹⁰ (Rasmussen, 2000, s. 3)

¹¹¹ (Rasmussen, 2000, s. 3)

¹¹² (Rasmussen, 2000, s. 3)

og danskene. Disse tidligere flyktningene og innvandrerne er assimilert og «er i dag ligeså pæredanske som alle oss andre».¹¹³

Så enkelt er det ikke i dag, mener han, med en skjerpet tone og splittelse i debatten og en «utvikling, som gikk den gale vej».¹¹⁴ Han ramser opp alt som er gått galt med gettodannelser, byområder hvor etnisk danske er i mindretall og føler seg fremmede i eget land, brudd på menneskerettigheter ved familiegjennforening ved tvangsgiftemål og likegyldighet til «vore værdier og grundlag», før han fremlegger tre klare krav til «innvandrerne og os selv»: lære dansk, arbeide eller ta utdanning og «acceptere de værdier, det danske samfund bygger på».¹¹⁵ Moderne livssyn og menneskesyn er gjeldende for alle landets borgere. Alle skal være med «- med pligter og rettigheder (...)» ingen dype klasseskiller, og «Idealene om lighed og fællesskab skal omfatte alle og respekteres af alle».¹¹⁶ Han avslutter denne delen med å understreke at «Integrasjonen kræver udstrakte hænder fra begge sider» og legger frem regjeringens fremtidige tiltak for de neste år.¹¹⁷

I den fjerde delen trekker han inn Danmark i det internasjonale samfunn, nærmere bestemt EU og avstemningen om dansk deltakelse «i den europæiske felles valuta, euroen» som han tar som en selvfølge.¹¹⁸ Om danskene ikke velger felleskapet vil de og den danske krone stå utenfor og være lette ofre for valutaspekulanter som vil skape krise og gå utover «ikke dem der er øverst i samfundet, [men] mennesker nederst (...) der kom sist i arbejde (...)».¹¹⁹ Deltakelse vil ifølge Nyrup Rasmussen «skabe det bedste og mest trygge grundlag for videreudvikling af det danske samfunds fremtid [og sørge for] at vi selv er med til at forme vores fremtid».¹²⁰

Avslutningsvis konkluderer han med viktigheten i å overlevere et samfunn uten splid, men samhold. Det er nettopp brobygging dansker er dyktige på. Han viser til hvordan de nye demokratiene i Europa bygger sine «samfund op og videre på de værdier vi bygger på».¹²¹ Derfor krever han at danskene ikke skal tvile, men «stå fast og samlet (...)» om velferdssamfunnet for dermed å gjøre en forskjell og sette preg på Europa med «vore værdier

¹¹³ (Rasmussen, 2000, s. 4)

¹¹⁴ (Rasmussen, 2000, s. 4)

¹¹⁵ (Rasmussen, 2000, s. 5)

¹¹⁶ (Rasmussen, 2000, s. 5)

¹¹⁷ (Rasmussen, 2000, s. 6)

¹¹⁸ (Rasmussen, 2000, s. 6)

¹¹⁹ (Rasmussen, 2000, s. 7)

¹²⁰ (Rasmussen, 2000, s. 7)

¹²¹ (Rasmussen, 2000, s. 8)

og vort sammenhold (...) der bygger på idéen om å passe på hinanden».¹²² Danmark må handle med egen kraft, delta aktivt selv og ikke overlate til andre for å styre i den retning som er riktig. Det handler om plikt, rettigheter og likhet, ansvar for fellesskapet og den enkeltes frihet med et liv i trygghet.

Historiekultur

Nyrup Rasmussen aktiverer i sin tale historiekultur som skal gi mening til hans budskap og legitimitet til hans politikk på hovedsakelig to områder hvor det danske samfunn gjennomgår endringer. Det ene er innvandring og det andre er det kommende valget for eller imot dansk deltakelse i EUs valutasamarbeid euro.¹²³

Gjennom 1990-tallet vokste asyl- og innvandringspolitikken frem som hovedtema i dansk politikk grunnet feilslått integreringspolitikk og med et nystartet høyrepopulistisk Dansk Folkeparti som pådriver.¹²⁴ Situasjonen ansees som så alvorlig at Nyrup Rasmussen som statens overhode ser seg nødt å til å påpeke forskjellen mellom på den ene siden tidligere tiders innvandrere og flyktninger som kom med bidrag til samfunnet og ble assimilert ved å ta til seg danske verdier.

På den andre siden de nye innvandrerne som grunnet manglende respekt for danske verdier fremmedgjør danske innbyggere i deres eget samfunn ved å skape gettoer, og i stedet for å ta til seg danske verdier opprettholder deres egen kultur som representerer det tidligere generasjoner dansker har kjempet mot. Det blir derfor viktig for Rasmussen å minne publikum på hvilken vanskelig bakgrunn den danske befolkningen hadde, og hvordan befolkningen ved hjelp av individuelt og kollektivt mot og vilje løftet landet ut av en kultur preget av ulikhet og ufrihet opp til den moderne demokratiske velferdsstaten det er i dag. Et land med frihet og rettferdig fordeling i et samfunn hvor alle tar ansvar for hverandre i fellesskap. Et resultat han implisitt tillegger en protestantisk økonomisk tenkning og eksplisitt et ideal av en arbeidsetikk.

For å synliggjøre hvor gode danskene har vært i deres økonomiske politikk beskriver han Danmark som et av de rikeste land i verden og tillegger det å være verdens beste velferdssamfunn ved blant annet å ha svært lav arbeidsledighet, og implisitt ved å stå sammen i et fellesskap. Slik synliggjør han for sitt publikum ikke bare hvor viktig det er for de nye

¹²² (Rasmussen, 2000, s. 8)

¹²³ (Tvedt, Nei til eurotilknytning, 2022)

¹²⁴ (Tvedt, Dansk Folkeparti, 2022)

innvandrerne å assimileres inn, men også hvor viktig det er for danskene selv å fortsatt følge prinsippet om å være best og tryggest gjennom et fellesskap. Ved å påpeke dette og minne om ansvaret danskene har for de svakeste i samfunnet, får han frem hvor viktig det er å unngå å stå utenfor fellesskapet eurosamarbeidet representerer, ved å spille på frykten for at valutaspekulanter kan skade dansk økonomi slik England og Sverige opplevde på 1990-tallet, hvor de sårbare i samfunnet ble hardest rammet.

Videre spiller han også på danskenes ansvarsfølelse når han viser til hvordan Europa i det 20. århundre har erfart og feilet med den totale liberalisme og den toppstyrte kommunismen, og nå forsøker å bygge sine samfunn på de verdiene danskene lenge har stått for. Dermed legger han et ansvar på danskene om å stå fast på sine verdier og samhold, og føre an inn i det 21. århundre både innad i Danmark og i Europa for å fremme velferdsstaten.

Implisitt i talen kommer det frem en historiekultur som virker preget av et lite samfunns sjokkerte erfaring med resultatene av de senere årenes innvandring, med et brudd i et dansk homogent samfunn hvor det var minimalt med etniske skillelinjer fra før.¹²⁵ Ønsket fra statsministeren om å følge EU inn i stadig tettere samarbeid er en indikasjon på hvordan et lite land søker et større fellesskap for å stå sterkt, når man har kunnskapen om hvordan Danmark flere ganger gjennom historien har gått på stadige nederlag som i flåteranet i 1805, tapet av Norge i 1814, tapet av Schleswig-Holstein i 1864, Tysklands invasjon i 1940 og tapet av Island i 1944 og indre selvstyre på Færøyene i 1948.

Historiebruksanalyse

Den eksistensielle historiebruken fremstår i Nyrup Rasmussens tale som den historiebruken som veier tyngst, når han forsterker den danske identiteten ved å understreke historiske kontinuiteter og gjerne et skille mellom «vi» og «de andre».¹²⁶ Det er et gjennomgående «vi» dansker som har tilkjempet oss verdier som plikt, rettigheter, frihet, likhet, fellesskap og trygghet som grunnlag for et bærekraftig velferdssamfunn. Motstanderne «de andre» var opprinnelig 1800- og 1900-tallets «velhavere og makthavere».¹²⁷ I dag er det faren for at innvandreres og flyktingers ulike verdisyn fra det danske, som kan bryte denne tradisjonen om fellesskap som Nyrup Rasmussen oppjonerer mot, på lik linje som han implisitt pålegger

¹²⁵ (Heidar & Berntzen, 1998, s. 73)

¹²⁶ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

¹²⁷ (Rasmussen, 2000, s. 1)

danskene ansvaret å ikke bryte tradisjonen om plikten til å stå i et fellesskap. I danskenes tilfelle i fellesskap med EU.

For å forsterke den danske identiteten understreker Nyrup Rasmussen den historiske kontinuiteten for det danske samfunnssystemet som har stått seg på tross av motstand fra velhavere og makthavere, på tross av tider med forsvar av landet og på tross av det siste halve århundret som har opplevd alt fra total liberalisme til den toppstyrte kommunismen. I talen vektlegger han eksplisitt trygghet og implisitt stabilitet som de grunnleggende behovene. Han staker derfor ut en politisk kurs som skal forankre det «kvalitetssamfund» Danmark har bygget opp.¹²⁸

Moralsk historiebruk dveler Nyrup Rasmussen lengst ved når han tar opp historien om resultatene av innvandring som har vært undertrykt ved at danskene har trodd at de har vært tolerante om de bare lukket øynene. Nyrup Rasmussen skaper derfor nå oppmerksomhet rundt det urettferdige som har skjedd i det delvis skjulte ved at blant annet vanlige danske familier opplever å bli i mindretall og nabolaget gradvis endrer karakter til gettodannelse, eller barn av innvandrere tvangsgiftes. Alt på tvers av danske verdier som fellesskap, trygghet og frihet. Denne diskrimineringen og overgrepene har skjedd fordi en del innvandrere har vært «ligeglade med vore værdier og grundlag».¹²⁹ Den politiske responsen Nyrup Rasmussen staker ut er tiltak for å «återställa den situation som rådde före de begåna orättvisorna».¹³⁰

Ved hjelp av ideologisk historiebruk utvikler han et «pedagogiskt övertygande (...) historiskt meningssammenhang»¹³¹ om et Danmark som frem til nylig har befunnet seg i en idealtilstand i et «velfærdssamfund, som overalt betragtes som verdens beste» med et fellesskap og stor grad av likhet og trygghet.¹³² Dette idealsamfunnet hindres imidlertid i dag i å oppnå en «ännu mer löftesrik framtid»¹³³ av en feilslått innvandringspolitikk og et potensielt dansk feiltrinn ved å ikke stemme for et eurosamarbeid ved valget samme år. Derfor må han overbevise publikum om den historiske meningssammenhengen mellom arven fra det samfunnet forfedrene bygde opp basert på frihet og fellesskap som ga trygghet, og dermed la grunnlaget for dagens bærekraftige kvalitetssamfund, og dagens behov for å fortsette disse samme verdiene for den beste fremtiden. Med forklaringen han legger til grunn oppfordrer han til

¹²⁸ (Rasmussen, 2000, s. 9)

¹²⁹ (Rasmussen, 2000, s. 5)

¹³⁰ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

¹³¹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

¹³² (Rasmussen, 2000, s. 2)

¹³³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

fellesskap og motiverer de ulike menneskegruppene som utgjør dagens danske samfunn til å holde sammen i en forestilling om en dansk identitet, og at det er plass til innvandrere og flyktninger om de bare gjør som i tidligere tider å ta til seg de danske verdigrunnlagene og med årene assimileres og bli «ligeså pæredanske som alle os andre».¹³⁴ På denne måten legitimerer han hvorfor han fortsatt må sitte ved makten for å få landet tilbake på sporet mot et enda bedre samfunn i fremtiden.

Med politisk-pedagogisk historiebruk lar Nyrup Rasmussen «publikum forstå noe nytt i lys av noe gammelt de kjenner».¹³⁵ Det gamle de kjenner til er det som av velstående og makthavere i fortiden ble ansett som en trussel: Idéen om et nytt samfunn grunnlagt på «frihed og fællesskab hvor vi alle har et ansvar for hinanden» med «pligter og rettigheder».¹³⁶ Det nye som skal forstås i lys av dette er de av dagens innvandrere som «er ligeglade med vore værdeier og grundlag», og ser på dette moderne livssyn og menneskesyn som en trussel mot sin egen kultur som ikke forenlig med den danske.¹³⁷

Et annet eksempel er en dobbel analogi i Nyrup Rasmussens tale om egenskapen «mod og vilje».¹³⁸ Han presenterer for publikum en likhet mellom det mot og den viljen deres forfedre viste når de etablerte et nytt samfunn som dagens dansker kjenner som velferdssamfunnet. Likheten fra den gangs mot og vilje til å stå imot de velstående og makthaverne, er lik den mot og vilje danskene nå må ty til for å stå imot forringelsen av velferdssamfunnet, verdigrunnlag og splittelse av fellesskapet som deler av den nye innvandringen har ført til. Likeså viktig er likheten mellom motet og viljen forfedrene kjempet med, og den kampen danskene må føre i Europa og internasjonalt med mot og vilje. Danskene har ifølge Nyrup Rasmussen det beste samfunnssystemet verden har sett, og må derfor ha mot og vilje til å aldri «overlade viktige beslutninger til andre. Men deltage aktivt i det internationale samfund for at være med til at styre den retning, der er rigtig».¹³⁹

Narrativ analyse

Ifølge Aronsson kommer historiebruken til uttrykk gjennom en fortelling som skaper en mening. Ifølge Rüsen, som gjort rede for i kapittel 2, har historisk fortelling den generelle funksjonen å orientere praktisk liv i tid ved for det første å mobilisere minnet av temporal

¹³⁴ (Rasmussen, 2000, s. 4)

¹³⁵ (Knutsen, 2010, s. 109)

¹³⁶ (Rasmussen, 2000, s. 1 og 5)

¹³⁷ (Rasmussen, 2000, s. 5)

¹³⁸ (Rasmussen, 2000, s. 1)

¹³⁹ (Rasmussen, 2000, s. 8)

erfaring ved, for det andre å utvikle kontinuitet mellom fortid, nåtid og fremtid, ved å forankre en identitet.¹⁴⁰

Når statsministeren har sitt perspektiv fra Danmark i sin fortelling om den danske samfunnsmodellen, så fungerer den som en tradisjonsfortelling. Det er en fortelling om opprinnelsen til dagens situasjon ved å mobilisere minnet og kunnskapen om forfedrenes mot og vilje til å stå i kampen for frihet og fellesskapsansvar, til dagens tilstand som er en trygg velferdsstat som er blitt et av verdens rikeste land. Han skaper kontinuiteten ved å understreke bestandigheten i den danske samfunnsmodellen ved å vise til de samtidige feilslåtte samfunnsmodellene ellers i Europa. «(...) hele Europa (...) prøver nu at bygge samfund op og videre på de værdier, vi bygger på. De har jo prøvet det andet (...)».¹⁴¹ Fortellingen gir en forståelse av historien som en progresjon med evigheten som perspektiv. For det danske publikum er dette en bekreftelse på en allerede gitt selvforståelse som de kan identifisere seg med som medlemmer av verdens beste samfunnsmodell.

Den første tydelige eksemplariske fortellingen aktiverer fra erfaringsrommet kunnskapen og erfaringen med hvordan tidligere generasjoner fulgte de riktige verdiene om mot og vilje til å kreve likhet og frihet ved å stå i et felleskap mot motkrefter som sto for det motsatte. Slik konkretiserer han etablerte regler og prinsipper og krever at danskene i møtet med innvandringen må stå fast ved og hevde gyldigheten i disse danske verdiene for å sørge for kontinuiteten til den danske samfunnsmodellen. Ved å minne danskene på hvordan tidserfaringene har vist at disse verdiene gjorde danskene og deres samfunn godt, skaper han identitet i fellesskapet omkring adferdsregler danskene har «iboende» i seg i dag og som de må vise mot og vilje til å beholde for slik å beholde sin identitet knyttet til verdens beste velferdsstat.

Den andre eksemplariske fortellingen finner vi i Nyrup Rasmussens tale hvor han forsøker å bruke historie som livets læremester. Her må publikummet hans se perspektivet fra utenfor Danmark ved at andre europeiske land, ifølge Nyrup Rasmussen, må se til Danmark for å lære «at styre den retning, der er rigtig».¹⁴² Fra minnet mobiliserer han hvordan den danske modellen har stått seg, mens andre europeiske land har feilet ved å ha gått gjennom skalaen fra totale liberale samfunnsmodeller til toppstyrt kommunisme. Kontinuiteten i fortellingen er «historia vitae magistra», eller historie som livets lærer gjennom allmenngyldige eksempler

¹⁴⁰ (Rüsen, 2005, s. 11)

¹⁴¹ (Rasmussen, 2000, s. 8)

¹⁴² (Rasmussen, 2000, s. 8)

på regler og prinsipper som gjelder på tvers av tid og rom.¹⁴³ Selv om samfunnsmodellen oppsto i en annen tid og på et annet sted, enn la oss si for eksempel i Polen, så er den allmenngyldig som en regel å følge for alle europeiske land. Denne typen fortelling «skaper identitet gjennom generaliseringer av tidserfaringer» at nettopp deres samfunnsmodell har stått seg lengst og best etter andre verdenskrig basert på et sett av verdier som har blitt til adferdsregler som danskene identifiserer seg med: frihet og trygghet gjennom å stå sammen i fellesskap.¹⁴⁴

I den kritiske fortellingen henter Nyrup Rasmussen fra erfaringsrommet kunnskapen og minnene om danske familier som kommer i mindretall i sine bydeler og blir ofre for gettodannelser, men også alle eksemplene på tvangsekteskap ved familieforening som begrunnelse. Han problematiserer de tradisjonene, reglene og prinsippene som måtte ligge til grunn for denne utviklingen og utfordrer dem ved å ville hindre fortsatt kontinuitet av dem og forneker identiteten som knytter grupper av mennesker sammen om verdier som ikke er forenlig med det danske samfunns verdier.

En annen kritisk fortelling er den om at danskene ikke må isolere seg ut av fellesskapet i EU ved å være seg selv godt nok, og ikke delta i eurosamarbeidet. På denne måten problematiserer han på forhånd et mulig nytt overraskende resultat basert på minnet om det som skjedde i 1994 da det danske folket overrasket politikerne med å stemme ned deler av Edinburgh-avtalen. For Nyrup Rasmussen er det viktig at dette mønsteret ikke må få sette seg, og med sin oppfordring, eller snarere tydelige beskjed, om «Jeg er ikke i tvivl. Vi skal velge at være med. Vi skal si ja til at være med».¹⁴⁵

For å styrke denne siste kritiske fortellingen bruker han et lite innstikk av en eksemplarisk fortelling ved å minne om skjebnen til England og Sverige på 1990-tallet som ble utsatt for valutaspekulanter fordi deres valuta ikke inngikk i en sterk felles valuta. Slik forsøker han å sette en støkk i publikummet sitt ved å vise til hva som skjer om man ikke følger de abstrakte prinsippene og reglene om trygghet gjennom fellesskap, som fortiden har vist at er allment gyldige i uansett tid og sted. Slik forsøker han å mane til tidserfaringene danskene har knyttet til hvordan fellesskap innad i Danmark har skapt trygghet, og slik at deres egne adferdsregler innad i Danmark taler for samme fellesskapstrang innenfor en felles europeisk valuta.

¹⁴³ (Rüsen, 2005, ss. 12-14)

¹⁴⁴ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28) Se også Rüsen, 2004 s. 13-14.

¹⁴⁵ (Rasmussen, 2000, s. 7)

Utviklingsfortellingen Nyrup Rasmussen forteller er om viktigheten av transformasjon i danske sinn for å møte stadige endringskrefter. Han minner danskene om hvordan de må være i endring og tydeligere hevde sin rett overfor de nye innvandrerne og endre sitt syn på å delta i store europeiske felles prosjekt. Kun ved denne konstante endringen kan de best beholde den samfunnsmodellen som er verdens beste, og det er denne evnen til forandring han forsøker å få danskene til å identifisere seg med for å beholde sitt samhold, trygghet og frihet i deres velferdsstat gjennom å transformere seg etter omgivelsene som er i stadig endring.

Delkonklusjon

I min analyse har jeg funnet at Nyrup Rasmussen aktiverer fra erfaringsrommet historiekultur som skal hjelpe ham å skape en meningsfull sammenheng og legitimere hvordan det danske samfunnet best skal handle på to endringer: problemet med innvandringen og det kommende valget om tilknytning til eurosamarbeidet. Jeg fant at han aktiverer kunnskapen om tidligere generasjoners mot og vilje til å kjempe mot «velhavere og magthavere» for rettigheter som likhet, frihet, og fellesskap, og gjennom tryggheten disse verdiene ga befolkningen kunne danskene med pliktoppfyllende arbeidsinnsats skape velferdsstaten. En velferdsstat som gjennom et fellesskap skapte en trygghet som igjen har ført til at Danmark er et av verdens rikeste land. Dette setter han opp mot resten av Europas erfaring med feilslåtte samfunnsmodeller som total liberalisme eller toppstyrt kommunisme. Slik minner han danskene på viktigheten av å stå i et fellesskap og at de har skapt den beste samfunnsmodellen.

Videre har jeg vist hvordan Nyrup Rasmusen legger størst vekt på den eksistensielle historiebruken for å rette fokus mot dansk identitet gjennom kontinuiteten i et fritt og trygt samfunn preget av fellesskap uten et «vi» og «de andre» fordi tidligere tiders innvandrere har blitt assimilert inn i det danske samfunnet, og danskene lar seg integrere stadig mer inn i EU. For å støtte opp rundt dette har jeg videre vist hvordan han bruker de andre typene historiebruk overlappende og parallelt. I den ideologiske fremhever han hvordan «de andre» nye innvandrere og de som potensielt ikke stemmer for ytterligere dansk integrasjon i EU hindrer kontinuiteten i utviklingen av den danske velferdsstatens verdigrunnlag frihet, trygghet og fellesskap i å forbli i det danske samfunnet, og i å ikke bli spredd utover i Europa. Den politisk-pedagogiske styrker disse to førstnevnte historiebrukstypene med analogier knyttet først til opprinnelsen og bevaringen av verdiene som danskene knytter sin identitet til. Deretter til den samme opprinnelsen og den videre viljen til å kjempe for å styre det internasjonale samfunn i riktig retning, implisitt lik det danske som er verdens beste ifølge

Nyrup Rasmussen. Til sist understøtter den moralske de foregående ved å peke på det urettferdige som har oppstått som følge av en feilslått integreringspolitikk, og hvordan dette kan rehabiliteres ved å gjøre gjeldende de verdiene danskene identifiserer seg med.

I den narrative analysen fant jeg en klar overvekt av eksemplariske fortellinger, som da også utgjør hovedfortellingen til Nyrup Rasmussen. Jeg har vist hvordan han bruker tradisjonsfortelling og eksemplarisk fortelling til å forankre det som ifølge ham sannelig er dansk arv som må forvaltes, basert på en tidserfaring som har gjort det danske samfunnet godt ved at denne tidserfaringen har satt seg som et adferdsmønster med et sett av verdier og dermed en dansk identitet. Videre har jeg vist at det er to parallelle eksemplariske fortellinger som fortelles, hvordan den danske samfunnsmodellens bestandighet og andre lands feilslåtte samfunnsmodeller vil være en historiens lære for hva som er den riktige.

For det første for danskene internt i Danmark å holde fast ved, og fortsette å ha tro på at danske verdier er riktige gjennom å få opp øynene i møte med innvandrerne og kreve at de må innrette seg. For det andre at den danske modellen er for andre land å kopiere. Slik vil fremtiden for Danmark og andre land sikres best mulig. I utviklingsfortellingen fant jeg at danskene må være forberedt på å stå fast ved sin samfunnsmodell og sine verdier om frihet og trygghet gjennom fellesskap i møte med nye utfordringer. Det kan bare gjøres ved å være i en konstant endringsprosess i møte med disse utfordringene, som innvandringen og det kommende valget om eurosamarbeid utgjør, for å opprettholde samfunnsmodellen og fortsette å være del i et fellesskap. Disse to utfordringene fant jeg igjen i hans kritiske fortelling på to måter. For det første ønsker han å endre et faktisk mønster han ser i den feilslåtte integreringspolitikken. Deretter varsler han på en indirekte måte før det inntrufne hva som vil skje om danskene går inn på en vei som han mener ikke er en farbar vei ved å ikke være fullt integrert i EU.

Nyttårstale 1. januar 2008 av statsminister Anders Fogh Rasmussen

Da Fogh Rasmussen holdt talen sin i 2008 Danmark bak seg en folkeavstemning i 2000 hvor danskene avsto å delta i en felles valuta med EU,¹⁴⁶ og Danmark hadde støttet sine allierte i Afghanistan og Irak siden terroranslaget i New York 9/11 2001. Danmark hadde også følt på disse kreftene på kroppen gjennom karikaturstriden fra 2005. I bakspeilet kunne han også se tilbake på det beste økonomiske tiåret noen gang i dansk økonomi. Foran seg hadde han et

¹⁴⁶ (Pihl, Danmark, 2023)

fremvoksende EU hvor nye fullverdige medlemmer hadde mer innflytelse enn Danmark, klimautfordringene og FN's klimakonferanse i København i 2009.

Empiri

I 2008 holdt Anders Fogh Rasmussen en nyttårstale som i sin originaltekst var delt opp i tre hoveddeler. Tilpasset min problemstilling har jeg valgt å dele den opp i fem sidefortellinger som understøtter en hovedfortelling. Innledningsvis kopler han innovasjon sammen med energi og klima for best mulig økonomisk fremtid. Dette muliggjøres ved at Danmark er et «mulighedernes samfund» som er et «rigt og velfungerende samfund».¹⁴⁷ Her er det lov, ifølge ham, å tenke nytt og ta initiativ basert på «frihed og forskellighed». Denne nytenkningen skjer på landets universiteter blant landets studenter, han selv var på besøk hos. Kort tid før hans besøk hadde denne gruppen av studenter vunnet et verdensmesterskap med sitt eksemplar av hydrogenbil og «unge danskere» vil, ifølge Fogh Rasmussen, «være med til at revolutionere verdens energiforsyning».¹⁴⁸ Deretter ramser han opp flere områder dansker setter avtrykk ute i verden ved å vinne priser, konkurranser, ordrer og kontrakter. Årsaken til denne suksesshistorien er ifølge ham «resultatet af dyktige danskeres arbejdsmohed, iherdighed og opfindsomhed» hvorpå Danmark ansees som et «forbillede og eksempel til efterfølgelse».¹⁴⁹

Deretter beveger han seg inn på arbeidslivet. Hvor han drar med seg den svært positive avslutningen på første del ved å starte andre del med å si «Den stærke danske økonomi vækker opsigt. Det går bedre i Danmark end nogensinde. Aldri før har så mange været i arbeid. Arbejdsløsheden er rekordlav».¹⁵⁰ Danskene har ifølge Fogh Rasmussen opplevd et økonomisk oppsving som ifølge ham er en «social revolution».¹⁵¹ Titusener av mennesker som før sto utenfor arbeidsmarkedet, har nå fått arbeid, oppgaver og ansvar, «et nyt indhold i tilværelsen».¹⁵² Resultatet av denne fremgangen får ham til å varsle om en potensiell nedgang grunnet mangel på arbeidskraft. Dette kan føre til økte omkostninger for bedriftene som igjen fører til utflugging med påfølgende arbeidsløshet om ikke arbeidstakerne viser moderasjon. Han maner videre til fellesskap ved å følge den danske tradisjonen om samarbeid mellom «arbejdsgivere og fagforeninger, mellem regering og opposition» for en bred enighet om en

¹⁴⁷ (Rasmussen, 2008, s. 1)

¹⁴⁸ (Rasmussen, 2008, s. 2)

¹⁴⁹ (Rasmussen, 2008, s. 2)

¹⁵⁰ (Rasmussen, 2008, s. 2)

¹⁵¹ (Rasmussen, 2008, s. 2)

¹⁵² (Rasmussen, 2008, s. 2)

bærekraftig økonomi.¹⁵³ Dette vil kunne sikre dansker fortsatt økonomisk fremgang som sørger for arbeid til de svakeste som ellers vil være de første til å miste jobben. Det vil sikre et Danmark med foretaksomhet og trygghet, og overskudd til å hjelpe andre utover egne landegrensener.

I den tredje delen tar Fogh Rasmussen opp hvordan Danmark må stå opp imot terrorisme, tyranni og det onde ved å ta «medansvar i verden» i fellesskap med likesinnede, for å fremme demokratiske verdier, frihet og fred.¹⁵⁴ Delen innledes med fortellingen om Fogh Rasmussens personlige besøk hos de danske soldatene i Afghanistan. Danske «mænd og kvinder (...) som i den grad yder en indsats for at hjelpe andre» grunnet deres holdninger og verdier, som gjør dem i stand til å trosse frykt og faren for selv å bli drept som flere av deres medsoldater de senere år.¹⁵⁵ Dette leder videre til hans svar til tilhørerne på hva Danmark har å gjøre «i det fjerne Afghanistan».¹⁵⁶ Svaret er «at vi lever i en ny verden», hvorpå han minner om 11. september 2001 og Talibanregimet i Afghanistan som «gav hjelp og husly til terrorister, som kunne slå til hvor som helst i verden».¹⁵⁷ Ifølge Fogh Rasmussen er demokratiet under press i regionen og Danmark må ta aktivt medansvar i verden «for at forsvare frihed og fremme fred» for å unngå at tyranniet skal overta makten, hvilket «vi desværre har set eksempler på tidligere i verdenshistorien».¹⁵⁸ Samhold blant frie demokratiske land må til for å forsvare frihet og menneskerettigheter. Han takker personlig de individuelle soldatene som tjenestegjør ute og hedrer dem for å inneha de rette holdninger og verdier som skal til for å bidra til frihet, fred og fremgang. Soldatene viser, ifølge ham at Danmark kan gjøre en forskjell i verden.

I fjerde del endrer Fogh Rasmussen geografisk fokus og hevder at «vi kan også gjøre en forskel i Europa». Han trekker frem EU-toppmøtet i København i 2002 hvor Danmark var formann for EU, og «vi besluttet at udvide EU fra 15 til 27 lande».¹⁵⁹ Han skildrer en periode i Europa preget av ødeleggelsene etter 2. verdenskrig, den kalde krigens splittelse av øst og vest, og lettelsen over å kunne legge bak seg to generasjoner med kommunistisk undertrykkelse «bag Jærnteppe og Berlinmuren (...) og et nyt Europa blev født».¹⁶⁰ Deretter ramser han opp hvordan ett Europa kan stå sammen i handel og arbeid over grensene, kamp

¹⁵³ (Rasmussen, 2008, s. 3)

¹⁵⁴ (Rasmussen, 2008, s. 4)

¹⁵⁵ (Rasmussen, 2008, ss. 3-4)

¹⁵⁶ (Rasmussen, 2008, s. 4)

¹⁵⁷ (Rasmussen, 2008, s. 4)

¹⁵⁸ (Rasmussen, 2008, ss. 4-5) Her omtaler han implisitt alt fra Talibanstyret i Afghanistan til fascistiske og nazistiske leder under andre verdenskrig, og kommunistiske ledere under den kalde krigen.

¹⁵⁹ (Rasmussen, 2008, s. 5)

¹⁶⁰ (Rasmussen, 2008, s. 5)

mot terrorisme og annen kriminalitet og bekjempelse av forurensning, for å bedre tale med én stemme og «dermed større vægt på den internasjonale scene».¹⁶¹ Ifølge Fogh Rasmussen krever verden av i dag «at vi europæere står sammen for at fremme vores fælles mål og verdier (...) og påvirke utviklingen på kloden», men også at danskene er med i hjertet av Europa for å øve innflytelse og «sætte vort præg på Europas fremtid».¹⁶²

I den siste delen endrer talens modus fra å være oppbyggende til å være irettesettende med Danmarks utenforskap som tema ved å si at «Danmark ikke er med i hjertet af Europa (...) for vi har valgt at settes os udenfor viktige dele av samarbeidet».¹⁶³ Han fortsetter med å forklare at dette skader Danmarks interesser og forhindrer «os i at præge fremtidens Europa på lige fod med andre lande (...)» og «Afskærer Danmark fra at spille den rolle i Europa, som vi ellers kunne som et av Europas mest velfungerende samfund».¹⁶⁴ Løsningen hans er at disse unntakene må avskaffes. Danmark var en drivende kraft i EU, det må «vi» også gjøres igjen, og «forme fræmtiden i fællesskab med andre».¹⁶⁵

Historiekultur

Fogh Rasmussen aktiverer i sin nyttårstale i 2008 historiekultur som skal bygge opp om hans hovedbudskap om hvordan dansk ansvarstakende og plikt til å stå sammen i fellesskap er vel så gjeldende internasjonalt som nasjonalt. Spesielt viktig er det at danskene tar ansvar utover seg selv fordi de ifølge ham er ansett som et eksempel til etterfølgelse for mange i verden. Måten han gjør det på er å først bygge opp om et dansk selvbilde av suksess. Deretter kommer han med noen innlagte implisitte hint om tidligere feilvalg. Avslutningsvis velger han å irettesette danskene for å ha valgt ved to anledninger å stå utenfor utvidelser av samarbeidet i EU både i 1994 og i 2000, og slik ikke være tro til egne verdier om ansvar for hverandre i et fellesskap som vil skape internasjonal trygghet, frihet og utvikling med Danmark som rollemodell. Verdier som hittil har vært suksessoppskriften innad i Danmark.

Først knytter han danskenes kommersielle suksess til det enkelte individs frihet til å ta initiativ og tenke nytt. Sammen med en tilsynelatende iboende dansk arbeidsomhet, iherdighet og oppfinnsomhet vinner danske selskap og individ stadige kontrakter og anerkjennelse internasjonalt. Fellesskapet, som danske universitet er gode eksempler på, vil ifølge ham

¹⁶¹ (Rasmussen, 2008, s. 6)

¹⁶² (Rasmussen, 2008, s. 6)

¹⁶³ (Rasmussen, 2008, s. 6) Danmark valgte i år 2000 å ikke bli en del av eurosamarbeidet.

¹⁶⁴ (Rasmussen, 2008, s. 6)

¹⁶⁵ (Rasmussen, 2008, s. 7)

bringe denne suksessen videre med grønn prisvinnende teknologi og fortsette å revolusjonere verdens energiforsyning.

Deretter trekker han inn ansvar og fellesskap innen arbeidslivet i Danmark som også har vært en suksess. Ansvar for en bærekraftig økonomi tillegger han det stabile samholdet i trepartssamarbeidet.¹⁶⁶ Dette har sikret bred enighet i arbeidslivet på vegne av fellesskapet og slik tatt ansvar for arbeid til de svakeste i samfunnet som grunnet det økonomiske oppsvinget de siste årene har fått tatt del i en sosial revolusjon. Ansvar for at denne tradisjonen skal bestå legger han på arbeidstakerne som tidligere har vist moderasjon og slik sikret økonomien.

Ansvar for fellesskap viser han også at de danske soldatene i Afghanistan har tatt. De tar ansvar for verdens fellesskap ved å ha skapt frihet, fred og fremgang i områder hvor dette er under press. For Fogh Rasmussen er soldatene gode eksempler på hvordan Danmark med sine verdier kan gjøre en forskjell i verden ved å stå sammen med andre frie og demokratiske land i forsvaret av demokrati og menneskerettigheter. Implisitt minner han i dette partiet av talen danskene på deres egen unnfalighet i å ta ansvar for felleskapet og den frie verdens verdier i perioden med samarbeidspolitikk overfor den nazistiske okkupasjonsmakten i perioden 1940 til 1943.¹⁶⁷

Det siste eksempelet han viser til hvor Danmark utgjorde en forskjell var i 2002 når Danmark som formann for EU tok medansvar for å innlemme land fra den tidligere østblokken inn i det europeiske fellesskap. På denne måten styrket Europa sin påvirkningskraft til å fremme europeiske mål og verdier i verden mot store land som USA, India og Kina.

Avslutningsvis irettesetter Fogh Rasmusen det danske folk som ved to anledninger, i 1994 og 2000, har valgt å implisitt gjenta feilen fra 1940. Igjen har Danmark valgt å ikke ta ansvar for fellesskapet utenfor egne grenser, som ifølge Fogh Rasmussen skader Danmarks egne interesser ved å ikke kunne øve innflytelse på og sette preg på Europas fremtid. Han mener Danmark som et av Europas mest velfungerende samfunn må ta ansvar for å spre sin samfunnsmodell til andre land i Europa og verden fordi de er en rollemodell.

¹⁶⁶ (Skjelbostad & Hernes, 2021, s. 140) Trepattssamarbeid i både Danmark og Norge er et samarbeid hvor myndighetene og arbeidstakerorganisasjoner og arbeidsgiverorganisasjoner søker sammen om felles innflytelse på samfunnsutviklingen, da spesielt knyttet til lønns- og arbeidsvilkår.

¹⁶⁷ (Farbøl, 2011, s. 68)

Historiebruksanalyse

Fogh Rasmussen forsterker den danske identiteten ved å benytte den eksistensielle historiebruken både ved å understreke historiske kontinuiteter og ved å tydelig vise til et skille mellom «vi» og «de andre». Danmark og vestlige lands kamp for demokratiet, frihet og fred, altså «vi», mot «de andre» tyranniene. Kontinuiteten i kampen er ifølge talen periodisert fra kampen mot tyranniet under Nazi-Tyskland under andre verdenskrig, gjennom etterkrigstidens kommunistiske undertrykkelse og fortsetter innover 2000-tallet i kampen mot terrorisme, organisert kriminalitet, menneskehandel og illegal innvandring.

En annen eksistensiell bruk av historie er når Fogh Rasmusen foretar en bevisst vag periodisering til «de seneste år» av Danmarks økonomiske suksesshistorie for å styrke identiteten gjennom kontinuitet.¹⁶⁸ Kontinuiteten han da skaper er en følelse av sammenhengende økonomisk oppgang som vekker internasjonal oppsikt, og som har sørget for at Danmark opplever en «social revolution» hvor arbeidsløsheten aldri har vært så lav og sysselsettingsgraden aldri vært så høy.¹⁶⁹ Slik styrker han dansk identitet om «vi» de mest vellykkede som implisitt året før vant prisen for den mest dynamiske økonomien i EU, i konkurranse mot «de andre» som ikke er like flinke, og slik gjør at «vi dansker» må gå foran og ta ansvar ikke bare i Danmark, men også utover egne landegrenser.¹⁷⁰

En tredje eksistensiell historiebruk er den han avslutter med. Kontinuiteten som styrker den danske identiteten er i den danske suksesshistorien om danskers arbeid for fellesskapet og ansvarlighet for hverandre innad i Danmark. En egenskap som gjør at danskene er forbilde for andre land, men han stiller spørsmålsteget ved kontinuiteten i denne identiteten. Ifølge Fogh Rasmussen tilsier fortidens danske forståelse og etterlevelse av samhold og fellesskap, at de skal søke dette også utover sine egne landegrenser. Slik bruker han historie om dansk identitet knyttet til samhold og fellesskap, som tilsier at «vi dansker» skal være med i det europeiske fellesskapet fordi «fellesskap» er nøkkelordet i dansk identitet, ifølge Fogh Rasmussen. Fellesskap innad i Danmark mellom de enkelte individ, men også Danmark som enkeltstående nasjon som en del av et større fellesskap.

Moralsk historiebruk kommer tydeligst frem i siste del av talen hvor Fogh Rasmussen forsøker å lage oppmerksomhet rundt, og mobilisere motstand mot, det danske utenforskapet i EU ved å ikke være et fullverdig medlem etter å ha stemt mot tilknytning til euroen i 2000.

¹⁶⁸ (Rasmussen, 2008, s. 2)

¹⁶⁹ (Rasmussen, 2008, s. 2)

¹⁷⁰ (Sjølie, 2007)

Dette har skadet Danmarks interesser og målet for ham er å få stilt tilbake situasjonen hvor Danmark var en aktiv deltaker og «en drivende kraft i at forme det nye Europa».¹⁷¹ Ikke bare er dette, ifølge Fogh Rasmussen, urettferdig for dansker, men også mot «Verden af i dag [der] krever at vi danskere er med i hjertet af Europa (...) som et af Europas mest velfungerende samfund».

Ideologisk historiebruk kommer frem i den delen hvor han tar for seg arbeidsliv og økonomi. Her utvikler han et «pedagogisk övertygande (...) historiskt meningssammenhang»¹⁷² om et Danmark som per tid befinner seg i en idealtilstand med rekordlav arbeidsløshet og en sosial revolusjon som kan utvikle seg mot det som Karlsson beskriver som en «ännu mer löftesrik framtid».¹⁷³ I ordene på Fogh Rasmusen lyder det slik: ved å «skabe et Danmark med endnu bedre muligheder for alle. Et Danmark med masser af foretagsomhed og tryghed, når der er brug for hjælp».¹⁷⁴ For å styrke denne rasjonaliseringen bringer han frem en gruppe av «de andre» som utgjør et «hinder» på den ideologiske veien; «de andre» som ikke vil følge moderasjonslinjen og som har urealistiske «krav og forventninger til offentlig service, privat forbrug og løn» vil føre til at virksomheter flagger ut, arbeidsløsheten øker og «vil true de fremskridt, der er skabt».¹⁷⁵

Under eksistensiell historiebruk over beskrev jeg kontinuiteten i og identiteten til demokrati versus tyranni. Den samme historien kan med en liten vridning også hevdes å være en politisk-pedagogisk historiebruk gjennom å ty til analogi. Her lar taleren «publikum forstå noe nytt i lys av noe gammelt de kjenner», ifølge Knutsen.¹⁷⁶ Det gamle de kjenner til er den «vonde» historien med andre verdenskrig, kommunismen, jernteppet og Berlinmuren som motsats til demokratiet og den frie verden.¹⁷⁷ Det nye som skal forstås i lys av dette er terroristene fra området omkring Afghanistan og Pakistan som truer demokratiet i regionen, og at vi i det gamle har lært at «å sitte med hænderne i skødet, trække gardinerne for og tro, at det onde forsvinder» ikke hjalp.¹⁷⁸ Løsningen lærdommen ga er ifølge Fogh Rasmussen å «stå

¹⁷¹ (Rasmussen, 2008, s. 7)

¹⁷² (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

¹⁷³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

¹⁷⁴ (Rasmussen, 2008, s. 3)

¹⁷⁵ (Rasmussen, 2008, s. 3)

¹⁷⁶ (Knutsen, 2010, s. 109)

¹⁷⁷ (Rasmussen, 2008, s. 5)

¹⁷⁸ (Rasmussen, 2008, s. 5)

sammen med de frie og demokratiske samfund i forsvaret for frihed og menneskerettigheter», implisitt slik danskene omsider valgte i 1943 når de oppga sin samarbeidspolitik.¹⁷⁹

Narrativ analyse

Tradisjonsfortelling kommer frem flere ganger i talen, men jeg velger å sammenfatte det tydeligste budskapet om den økonomisk-politiske fortellingen. Denne fortellingen minner publikum om opprinnelsen til dagens økonomiske tilstand takket være de siste 25 årenes viktige trepartssamarbeid som har bidratt til moderasjon slik at privat næringsliv har kunnet vokse frem og sørge for arbeidsplasser.¹⁸⁰ Fogh Rasmussen skryter av dagens økonomiske tilstand som en sosial revolusjon og at Danmark aldri har vært bedre stilt. Han trekker frem i publikums erfaringsrom kunnskapen om at Danmark er et mulighetens land med frihet for initiativ og forskjellighet. Han minner dem på alle de gangene dansker er vinnere av internasjonale konkurranser, ordre og kontrakter. Kontinuiteten i denne danske suksesshistorien understreker Fogh Rasmussen i bestandigheten i det opprinnelige system hvor trepartsmodellen har sørget for stabilitet grunnet bred enighet, men også at de rette politiske beslutningene er truffet i riktig tid. Ved å implisitt periodisere fortellingen sin fra starten av hans egen regjeringsperiode i 1999, hvorpå det har vært en eneste økonomisk opptur, skaper han et progressivt narrativ, ifølge sosiologen Eviatar Zerubavel,¹⁸¹ og sånn sett speiler den euforiske stemningen i finanssystemene og ellers i verden som verdenssamfunnet på denne tiden var preget av. En følelse av at oppturen aldri vil ta slutt. Fortellingen bekrefter dermed en på forhånd gitt selvforståelse, eller identitet, knyttet til danskenes arbeidsomhet, iherdighet og oppfinnsomhet, men også moderasjon ved å stå sammen i en bred enighet som gagnar fellesskapet.

Eksemplarisk fortelling er den fortellingsformen som jeg finner flest eksempler på i talen, og også den jeg anser som hovedfortellingen i talen. Denne hovedfortellingen er den som til slutt samler alle de foregående sidefortellingene, som i realiteten utgjør eksempler på hendelser danskene har i sitt erfaringsrom, som bygger opp rundt hovedbudskapet om ansvarlighet og fellesskap. Fortellingen mobiliserer fra erfaringsrommet først minnene og kunnskapen tilegnet

¹⁷⁹ (Rasmussen, 2008, s. 5)

¹⁸⁰ (Rüsen, 2005, s. 13) Se også Heiret, 2013 s. 28 og Axelsson, 2006 s. 30 for utfyllende informasjon.

¹⁸¹ (Zerubavel, 2003, ss. 14-15) I sin bok *Time Maps* undersøker Zerubavel hvordan fortiden registreres og organiseres i det menneskelige sinn. Ikke det som faktisk hendte i fortiden, men hvordan det blir husket. For eksempel vil en humanetiker se mindre positivt på kristendommens fremmarsj i afrikanske land enn en troende kristen. Et av temaene i boken hans er hvordan narrativ former oppfattelsen av fortidige hendelser. Blant annet kan det være et progressivt narrativ som viser til en progresjon eller et fremskritt i en utvikling fra et lavere nivå til et høyere. Det motsatte er det han omtaler som et «decline-narrative» hvor den mentale historiske utsikten (ikke faktiske historiske trender) er preget av nedadgående eller negativ trend. Se Zerubavel, 2003 s. 2 og 14-18

i de siste 25 årenes samhold om en bred enighet om de viktigste bestanddelene i å opprettholde en sterk og bærekraftig økonomi. Denne ansvarlige moderasjonslinjen har ført til en sosial revolusjon som har skapt et fellesskap hvor også de mest utsatte gruppene har fått innpass i arbeidslivet. Deretter mobiliserer han fra erfaringsrommet minnet, kunnskapen og erfaringen om demokratiets kamp mot terrorisme og tyranni, hvor Danmark deltar i Afghanistan og andre av verdens brennpunkter for å stå sammen med andre «frie og demokratiske samfund i forsvaret for frihed og menneskerettigheter».¹⁸² Implisitt her ligger danskernes kunnskapen om samarbeidspolitikken 1940-1943 og minnet om Fogh Rasmussens oppgjør med dette i 2003.¹⁸³ I det tredje eksemplet aktiverer han fra erfaringsrommet hvordan det vestlige demokratiske fellesskapet mot først nazistene og deretter etterkrigstidens undertrykkende kommunistiske regimer, førte til respektive seier i 1945 og seier ved Berlinmuren og jernteppets fall i perioden 1989-1991. Dette igjen ga først opprettelsen av det europeiske fellesskap og deretter, som han påpasselig minner sitt publikum om, utvidelsen av fellesskapet i 2002 hvor Danmark var en drivende kraft. Slik aktiverer han, med hjelp av tre eksempler, historiekultur som minner hans publikum på nytten og styrken i samhold og fellesskap, gjennom å ta ansvar.

Kontinuiteten i disse tre eksemplariske fortellingene knyttes til begrepet «*historia vitae magistra*», eller historie som livets lærer gjennom allmenngyldige eksempler på regler og prinsipper som gjelder på tvers av tid og rom.¹⁸⁴ Tidserfaringene de tre eksemplene over utgjør, viser til reglene og prinsippene om ansvarlighet og fellesskap som gjør samfunnet sterkt og best stilt overfor utfordringer. Det være seg av økonomisk, politisk eller sosial karakter. Det er dette eksemplets makt som Fogh Rasmussen forsøker å få danskene til å følge ved å ta et oppgjør med seg selv og igjen følge de allmenngyldige prinsippene ved å igjen ta ansvar i EU og delta på alle områder i fellesskapet. Fogh Rasmussen setter periodiseringen for hver av sine eksempler fra og med et tidspunkt i fortiden hvor Danmark nettopp er delaktig i et fellesskap og utviser ansvarlighet. Henvisningen til startpunktet for delaktighet i fellesskapet av «demokratiske samfund» trer inn «Efter anden verdenskrig(...)», og blir dermed en kontinuerlig progressiv fortelling ved å bruke eksemplariske fortellinger om noe som endte godt.¹⁸⁵ Det samme gjelder hans eksempel på den bærekraftige økonomien.

¹⁸² (Rasmussen, 2008, s. 5)

¹⁸³ (Farbøl, 2011)

¹⁸⁴ (Rüsen, 2005, ss. 12-14)

¹⁸⁵ (Rasmussen, 2008, s. 5)

Unntaket som foreløpig hindrer helhetsbildet i å bli en progressiv fortelling er danskenes valg i 2000 om å ikke delta på alle områder av det europeiske fellesskapet. Dermed blir hovedfortellingen til Fogh Rasmussen redusert fra et progressivt narrativ, som hele første tre fjerdedelene av talen utgjør, til å ende opp som det Zerubavel beskriver som et «rise-and-fall narrative».¹⁸⁶ Slik bruker han først eksemplariske fortellinger om hvordan fortiden har lært danskene om hvilke regler og prinsipper som må følges og som har blitt fulgt for å oppnå suksess, men avslutter med implisitt eksemplarisk fortelling når han knytter samtidens utenforskap i EU, med tidligere valgte utenforskap som han skapte stor oppmerksomhet rundt i 2003.¹⁸⁷

Disse tre eksemplariske fortellingene «skaper identitet gjennom generaliseringer av tidserfaringer til adferdsregler».¹⁸⁸ Ofte i form av allmenngyldige verdier et identitetsfellesskap velger å følge som bindeledd. I Fogh Rasmussens tale er det tidserfaringen fra å ha klart på skape en bærekraftig økonomi som har skapt en identitet om «vi» som til fellesskapets beste utviser ansvarlighet gjennom moderasjon mot «de andre» i det danske samfunnet som stiller uansvarlige krav, men også et «vi dansker» som vinnere ute i den store verden. I valget om å ta ansvar for demokratiet ved å bekjempe tyranner implisitt i 1943 og eksplisitt på 2000-tallet i Afghanistan, inngikk Danmark i fellesskapet «oss» med et demokratisk og menneskerettslig verdigrunnlag mot «de andre» terroristene, menneskehandlerne og deltakerne i organisert kriminalitet. Hva gjelder deltakelse i fellesskapet i EU er ikke Danmark lenger en fullverdig del av «oss», men et «vi» utenfor og «de andre» innenfor fellesskapet.

Fogh Rasmussens kritiske fortelling tar for seg hans oppgjør med danskenes mangel på ansvarlighet i å ta et tydelig standpunkt for deltakelse i fellesskap. Ifølge Rüsen er dette fortellingen som er basert på evnen til å avvise tradisjoner, regler og prinsipper som har blitt overlevert til dem og åpner for nye mønstre ved å åpne opp for nye tanker og idéer.¹⁸⁹ Eksplisitt fra minnene i erfaringsrommet mobiliserer han kunnskapen om Danmarks «undtagelser fra EU-samarbejdet på en række betydningsfulle områder» i 2000, fem år før

¹⁸⁶ (Zerubavel, 2003, ss. 18-19) Dette er en blanding av progressiv- og nedgangs-narrativ som er beskrevet i fotnote over. Dette «Zig-Zag» narrative kan ifølge Zerubavel fremtre slik Fogh Rasmussen presenterer det som et heller tragisk utfall etter at det først har gått så bra. Det andre er det han kaller et Askepott-aktig narrativ hvor det først går dårlig for så å snu og ende godt. Se sidene 18-20.

¹⁸⁷ (Farbøl, 2011, s. 68)

¹⁸⁸ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28) Se også Rüsen, 2004 s. 13-14.

¹⁸⁹ (Rüsen, 2005, s. 13)

han selv overtok som statsminister.¹⁹⁰ Han fikk dermed denne politikken overlevert seg fra den forrige regjeringen. Slik han uttrykker seg i talens helhet om viktigheten av å ta ansvar og være en del av fellesskap, lager han implisitt en analogi mellom valg om utenforskap fra deler av EU-samarbeidet i 2000 og samarbeidspolitikken i 1940 som gjorde at Danmark ikke var en del av det allierte fellesskapet. Dermed ser han en konturene av en «tilbakevendende tradisjon» som han problematiserer. På denne måten utfordrer han idéen om kontinuitet i «tradisjonen» om å stå utenfor fellesskapet og ikke ta ansvar. Han fornekte den gitte identiteten i å være et utenforland som ikke tar ansvar ved å ikke være der beslutningene tas i EU, og må sees i sammenheng med da «Det vagte stor opsigst, da daværende statsminister Anders Fogh Rasmussen i forbindelse med 60 års jubelæet for 29. august 1943 offentlig tog afstand fra samarbeidspolitikken og kaldte den ussel og fejl».¹⁹¹ Videre utledet han i samme tale «en lære af historien; nemlig at Danmark historisk havde svigtet (...)»¹⁹²

Utviklingsfortellingen Fogh Rasmussen forteller minner danskene på viktigheten av å stå ved egne verdier og prinsipper knyttet til styrken og fornuften i å holde sammen med et større fellesskap for økt styrke, frihet og trygghet, noe andre land har sett til Danmark for å søke inspirasjon. Kontinuiteten i dette kan kun opprettholdes gjennom å stadig tilpasse seg omgivelsene og delta i endringsprosesser som kan sørge for at den danske samfunnsmodellen består, i Danmark, men også internasjonalt. I dette tilfellet må danskene følge med i endringen EU presenterer. Slik beholder danskene identiteten om å være innovative og frittenkende i et demokrati preget av frihet, trygghet og økonomisk suksess.

Delkonklusjon

I dette delkapittelet har jeg vist at Fogh Rasmussen aktiverer fra erfaringsrommet den danske historiekulturen som vektlegger viktigheten av å ta ansvar, både nasjonalt og internasjonalt, og plikten til å stå sammen i et fellesskap for å sikre fortsatt frihet og trygghet. Ansvaret legger han mye på det danske folk som innehar personlige egenskaper som har ført til den suksessen den danske samfunnsmodellen er basert på. Dansker har vist ansvar gjennom trepartssamarbeidet, ansvar for hverandre i Danmark i en solidarisk velferdsstat og danske soldaters ansvarstakende for å skape fred, frihet og utvikling i land som Afghanistan. Han trekker frem fra erfaringsrommet hvordan Danmark har gjort feil valg implisitt i 1940 med samarbeidspolitikken og eksplisitt i 2000 med danske velgeres nei til eurosamarbeid, på tross

¹⁹⁰ (Rasmussen, 2008, s. 6)

¹⁹¹ (Farbøl, 2011, s. 68)

¹⁹² (Farbøl, 2011, s. 68)

av sin beviselige erfaring med hvilken suksessoppskrift nettopp fellesskap har vært for å oppnå en økonomisk sterk dansk velferdsstat.

I historiebruksanalysen fant jeg at Fogh Rasmussen legger vekten på eksistensiell historiebruk. For ham er det fellesskap som er nøkkelordet. Kontinuiteten som styrker den danske identiteten fant jeg i fellesskapet som nødvendigheten for at Danmark har blitt et av de mest velfungerende land ifølge ham, som er et forbilde for andre land. Slik han behandler den danske identiteten knyttet til et «vi» og de «andre» internasjonalt, krever han at danskene må ta det riktige valget og bli en del av et «oss det riktige internasjonale fellesskapet» siden danskene dessverre har gjort et valg som plasserer dem blant «de andre». Videre fant jeg at han forsterker den eksistensielle historiebruken med en overlappende moralsk historiebruk ved å forsøke å skape motstand mot valget som har skadet Danmark, og formaning om å gjenopprette full dansk delaktighet i samarbeidet i EU. Et samarbeid og fellesskap jeg fant at han styrker gjennom sin politisk-pedagogiske historiebruk når han implisitt viser til at Danmark har tidligere valgt riktig side i 1943 og slik havnet på riktig side av den kalde krigens jernteppe. Fra den ideologiske historiebruken fant jeg at han igjen styrker viktigheten av et fellesskap i sitt forsøk på å skape en pedagogisk overbevisende meningssammenheng mellom de som er moderate i lønnsforhandlingene og derfor støtter fellesskapet, og de som er for kravstore og kan ødelegge fellesskapet i Danmark.

Min narrative analyse viste at det er den eksemplariske fortellingen som fremstår som hovedfortellingen, og som de andre sidefortellingene bygger opp rundt. Hovedbudskapet hans er at danskene har vist ansvarlighet nasjonalt og bygd opp et dansk fellesskap, ifølge tradisjonsfortellingen hans. Den eksemplariske fortellingen viser at dette har gjort dem til forbilder for verden, derfor må også danskene vise ansvarlighet for sin egen og Europas del ved å delta fullt ut i det europeiske fellesskapet. Utviklingsfortellingen fremkommer ved å være en del av slike stadige endringsprosesser kan Danmark opprettholde sin posisjon som forbilde for frihet, demokrati og den riktige samfunnsmodellen. Den kritiske fortellingen viser at dette er det riktige adferdsmønsteret å følge, implisitt gitt erfaringen fra feilvalget med samarbeidspolitikken i 1940.

Nyttårstale 1. januar 2009 av statsminister Anders Fogh Rasmussen

Nyttårstalen Fogh Rasmussen holdt i 2009 var preget av det foregående årets virkelig følbare start på finanskrisen.¹⁹³ Etter flere års kamp mot terror og udemokratiske krefter på den internasjonale arenaen skal han i denne talen forsøke å løse disse utfordringene og klimakrisen ved å benytte Danmarks økonomiske muskler og innovative evner gjennom å se muligheter heller enn problemer.

Empiri

Nyttårstalen til Fogh Rasmussen er bygd opp av fire deler bestående av én innledning, to hoveddeler og en avsluttende del som fletter de tre forannevnte delene sammen. I innledningen setter han ord på usikkerheten og bekymringen mange dansker føler for hva 2009 vil bringe med hensyn til arbeidsplasser etter at det har vist seg at «2008 blev mere uroligt end vi har været vant til» og verden har endret seg siden han holdt tale sist nyttår.¹⁹⁴ Han avslutter med å gjøre det klart at regjeringen er beredt til å gjøre det som må til for å komme helskinnet ut av krisen med høy sysselsetting og sunn økonomi.

I del to fortelles det om danskene som nå lever i en ny verden preget av trusler mot verdiene sikkerhet, fred og frihet som dansker har verdsatt høy. Fogh Rasmussen forteller først om hvilke tap av liv Danmark opplevde i 2008 ved terrorbombing mot ambassaden og en av deres utplasserte politimenn i Islamabad og fem drepte soldater kort tid før jul, og uttrykker forståelse for at dette skaper frykt i den danske befolkningen. Han beroliger med å påpeke at regjeringen og deres allierte følger nøye med og gjør det ytterste som må til for å bevare de danske verdiene ved å ta medansvar i verden og «selv yde et bidrag».¹⁹⁵ Videre beroliger han ved å fortelle om sitt eget møte med danske soldater i Afghanistan og forteller om deres imponerende innsats i å «bekjempe terrorister i Afghanistan, jage pirater ved Somalia og sikre freden i Kosovo og Georgien og i andre af verdens brændpunkter».¹⁹⁶ Avslutningsvis takker han alle som gjør tjeneste for Danmark rundt omkring i verden hvis holdning til utfordringer og motstand er en inspirasjon for andre til selv å ta ansvar og se muligheter.

Det er denne sunne holdningen, «som nu skal bringe os styrkede ud af det økonomiske stormvejr», som gir overgangen til del tre hvor finanskrisen er hovedtema.¹⁹⁷ Igjen åpner han

¹⁹³ (Schwartz, 2009) Se også Erikstad, 2018.

¹⁹⁴ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 2) Talen Anders Fogh Rasmussen holdt 1. januar 2009 er på totalt 8 sider.

¹⁹⁵ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 3)

¹⁹⁶ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 3)

¹⁹⁷ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 4)

med å beskrive en usikkerhet i «hvor lenge den økonomiske krise vil vare. Eller hvor streng, den vil blive».¹⁹⁸ Igjen beroliger han ved å vise til hvilken «sund og stabil økonomisk politikk (...)» som er ført i en lang rekke år, som gjør Danmark godt rustet til en vanskelig tid.¹⁹⁹ Han viser til at «vi» har lav arbeidsledighet, overskudd på handelsbalansen, godt nedbetalt statsgjeld, som har resultert i at «vi nu har større handlefrihet».²⁰⁰ Løsningen regjeringen har på å sørge for sysselsetting og sunn økonomi er gjennom å tilføre ny kapital inn i bankene for å holde liv i utlån til sunne virksomheter og fornuftig privat forbruk. Om det ikke holder vil regjeringen fremskynde planlagte offentlige investeringer i sykehus, skoler, eldreboliger moderne infrastruktur og kollektivtrafikk. Den siste løsningen er å innføre en skattereform som senker skatt på arbeid og hever den på forurensing slik «at der kommer gang i økonomien. At det bedre kan betale sig at arbeide, og at det bedre kan betale sig at passe på miljøet».²⁰¹

Sistnevnte tema blir en hovedsak i den fjerde delen av talen. Fogh Rasmussen beskriver situasjonen landet står i som en mulig fare da landet står overfor «en betydelig utfordring. En international økonomisk krise af et historisk omfang», men også en mulighet til å tenke nytt, komme med «nye ideer, nye metoder og nye initiativ» til en holdbar grønn vekst med en grønn økonomi som gjør Danmark uavhengig «af forurenende brændsler som kul, olje og gas».²⁰² Ifølge Fogh Rasmussen krever dette at «vi omlegger produktion og forbrug (...) udvikler grønne løsninger med ny teknologi, nye ideer og blomstrende eksport», som hele verden vil ha glede av.²⁰³ Etter en påfølgende opprømsing av hvordan Danmark skal bli en grønn vinnernasjon gjennom å skape grønn teknologi som skal prege transportnæringen, infrastruktur, boliger og landbruk som beskytter naturen, glir han over til hvordan Danmark tar lederskap i verden ved å være vert for FNs klimakonferanse i desember samme år, hvor målet er å senke drivhusgasser. Fogh Rasmussen mener dette også handler om sikkerhet ved at den vestlige verden er avhengig av å importere forurensende energikilder som olje og gass fra «regimer, som ikke altid deler vort syn på frihed og folkestyre», hvilket fører til en «massiv overførsel af velstand fra verdens demokratier til verdens oliestater».²⁰⁴ Ved å avslutte dette kan Danmark og den demokratiske verden styrke selvstendigheten, friheten og

¹⁹⁸ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 4)

¹⁹⁹ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 4)

²⁰⁰ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 4)

²⁰¹ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 6)

²⁰² (Fogh Rasmussen, 2009, s. 6)

²⁰³ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 7)

²⁰⁴ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 7)

sikkerheten. Avslutningsvis maner han til å gripe mulighetene istedenfor å bli grepet av frykt, og la de langsiktige løsningene avhjelpe de kortsiktige problemene.²⁰⁵

Historiekultur

Historiekulturen Fogh Rasmussen aktiverer fra danskernes erfaringsrom i sin nyttårstale 1. januar 2009 skal bygge opp omkring hans tre fokusområder som sammen skal legitimere hans politikk og gi mening til hans publikum for hvordan orientere seg i samfunnsendringene som skjer i og utenfor Danmark. Fra erfaringsrommet aktiverer han både implisitt og eksplisitt økonomiske, politisk-ideologiske og klimarelaterte erfaringer, som ifølge ham henger sammen og samlet utgjør løsningen på fremtiden for Danmark og resten av verden.

Relatert til økonomi minner han implisitt danskene på deres kunnskap om de økonomiske ringvirkningene børskrakket i New York i 1929,²⁰⁶ og den erfaring og kunnskap danskene besitter om eget lands langvarige økonomisk krise med høy grad av arbeidsløshet, handelsunderskudd, uro i arbeidsmarkedet og lite stabile regjeringer på hovedsakelig 1970- og 1980-tallet.²⁰⁷ Eksplisitt trekker han frem i talen de siste 15 årenes økonomiske opptur for å berolige frykten blant virksomheter og enkeltindivid som er skadelidende. En periode han kan vise til med en sunn og stabil økonomisk politikk med høy grad av sysselsetting, lav gjeldsgrad og overskudd på handelsbalansen. Alt står mye bedre til i Danmark enn andre land er erfaringen, og implisitt i henhold til god protestantisk økonomisk etikk.²⁰⁸

For at denne sunne fornuftige økonomiske politikken skal lykkes i et fremtidig økonomisk urolig farvann, henter Fogh Rasmussen fra erfaringsrommet selvbildet danskene har av seg selv om et folk som tar medansvar i verden, yter en innsats og ser muligheter. En holdning danskene har sanket respekt for ute i verden, spesielt blant danske soldater som han minner sitt publikum på har skapt trygghet og sikkerhet for Danmark ved å bekjempe terror og

²⁰⁵ (Braudel, 1980, ss. 3-5) Her gir Fogh Rasmussen uttrykk for hvordan historie kan sees på som ulike parallelle tidslinjer som fungerer på samme tid, men som har ulik varighet og oppmerksomhet i nåtiden. Dette gjør han ved å se finanskrisen som en forbigående hendelse, mens den langvarige endringen i klimaet vil fortsette å være en utfordring lenge etter finanskrisens etterdønninger har lagt seg. Slik tilnærmer han seg teorien til franske historikeren Fernand Braudel om kontinuiteter. Klimakrisen vil være, slik Fogh Rasmussen uttrykker seg, det den franske historikeren Fernand Braudel kalte «medium term/medium durée». Denne hendelsen som eksisterer i bakgrunnen som mister oppmerksomhet på bekostning av hverdagslivets hendelser som tiltrekker seg folks oppmerksomhet. Disse hverdagslige hendelsene er hvor Fogh Rasmussen plasserer finanskrisen sammenliknet med klimakrisen. Finanskrisen vil være det Braudel kalte «short term/histoire événementielle» som omhandler hendelser, politikk og mennesker som tar folks oppmerksomhet i et kortere tidsintervall enn «medium term/medium durée». Se også Braudel & Wallerstein, 2009.

²⁰⁶ (Poulsen, 2001, ss. 70-73)

²⁰⁷ (Julsrud, 2022)

²⁰⁸ (Dalen, 2022)

arbeide for frihet, fred og sikkerhet i Afghanistan og andre konfliktområder. Han minner danskene på kunnskapen om viktigheten av å se etter og utnytte muligheter i krisetider når man har økonomisk handlefrihet. Slik bruker han økonomisk erfaring for å posisjonere danskenes sinn til å se positivt på en i utgangspunktet negativ situasjon.

Det samme gjør han på det ideologisk-politiske plan. Her aktiverer han implisitt danskers erfaring med karikaturstrid med påfølgende angrep på danske ambassader og brenning av danske flagg i massedemonstrasjoner oppildnet av muslimske regimer, og dansk innvandringsdebatt.²⁰⁹ Eksplisitt aktiverer han erfaringen omkring terror i utlandet, som han implisitt kan la sitt publikum knytte til rike oljeproduserende, implisitt muslimske, regimers økonomiske antatte støtte til terror. Slik underbygger han frykten som er i befolkningen for at en fremmed kultur som ikke er av den vestlige typen med verdier som folkestyre, frihet, fred, sikkerhet og stabilitet, forsøkt å styrke seg både utenfor og innenfor Danmark, på bekostningen av vestlige demokratier.

I den siste delen av talen kopler han de senere tiårs kunnskap og erfaring om hvordan klimakrisen stadig forverres og ikke ser ut til å finne noen løsning grunnet langsomme politiske prosesser globalt og stadige rapporter fra FN om sikrere vitenskapelige bevis for klimaendringer i etterkant av Kyoto-toppmøtet i 1997. Dette setter han sammen med minnet om kampen mot terror for frihet, fred og sikkerhet som han igjen kopler til de udemokratiske muslimske regimene som har solgt forurensende energikilder som kull, gass og olje til den vestlige verden. Et forhold som er så avhengighetsskapende at det har ført til mindre selvstendighet og svekker den demokratiske vestlige verdens frihet og sikkerhet. Dette har skjedd ved at vestens penger gikk til oljestater som er regimer som ikke støtter vestens og Danmarks syn på frihet og folkestyre. Slik fletter han sammen vidt forskjellige fortidige hendelser og bruker dem på en måte som gjør det logisk for publikum om hvor veien videre bør gå for Danmark og resten av de vestlige demokratiene.

Historiebruksanalyse

Eksistensiell historiebruk er ifølge Karlsson det som er vanskeligst å oppdage, men samtidig også det vanligste.²¹⁰ Idet Fogh Rasmussen holder denne talen står landet i en tid preget av usikkerhet og hastige forandringer grunnet en lenge kjent klimakrise, en noe kortere kjent politisk-ideologisk krise i kampen mot terrorisme og en relativt nylig økonomisk krise

²⁰⁹ (Orgeret, 2020)

²¹⁰ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

påstartet høsten 2007,²¹¹ men hvor begge de to sistnevnte krisene tydelig påvirket hele det danske samfunn i 2008. Fogh Rasmussen tyr da til en eksistensiell historiebruk når han forsøker å orientere befolkningen om deres identitet gjennom å spille på kontinuiteten som han henter ut av, for det første, det kollektive minnet om et Danmark med dets opp gjennom historien innovative næringsliv som kan sørge for et grønt skifte i fremtiden. For det andre en gjennom de seneste årene stabilt førte og sunne økonomiske politikk som nå har ført til at landet står godt rustet til å sørge for fortsatt økonomisk vekst. For det tredje den lange historie Danmark har som et demokratisk land med fokus på frihet, sikkerhet og fred.

I tillegg trekker han frem i denne eksistensielle historiebruken et «vi og de andre», men også «oss mot de andre». «Vi og de andre» kommer tydelig frem når han implisitt i begynnelsen snakker om at noe udefinert «der ute» som ikke har orden på sin økonomiske styring har rammet det danske samfunn med et økonomisk uvær, mens «vi» personifisert gjennom den folkevalgte danske regjeringen vil stå opp mot dette usikre og skape trygghet og stabilitet og dermed forankre det vi har hatt av trygg og god økonomisk styring. I både klima- og sikkerhetsspørsmålet er det et «oss mot de andre» Fogh Rasmussen benytter. Det er «oss» vestlige demokratiske land som tar lederskap i FN som vil ha styrket demokrati, frihet, fred, sikkerhet og mindre forurensing mot de andre regimene som ikke deler vårt syn på frihet og folkestyre og som eksporterer forurensende energikilder som olje, gass og kull, og implisitt har støttet terrorvirksomhet. Slik bruker han historie først for å forankre hvem «vi» dansker er, altså ansvarlige og demokratiske. Deretter er det for å orientere sitt publikum inn mot hovedbudskapet i talen som skal binde sammen temaene demokrati, klima og økonomi.

Denne eksistensielle formen for historiebruk er nært knyttet til minner og erfaringer om hvem vi er og at vi er en del av en kollektiv historie utover egne landegrenser. I tider med utrygghet og ustabilitet vil man ifølge Karlsson være en del av noe historisk som er større enn en selv, altså større enn Danmark.²¹² Dette kommer tydelig frem i hans tale ved at han tydeliggjør at Danmark er en del av allierte NATO-land i kampen mot ufrihet og terror, Danmark er en del av de vestlige demokratier og ikke minst er Danmark en del av et Europa som i klimakampen er står opp imot sinkene USA, India og Kina.

Fogh Rasmussen trekker i sin tale også frem en form for moralsk historiebruk idet han utviser et behov for å gjenoppdage eller gjeninnføre en selvstendighet som er fratatt Danmark og den

²¹¹ (Erikstad, 2018)

²¹² (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

vestlige verden i deres avhengighet av energikilder fra oljeeksporterende regimer som ikke deler det samme verdi- og politiske syn som den vestlige demokratiske verden. På denne måten kan verdensordenen restaureres tilbake til slik situasjonene var før avhengigheten tok til og verdens forurensning skjøt fart av samme grunn.

På det økonomiske området i talen bruker Fogh Rasmussen historie på en ideologisk måte for å legitimere sin og regjeringens maktposisjon ved å utvikle en pedagogisk overbevisende meningssammenheng som vitner om Danmarks utvikling mot det som beskrives som en idealtilstand i nåtiden og en enda mer lovende fremtid. I veien for dette står imidlertid en gruppe av «de andre» som et «hinder» på veien fra nåtid til fremtid. Idealtilstanden i nåtiden er i Fogh Rasmussens fortelling den sterke økonomiske tilstanden Danmark innehar. En tilstand som gir Danmark en økonomisk handlefrihet til å gripe mulighetene krisen gir og fortsette utviklingen. Hinderet på veien er de udemokratiske oljeproduserende muslimske regimene. Disse må «ryddes av veien» og dette legitimerer hans politikk som krever at Danmarks produksjon og forbruk må endres til en grønn økonomi.

Fogh Rasmussen bruker den politisk-pedagogiske overlappende på, og forsterker dermed, den eksistensielle historiebruken ved å peke på utfordringer danskene står overfor i nåtid, og samtidig hente fra erfaringsrommet hvordan disse skal løses ved å ty til analogier og likheter. En viktig analogi er hvordan han forsøker å få sitt publikum til å se på de nye utfordringene gjennom hvordan danskene vet hvordan de danske soldatene har bidratt i Afghanistan ved å selv ta ansvar og ikke vente til andre rundt dem påtar seg oppgaven med å løse utfordringene, og slik yte en innsats ved å se muligheter. En holdning som også har ført til respekt for danskene ute i verden. Dette viser videre til neste likhet hvor han trekker likheten med dagens krisesituasjon og krisen i 1929 med dets mangeårige ringvirkninger fordi markedet ble pessimistisk.²¹³ Det pedagogiske han peker på her er å se muligheter for å unngå langvarige virkninger, og slik gjøre det motsatte av hva som ble gjort etter 1929. Slik bringer han frem det kulturelle minnet om pliktfølelse, og da spesielt retter Fogh Rasmussen dette implisitt inn mot «den protestantiske arbeidsetikken» og individets ansvar, personifisert gjennom de sunne holdningene danske soldater i Afghanistan utviser, for å bidra til å bringe Danmark styrket ut av det økonomiske stormvær.²¹⁴

²¹³ (Poulsen, 2001, ss. 70-73)

²¹⁴ (Dalen, 2022) Store norske leksikon beskriver Max Weber som «ein tysk samfunnsvitar som var med på å grunnleggje faget sosiologi. Han såg at grunnen til den økonomiske veksten i Nord-Europa på 1800-talet var eit samanfall mellom kapitalisme og protestantisme, ein samanheng ingen hadde peika på før han. I boka *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd* (1904) argumenterer han for at den strenge arbeidsmoralen til

Narrativ analyse

Tradisjonsfortellingen Fogh Rasmussen forteller er minnet om, og erfaringen med, danskernes demokratiske verdisyn og de riktige holdninger som opprinnelsen til dagens tilstand, som implisitt bør fortsette i all fremtid. Han skaper kontinuitet i fortellingen ved å understreke bestandigheten i dette som grunnlaget for hvordan «det alltid har vært» og «hvordan dette vil forbli». Med en slik fortelling bekrefter han en allerede på forhånd gitt identitetsmessig selvforståelse av dansker, som nyter stor respekt ute i verden. Selv om det demokratiske systemet i Danmark ikke strekker seg lengre tilbake enn 1849 og Danmark som en nasjon andre land ser opp til ikke kan sies å være eldre enn de siste års økonomiske suksess, fremstiller hans fortelling en forståelse av at det er slik det alltid har vært.²¹⁵

Den kritiske fortellingen kommer frem i hans problematisering av det demokratiske vestens tradisjonelle avhengighetsforhold «Til regimer, som ikke alltid deler vort syn på frihed og folkestyre».²¹⁶ Et avhengighetsforhold som også er med på å fortsette forurensingen av miljøet og forlenge klimakrisen. På denne måten utfordrer han kontinuiteten i dette forholdet og nekter å godta denne identiteten i fremtiden. Ved å ta til orde for å bryte denne avhengighetskulturen mellom to politisk ulike typer regimer, og skape en grønn vekst slår han to fluer i ett smekk. Dette uheldige mønsteret vestlige demokratier har satt seg i ønsker han å erstatte ved å sørge for at for det første at den vestlige verden styrker sin selvstendighet, frihet og sikkerhet. For det andre fører det til reduksjon av klimautslipp når avhengighet av fossile energikilder går ned som resultat av et grønt skifte.

I de ulike eksemplariske fortellingene Fogh Rasmussen presenterer i talen er det tydelig hvordan han minner om disse eksemplene på regler og prinsipper som har kontinuitet gjennom disse reglens og prinsippenes gyldighet uansett tidspunkt og sted. Det første er hvordan han aktiverer implisitt fra minnet de omkring 25 årene med politisk uro og høy

protestantane fekk dei kapitalistiske hjula til å rulle. Ifølge denne protestantiske arbeidsetikken var idealet å arbeide flittig, men leve så enkelt som råd. Ein god kristen skulle skape rikdom, men ikkje nyte han. Utbyttet skulle sparast og reinvestast. Desse verdiane fremja ein kapitalistisk produksjonsmåte.»

²¹⁵ (Opsahl, 2019) Danmarks historie har i over 200 år vært preget av nederlag. Fra Danmarks skjebnesvangre allianse med Napoleon som førte til tapet av størstedelen av marinen i 1801 og noe senere tapet av Norge til Sverige. Til tapet av landområdene Slesvig, Holstein og Lauenborg i 1864 og tapet av Island i 1944 og Færøyenes hjemmestyre fra 1948. For ikke å glemme samarbeidspolitikken med den tyske okkupasjonsmakten under 2. verdenskrig som i verste fall, om den hadde fortsatt gjennom krigen, kunne ha plassert Danmark på feil side av forhandlingsbordet og dermed potensielt opplevd nok et nederlag liknende det etter Napoleonskrigene på begynnelsen av 1800-tallet. I 2007 ble Danmark kåret til den mest dynamiske økonomien innad i EU med størst prosentvise handelsoverskudd. For mer informasjon kåringen i 2007, se <https://e24.no/internasjonal-oekonomi/i/3JVXoe/danmark-er-eu-mester-i-oekonomi>

²¹⁶ (Fogh Rasmussen, 2009, s. 7)

arbeidsledighet frem til 1990-tallet, ved å vise til reglene om hvordan trygghet skal skapes for den danske befolkningen. Dette skal hans regjering gjøre ved å følge de rette regler og prinsipper om å ta situasjonen alvorlig og aktivt ta initiativ til å sørge for at Danmark kommer gjennom krisen med fortsatt høy grad av sysselsetting og sunn økonomi. Dette trekker han frem senere i talen ved å eksplisitt vise til hvordan hans regjering siden 1999 har bidratt til å legge til side midler i gode tider, slik at man har reserver til dårlige tider. Dette minner implisitt hans publikum på prinsippet om sunn økonomisk styring via en protestantisk etikk, som Max Weber tilla 1800-tallets Nord-Europa hvor kombinasjonen av protestantisme og kapitalisme førte til et økonomisk oppsving.²¹⁷ Han skaper kontinuitet ved å vise til at Danmark det seneste tiår har fulgt dette prinsippet og derfor står med en større økonomisk handlefrihet enn andre land og kan derfor fortsette med god økonomi i fremtiden. Tidserfaringen danskene har fått gjør at disse adferdsreglene som har ført til dagens gunstige posisjon, og noe danskene har begynt å identifisere seg med ved å være et økonomisk forbilde for andre land.

En annen eksemplarisk fortelling som gjennomsyrrer nyttårstalen, er danskenes regler og prinsipper om individets ansvar for fellesskapet. Dette personifiserer han gjennom den innsatsen de danske soldatene gjør i ulike konfliktområder i verden. Det er ved å selv ta ansvar og gripe muligheter, uten å forvente at andre skal gjøre det for deg, at danske soldater opplever respekt ute i verden. Disse holdningene er ifølge Fogh Rasmussen de regler og prinsipper som skal til for å skape kontinuitet i Danmarks økonomiske suksesshistorie og bringe Danmark styrket ut av det verdensomspennende økonomiske uværet, ved å se muligheter i det grønne skiftet og slik vise verden at å ta ansvar for fellesskapet er fellesnevneren for suksess innen økonomi, klima og sikkerhet. Slik danske individ identifiserer seg med adferdsregler om å ta ansvar basert på tidserfaringer fra tidligere generasjoner, slik tar også Danmark som nasjon ansvar for sitt fellesskap blant NATO-operasjoner for sikkerhet, sitt fellesskap i Europa som kjemper en klimakamp mot de store landene som sinker prosessen og i sitt fellesskap skal Danmark sørge for at de blir uavhengige av udemokratiske regimers forurensende energikilder.

Utviklingsfortellingen er den fortellingen som kommer sterkest frem. Denne fortellingen presenterer forandring som den viktigste faktoren for kontinuitet av det gode samfunnet som danskene har opparbeidet seg i nåtiden. Fogh Rasmussen presenterer i sin historie at skal

²¹⁷ (Dalen, 2022)

danskene fortsette å være frie demokratier og oppnå reduksjon i forurensing må de bryte med oljeproduserende regimer de er avhengige av. Skal de fortsette å ha økonomisk vekst og være best i EU må de gripe muligheten finanskrisen gir og være ledende i endringen til det grønne skiftet, som igjen vil være nøkkelen til å bryte avhengighetsforholdet til de oljeproduserende regimene.

Delkonklusjon

Min analyse av nyttårstalen Fogh Rasmussens holdt i 2009 har vist hvilken historiekultur han aktiverer fra erfaringsrommet når han først trekker frem viktigheten av sikkerhet, fred og frihet for å opprettholde demokratier. Deretter fant jeg at han aktiverer kunnskapen om og erfaringen med velferdsstaten og den fornuftige økonomiske politikken som har vært ført for å gi dagens Danmarks økonomiske handlefrihet, og en økonomisk og sosial posisjon som er bedre enn andre land. Til sist har jeg vist at han knytter sammen fra erfaringsrommet økonomisk krise og klimautfordring sammen med sikkerhetsutfordringer for Danmark og vestlige demokratiers avhengighet av udemokratiske regimers produksjon av forurensende energikilder.

Historiebruksanalysen min viser at Fogh Rasmussen legger vekt på den eksistensielle historiebruken for å løse de tre samtidige krisene. Kontinuiteten knytter han til den danske samfunnsmodellen med dens fornuftige økonomiske politikk. Den ideologiske historiebruken fant jeg at forsterket denne eksistensielle ved å synliggjøre hvordan denne danske fornuften har muliggjort dansk økonomisk handlefrihet til å ta initiativ og være ledestjernen til en grønn fremtid hvor «vi» demokratiske land kan bli frie fra «de andre» regimene som eksporterer forurensende energi, med dertil økt dansk eksport og økonomisk vekst. Jeg viste også at han forsterker den eksistensielle historiebruken med den politisk-pedagogiske historiebruken ved å fremheve hvilke utfordringer danskene faktisk står overfor, men også hva som kan gjøres ved å vise til analogier og likheter med tidligere situasjoner. Utfordringer som videre styrkes av hans moralske historiebruk ved å kreve å gjenopprette vestlige demokratiers selvstendighet fra avhengigheten til udemokratiske regimers produksjon av forurensende energikilder.

I den narrative analysen har jeg funnet hovedfortellingen i en dominerende utviklingsfortelling. Jeg har vist at Fogh Rasmussen maner til kontinuerlig forandring for at den gjeldende danske økonomien som er best i EU skal bestå. Videre har jeg vist at han maner til kontinuerlig forandring av hva Danmark skal produsere for eksport slik at en grønn vridning av økonomien kan sørge for en bestående selvstendig vestlig demokratisk kultur. I

tillegg har jeg funnet utstrakt bruk av eksemplariske fortellinger som gir grunnlag for å forstå viktigheten av utviklingsfortellingen. Dette fordi tidserfaringene danskene har opparbeidet seg har materialisert seg i prinsipper og adferdsregler som har muliggjort en nåtidig økonomisk gunstig dansk posisjon, som andre kan ta lærdom av ved å følge Danmarks historiske eksempel. Et poeng som også kommer tydelig frem i hans kritiske fortelling som sammen med tradisjonsfortellingen om dagens opprinnelse kan sees på som et utgangspunkt for de to førstnevnte fortellingstypene.

Nyttårstale 1. januar 2021 av statsminister Mette Fredriksen

Fredriksen holdt sin nyttårstale den 1. januar 2021 etter nesten ett år med en verdensomspennende pandemi. Sommeren før hadde vist at Danmark så ut til å klare seg bedre enn de fleste land økonomisk og med forholdsvis få dødsfall. Landet var fortsatt nedstengt, men allerede på dette tidspunktet ante danskene lyset i enden av tunnelen med ny vaksine etter omfattende internasjonalt samarbeid

Empiri

Statsminister Mette Fredriksen åpner talen sin ved å beskrive året 2020 som «et hårdt år. Et usikkert år. Pandemiens år. Men også et fælles år, vi sjældent oplever».²¹⁸ Hun følger opp med å ramse opp alle de felles erfaringene alle «vi» dansker «aldrig [har] prøvet før» som smittetrykk, å fumle med munnbind, kø til test, himmel uten flystriper, stillhet, barn som savnet skole, m.m.²¹⁹ Hun fortsetter med at «(...) vi har stået med hinandens liv i vores hænder». Midt i dette «fandt [vi] en ny styrke».²²⁰ Året 2020 og tiden under pandemien vil derfor, ifølge Fredriksen, bli fortalt om fra den ene generasjonen til den neste. Slik «mange af os selv blev fortalt om livet under Anden verdenskrig».²²¹ Hun konkluderer denne første delen med at det «vi gjennomlever i denne tid, er historisk».²²²

Den andre delen av talen deler hun opp i undertema som felles erfaring, felles forventning, demokrati, økonomi og arbeid. Felles erfaring med «at holde afstand» har likevel gjort at «vi [er] kommet tettere på hinanden» og har «oplevet sammenhold (...) vi ikke har sett i Danmark før», hevder hun.²²³ Videre legger hun vekt på at ingen har kommet gjennom krisen uten fellesskapet og legger til at alle har «ofret noget» og «ydet deres», og satt «hensynet til

²¹⁸ (Fredriksen, 2021, s. 2)

²¹⁹ (Fredriksen, 2021, s. 2)

²²⁰ (Fredriksen, 2021, s. 2)

²²¹ (Fredriksen, 2021, s. 2)

²²² (Fredriksen, 2021, s. 2)

²²³ (Fredriksen, 2021, s. 2)

hinanden først».²²⁴ Hun skryter av hvordan «vi meget overbevisende [har] valgt sammenholdet (...) i en tid som ellers lett kunne ført til splittelse. Avslutningsvis beskriver hun hvordan alle har vært helter ved at «vi forstår at tage ansvar og passe på hinanden», og dermed reddet liv.²²⁵

Forventningene styrer Fredriksen ved å gi et snev av håp og en god dose realisme. Realisme skaper hun ved å beskrive situasjonen som alvorlig, usikker og med fortsatte restriksjoner. Håpet beskriver hun ved «at vi i dag har lagt det værste år bag os» og at «Vores indsats hver især» er den viktigste.²²⁶ Deretter minner hun sitt publikum på at året 2020 «blev (...) det år, hvor menneskers største udfordring [og erfaring] pludselig var den samme (...) på tværs af landegrænser og kontinenter».²²⁷ Hun påpeker hvor imponerende det er når verden arbeider sammen og skaper håp for snarlig kommende vaksiner. Hun hedrer både samarbeidet i verden, og samarbeidet mellom den offentlige og private forskningen.

Avslutningsvis i denne delen trekker hun publikum ned fra håpet og tilbake til hverdagen hvor man inntil vaksinene kommer «må holde fast i alt det, vi kan sammen. Danmark er et pragmatisk land. Vi finder fælles løsninger».²²⁸ Deretter beveger hun seg inn på temaet demokrati. Hvor hun viser til hvordan det offentlige og private sammen finner løsninger ved innovasjon og kreativitet. Ikke minst de mange trepartsavtalene mellom arbeidsgivere og fagforeninger. For å understreke poenget sitt om at styrken til et demokrati for henne er «(...) samtalen. Og viljen til at finde fælles løsninger», viser hun til Hal Kochs uttalelse i 1945 at «Demokrati er meget mer end en styreform. Det er en livsform».²²⁹

Disse løsningene, hevder hun videre, har gjort seg gjeldende innen økonomi og arbeidsliv i 2020. Danskene sikret sin økonomi ved å ta ansvar for hverandre og begrenset dermed smitten. Begrenset smitte skapte trygghet, som videre sørget for «gang i forbruget og økonomien igjen», med en lavere stigning i arbeidsløsheten enn forventet.²³⁰ For de som

²²⁴ (Fredriksen, 2021, s. 3)

²²⁵ (Fredriksen, 2021, s. 3)

²²⁶ (Fredriksen, 2021, s. 4)

²²⁷ (Fredriksen, 2021, s. 4)

²²⁸ (Fredriksen, 2021, s. 5)

²²⁹ (Fredriksen, 2021, s. 5) Hal Koch var en kjent dansk teolog, kirkehistoriker og demokratiforkjemper. Ifølge hjemmesiden til Dansk ungdoms fællesråd, som Koch stiftet, mente Koch at «demokratiets dybeste væsen ikke er kold jura, men en levende ånd i menneskeligt fællesskab og kultur». Sitatet Fredriksen har hentet utdrag fra lyder i sin helhet slik: «Demokrati er ikke blot en styreform. Demokrati er samtale. Det er en måde at handle på og en måde at omgås andre mennesker på, hvor respekten for individet, fællesskabet, omgivelserne og samfundet er helt centralt. Og hvor fordommene lader sig udfordre, og argumenterne flytter holdninger». Les mer om Hal Koch på <https://duf.dk/artikel/hvem-var-hal-kochquestion-mark>

²³⁰ (Fredriksen, 2021, s. 6)

mistet jobben, oftest ufaglærte, lover hun å gjøre alt «hvad vi kan, for at I også kommer tilbage i arbejde», men krever også at de selv må vise mot og vilje til å etterutdanne seg «Selvom du ikke har de bedste minder fra skoletiden».²³¹

I den tredje delen legger hun inspirert til grunn erfaringen fra tiden under det første året av pandemien, da spesielt «styrkerne ved vores samfundsmodel», for «at vi i fællesskab kan klare de udfordringer, vi som samfund har foran os» innenfor klima, innvandring og distriktpolitikk.²³² Hun viser til at tiårsmålet, som et bredt flertall i Folketinget vedtok, bare etter ett år har oppnådd en tredjedel av målet ved å kombinere «dansk ervervsliv, forskning og høje klimaambitioner».²³³ Fredriksen tyr så igjen implisitt til danskenes mot og vilje ved å si at vi «skal lykkes. Og vi kan lykkes [og] Vi skal stå ved det, vi tror på».²³⁴

For Fredriksen «gælder [dette] også i udlændingspolitikken [ved å] stå fast på vores danske værdier» og ikke «acceptere, at demokratiet lægges for had i parallelsamfund».²³⁵ Løsningen for henne er å «gentænke integrationsindsatsen, så den i højere grad bygger på tydelige krav og klare forventninger med fokus på ret og plikt».²³⁶ Erfaringen fra pandemien om likhet og samhold knytter hun til distriktpolitikken. Sentralisering som har ført til ulikhet og potensielle motsetninger «kan vi ændre – hvis vi vil», mener hun og viser til regjeringens tiltak for bedre dekning av leger og politi, samt økte muligheter for utdanning i distriktene.²³⁷

I talens siste del sammenlikner hun pandemien i 1918 og dagens pandemi, men med den store forskjellen i utgangspunkt for hvordan det dansk samfunn taklet utfordringen på disse to ulike tidspunkt. Det første uten en velferdsstat og det andre tilfellet med en velferdsstat i ryggen, som generasjonene imellom har bygget opp basert på fellesskap.

Historiekultur

Historiekulturen Fredriksen aktiverer i danskenes erfaringsrom i sin nyttårstale 1. januar 2021 har som oppgave å støtte opp om hennes hovedbudskap om viktigheten av å opprettholde fellesskap i det danske samfunnet og i verden som løsningen på utfordringer. Hun bygger dermed opp talen sin ved å knytte erfaringsrommet til fellesskap i erfaringene fra pandemien, fellesskap i håpet, fellesskap i demokrati, økonomi og arbeid, og til sist mangel på fellesskap i

²³¹ (Fredriksen, 2021, s. 6)

²³² (Fredriksen, 2021, s. 6)

²³³ (Fredriksen, 2021, s. 7)

²³⁴ (Fredriksen, 2021, s. 7)

²³⁵ (Fredriksen, 2021, ss. 7-8)

²³⁶ (Fredriksen, 2021, s. 8)

²³⁷ (Fredriksen, 2021, s. 9)

global klimapolitikk, mellom innvandrere og dansker og mellom sentrum og periferi i Danmark.

Erfaringsrommet Fredriksen starter med å vise til er det knappe året med pandemi som er gått. En situasjon hun mener kun kan sammenliknes med spanskesyken. Hun aktiverer danskenes minne om hvordan det danske folk det siste året, tross avstand, opplevde større samhold fordi alle, uansett sosialt lag, var i samme båt. Alle måtte gjennom samme prosedyrer og regler i hverdagen, og alle måtte ofre og yte ekstra for å vise ansvar overfor de svakeste og hverandre. På denne måten viser hun til en produksjon av et sterkere kollektivt erfaringsrom som omfatter langt de fleste på samme tid uansett sted i landet. Slik kan hun derfor sammenlikne danskenes nåværende erfaring med det kollektive erfaringsrommet andre verdenskrig lagde hos den generasjonen som opplevde den. Slik bygger hun dermed en felles identitet når hun minner det danske folk på at samfunnet sto sammen gjennom pandemien uten splittelser, og implisitt spiller på danskenes tradisjonelle selvoppfattelse som et homogent samfunn med få skillelinjer som setter ansvaret for felleskapet før seg selv.²³⁸

Med fellesskapet verden opplevde i kampen mot en felles utfordring, som pandemien var, minner hun danskene på at håpet var likt hos alle mennesker på tvers av landegrensener og kontinent. Felles håp på, og nødvendigheten av, nye vaksiner erfarte danskene var det som skulle til for at den private og offentlige forskningen i hele verden samarbeidet, og derfor kunne levere nye vaksiner i rekordfart. Slik bygger hun opp om sitt budskap omkring at erfaring viser at fellesskap kan gape over kulturelle skillelinjer, og selv de største hindringer kan verdenssamfunnet løse på kort tid om samarbeidet og fellesskapet er sterkt nok.

Danskene har i en lengre periode siden midten av 1990-tallet opplevd et økonomisk oppsving med lav arbeidsledighet og utad vært stolte av sin danske velferdsmodell. En modell som avhenger av et folk som i fellesskap står sammen om å ta ansvar for hverandre. Denne over lang tid bekreftede «sannheten» i danskenes erfaringsrom er en gyllen anledning for Fredriksen å knytte til årsaken hvorfor danskenes økonomi ble langt mindre skadelidende enn først fryktet under pandemiens første år. Denne suksessen knytter hun til å være betinget av et gjensidig avhengighetsforhold mellom den vellykkede danske demokratimodellen, den danske økonomiske modellen og det danske arbeidslivmodell. Kunnskapen hun aktiverer fra erfaringsrommet om den vellykkede danske demokratimodellen strekker seg tilbake til Hal Koch som i 1945 beskrev det danske demokratiet som en livsform mer enn en styreform. En

²³⁸ (Heidar & Berntzen, 1998, s. 73)

kunnskap hun utbroderer ved å selv legge til at demokratiets styrke ligger i samtalen og viljen til å finne felles løsninger.

Implisitt bringer hun dermed frem danskernes erfaring fra eget samfunn som konsensuspreget, og kopler denne styrken ved det danske demokratiet eksplisitt til trepartssamarbeidet i arbeidslivet. Et trepartssamarbeid som frembringer kunnskap hos danskene om et system som har skapt stabilitet i samfunnet de siste 35 årene, og som erfaringen fra pandemien viste at felles løsninger mellom arbeidsgivere og fagforeninger ble gjeldende i hele 14 trepartsavtaler og dermed avgjørende for å minimere den økonomiske nedgangen. Godt hjulpet av statlige hjelpepakker til næringslivet som underbygde kjøpekraften.

Denne danske livsformen av et demokrati som innebærer å ta ansvar for hverandre tillegger hun hovedansvaret for at økonomien reiste seg raskere enn forventet, og arbeidsløsheten steg mindre enn forventet. Fredriksen aktiverer fra erfaringsrommet hvor viktig det var for danskene å føle trygghet ved at smittetallet ble sterkt begrenset, og at grunnen til begrenset smitte lå i danskernes felles ansvar for å hindre den i å spre seg. Med denne tryggheten kunne danskene raskere enn andre land igjen åpne samfunnet og øke forbruket, og slik få i gang økonomien. På denne måten bringer hun også implisitt frem fra erfaringsrommet det som virker å være et dansk sosialdemokratisk mantra i økonomisk politikk; trygghet er grunnlaget for økonomisk vekst.

Avslutningsvis minner hun sitt publikum på tre temaer hvor det er mangel på fellesskap. Innen temaet klima trekker hun frem de seneste tiårs erfaring med manglende global suksess i klimasamarbeidet, men viser til hvordan danskene igjen er et foregangsland som i løpet av ett år fra 2020 har klart fullføre en tredjedel av tiårsmålet på grunn av bred enighet blant de folkevalgte. Grunnen er at danskene har stått fast ved det de hatt tro på at deres politikk og verdier er av stor betydning. Også i det andre temaet hvor det erfaringsmessig er mangel på fellesskap mellom dansker og innvandrere, minner hun danskene på deres verdier og implisitt henter frem fra erfaringsrommet at nettopp disse verdiene skapte den danske samfunnsmodellen. Fra erfaringsrommet aktiverer hun de siste 30 års resultat av en feilslått integreringspolitikk med radikaliserings og parallellsamfunn som legger demokratiet for hat.

Hun aktiverer også hvordan danskene selv bygde sitt samfunn basert på plikter og rettigheter. Plikt til å forsørge seg selv og bidra til fellesskapet, og rett til hjelp for å få arbeid til å forsørge seg selv. Dette likhetsprinsippet om å bidra til fellesskapet trekker hun også frem fra erfaringsrommet når hun trekker frem kunnskapen om en stadig økende ulikhet i

velferdsordninger mellom periferi som den tapende part og sentrum som overtar stadig mer. Slik aktiverer hun fra erfaringsrommet danskenes verdigrunnlag om rettferdig fordeling av velferdsgoder og respekten for mangfoldet ulike danske kulturer kan bidra med til fellesskapet.

Historiebruksanalyse

Den eksistensielle historiebruken forsterker ifølge Karlsson en identitet ved å understreke historiske kontinuiteter og/eller et historisk skille mellom «vi» og «de andre».²³⁹ I talen er det flere eksempler på eksistensiell historiebruk. Den tydeligste er hvordan den danske demokratiske samfunnsmodellens kontinuitet trekkes frem i talen for å forsterke den danske identiteten. Det danske demokratiets styrke, som ifølge Fredriksen er «mer enn en styreform. Det er en livsform», er samtalen og viljen til å finne felles løsninger.²⁴⁰ Denne samfunnsmodellen basert på samhold, fellesskap og ansvarstagende har blitt utsatt for en stresstest gjennom pandemien og bestått overbevisende. Ved å hevde at «vi» dansker har den beste samfunnsmodellen i verden, som utgjør «de andre», forsterker hun den eksistensielle historiebruken.

Dette fører også til en andre eksistensiell historiebruk. Ved å se kontinuiteten av en samfunnsmodell som har klart å beholde samholdet i samfunnet på tross av 2. verdenskrig og denne pandemien som er historisk, fungerer den som en forankring ved at «Vi ved, hvad der virker» basert på erfaring.²⁴¹ Dette forankrer samfunnsmodellen i en kontinuitet inn i fremtiden for å løse fremtidige utfordringer som klima, innvandring og distriktpolitikk.

En tredje eksistensiell historiebruk kommer frem i utfordringene omkring innvandringspolitikken. Her forsterkes identiteten veldig mellom «vi» den danske samfunnsmodellen som er ensbetydende med samhold, fellesskap og trygghet på den ene siden, som har vist gjennom pandemien at dette er den beste modellen for alle samfunn må «stå fast på vores danske værdier, og på den andre siden «de andre» som legger demokratiet «for had i parallelsamfunn».²⁴²

Karlsson skriver at målet med den moralske historiebruken er «att ge upprättelse eller att på annat sätt återställa den situationen som rådde före de begåna orättvisorna», og brukes for å

²³⁹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73) Se også Knutsen, 2010 side 109 om identitet.

²⁴⁰ (Fredriksen, 2021, s. 5)

²⁴¹ (Fredriksen, 2021, s. 4)

²⁴² (Fredriksen, 2021, s. 8)

skape oppmerksomhet omkring dette som oppleves urettferdig.²⁴³ Enten av de rammede selv eller noen som tar saken på deres vegne. Mette Fredriksen er selv fra Jylland som, med unntak av noen steder på østsiden, er et fraflyttingsområde i Danmark.²⁴⁴ Her erfarer befolkningen at velferdstilbudene som legedekning, antall politifolk og muligheter for lokal utdanning forringes til fordel for sentralisering. Urettferdigheten ligger, ifølge Fredriksen, i at velferdstilbudene ikke er likt fordelt for alle i det danske fellesskapet som er en del av den danske samfunnsmodellen hun har beskrevet i talen. Denne situasjonen vil hun nå rette opp i ved å etablere velferd i hele landet med flere nærpolitistasjoner, etablere flere muligheter for å utdanne seg lokalt og ta fatt på problemet med manglende legedekning.

Ifølge Karlsson brukes historie ideologisk ved å utvikle en «pedagogisk övertygande (...) historiskt meningssammanhang».²⁴⁵ Mette Fredriksen søker å overbevise i talen sin om en historisk meningssammenheng på to nivåer hvor den danske samfunnsmodellen vil være et «samhälles utveckling mot vad som beskrivs som ett nutida idealtillstånd och en ännu mer löftesrik framtid».²⁴⁶ På det ene nivået har hun skapt mening i talen sin om at den danske samfunnsmodellen er så god at den er det riktige valget for å løse utfordringene som hindrer det danske samfunnet i å bli enda mer suksessfullt ved å fjerne hindre som klimautfordring, utfordring med innvandring og ulikhet i velferdstilbud mellom sentrum og periferi grunnet sentralisering. På det andre nivået har nettopp den danske samfunnsmodellens innhold, samarbeid og samhold, vist seg å være en suksessoppskrift også internasjonalt og resultert i samarbeid ved fremstilling av vaksiner i rekordfart.

Politisk-pedagogisk historiebruk er synlig hvor det trekkes likheter mellom ulik tid og rom eller gjennom å ty til analogi. Ved bruk av analogi lar taleren «publikum forstå noe nytt i lys av noe gammelt de kjenner».²⁴⁷ Fredriksen bruker analogi når hun skal forklare publikum hvordan representantene på folketinget og de folkevalgte i kommuner og regioner har «lagt hverdagens uenigheter til side og arbeidet for det fælles bedste».²⁴⁸ Hun trekker likhet mellom Hal Kochs utsagn i 1945 og sitt eget når begge er enige om at demokrati ikke bare er

²⁴³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

²⁴⁴ (Pihl, 2022) For mer om dansk demografi.

²⁴⁵ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

²⁴⁶ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

²⁴⁷ (Knutsen, 2010, s. 109)

²⁴⁸ (Fredriksen, 2021, s. 5)

en styreform hvis styrke er avstemninger. «Det er en livsform. Det er samtalen. Og viljen til at finde fælles løsninger».²⁴⁹

En annen politisk-pedagogisk historiebruk kommer frem i hennes syn på likheten mellom det den danske samfunnsmodellen fikk til under pandemien og hva den kan få til i fremtiden. Likheten med at «fordi vi besluttet oss for det fordi vi står sammen», på den ene siden.²⁵⁰ Og på den andre siden Om vi bare står sammen i fremtidige utfordringer vil resultatet være likt: En suksess. Slik bruker hun historie til å forenkle forskjellen i tid og rom ved å sammenlikne suksessfulle løsninger fra fortiden og potensielle fremtidige utfordringer med at samme «medisin» gjelder i fremtiden som det gjorde i fortiden. Altså at liknende situasjoner i fremtiden vil kunne bli løst med samme metode; samarbeid.

Narrativ analyse

Mette Fredriksen mobiliserer i sin tradisjonsfortelling minner og kunnskapen om fellesskap som den grunnleggende verdien i den danske demokratimodellen ved å periodisere erfaringsrommet fra 1945 til i dag.²⁵¹ Først eksplisitt fra Hal Kochs utsagn fra 1945 om at demokrati var en livsform, og hennes tilføyelse at demokratiets egentlige styrke er samtalen og viljen til å finne felles løsninger. Deretter implisitt innom erfaringen og minnene fra de siste 20-25 årene hvor Danmark har vært blant verdens rikeste land og velferdsstaten har blitt styrket.²⁵² Og til sist eksplisitt befolkningens egen erfaring med samhold de siste 12 månedene, for å fortelle om opprinnelsen til dagens tilstand med få smittede og en økonomi som ble mindre rammet enn fryktet. På denne måten skaper hun kontinuitet ved å understreke bestandigheten i den danske samfunnsmodellen. Fortellingen gir en forståelse av at denne bestandigheten vil gi en progressiv utvikling for den danske befolkningen med evigheten som perspektiv. Teknikken hun bruker er såkalt «mental bridging» hvor hun forenkler en innholdsrik historisk periode mellom 1945 til i dag ved å skape en illusjon av en historisk ubrutt sammenheng mellom tre suksessfulle tidspunkter i dansk historie.²⁵³ For det danske

²⁴⁹ (Fredriksen, 2021, s. 5)

²⁵⁰ (Fredriksen, 2021, s. 7)

²⁵¹ (Fredriksen, 2021, s. 5)

²⁵² (Fredriksen, 2021) Oppturen fra midten av 1990-tallet til 2021 må sees i lys av erfaringen og minnene danskene hadde etter lang tid med høy arbeidsløshet og kaos i den økonomiske politikken perioden 1970-1990-tallet.

²⁵³ (Zerubavel, 2003) Ifølge Zerubavel benytter mennesket seg av ulike mnemoniske strategier for å skape en illusjon av kontinuitet. Ett av dem er det han kaller «mental bridging» som skal integrere ikke-sammenhengende hendelser i tid. På denne måten fremhever man hendelser fra fortiden på bekostning av andre hendelser, da disse kan forstyrre denne raden av hendelser som må henge sammen for kunne skape for eksempel et narrativ om hvordan noe henger sammen med mål om å overbevise sitt publikum. Ikke veldig ulikt Karlssons blanding av ideologisk historiebruk og ikke-bruk av historie.

publikum er dette en bekreftelse på en allerede gitt selvforståelse som de kan identifisere til at «vi er samhold og fellesskap».

Den tydeligste eksemplariske fortellingen er hvordan den danske samfunnsmodellen konkretiserer abstrakte regler og prinsipper, som ifølge hennes fortelling bør gjelde uavhengig av tid og rom. Dette utgjør også hovedfortellingen i Fredriksens tale.²⁵⁴ Erfaringsrommet hun henter minner og erfaring fra er hovedsakelig en lang liste av eksempler i talen på hvor avgjørende fellesskapet, som den danske samfunnsmodellen bygger på, har vært for at det danske samfunnet lyktes så godt gjennom det første pandemiåret. Dermed har hun gitt eksempler til publikum på generelle danske adferdsregler.²⁵⁵ Hun skaper kontinuitet ved å hevde at den danske samfunnsmodellens regler og prinsipper om fellesskap og samhold i Danmark, men også globalt med vaksinesamarbeidet, har vist resultater som gjør disse reglene og prinsippene allmenngyldige i tid og rom. Gjennom tidserfaringer av hva fellesskap og samhold fører til vil dette endre seg til identitet knyttet til atferdsregler alle vil følge, inspirert av hvordan dette ga resultater under pandemien. Ikke bare blant dansker, men adferdsreglene vil også spre seg til innvandrere, globalt i kampen for klima og nasjonalt i distriktpolitikken, for alles beste.

Fredriksens kritiske fortelling kommer i siste del av talen og hvor hun minner sitt publikum på to områder som hun velger å problematisere sett opp mot verdens nylige eksempel på vellykkede samarbeid for fellesskapet ved å forske frem, og sammen produsere de nye vaksinerne mot Covid-19. Disse to områdene er den feilslåtte innvandringspolitikken som har ført til at det danske demokratiet legges for hat i innvandreres radikaliserende parallellsamfunn og de senere regjeringers politikk som har ført til sentralisering på bekostning av likhetsprinsippet den danske velferdsstaten skal tilby alle sine borgere. Hun utfordrer kontinuiteten i at disse prosessene skal få holde frem ved å kreve å erstatte disse. Overfor integreringen skal danske verdier som krav og forventning til ansvarstagen hos individet for selvforsørgelse, og rettigheter og plikter mellom individet og fellesskapet være gjeldende. Overfor stadig sentralisering skal hun sørge for økt dekning av offentlige tjenester likt fordelt i alle deler av landet i henhold til de danske verdiene om likhet i fellesskapet. Gjennom

²⁵⁴ Mette Fredriksen forsøker i sin tale å vise til eksempler fra fortiden for å forklare hvorfor den danske samfunnsmodellen er den riktige. Dette anser jeg som hovedfortellingen selv om den ligger tett opp til en nesten like viktig tradisjonsfortelling om bestandigheten i den danske samfunnsmodellen som beskrevet over.

²⁵⁵ (Rüsen, 2005, s. 13)

fornektelsen av å la disse to uheldige prosessene få vare ved søker hun å skape identitet med likesinnede.

Utviklingsfortellingen Fredriksen presenterer handler om hvordan fellesskapet har vist seg som den sterkeste drivkraften under pandemien. På den måten beviser pandemien Danmarks samfunnsmodell som den beste alle land bør tilnærme seg. Gjennom endring vil fellesskapet, som den danske samfunnsmodellen er prakteksempelen på, bestå. Gjennom endring av hvordan verdens land forholder seg til hverandre fra tidligere tiders konkurranse og isolasjon til samarbeidet under pandemien. Gjennom endring av hvordan folkevalgte søkte samarbeid heller enn konflikt muliggjorde raskere beslutninger av vedtak for klimatiltak. Slik tydeliggjør hun hvordan endring sørger for kontinuiteten i den danske samfunnsmodellen ved at den sto sin prøve i Danmark under pandemien og viste at den er avhengig av den konstante endringsdynamikken i samfunnet for å bestå. Hun skaper slik identitet i den danske befolkningen knyttet til hvordan de selv deltar i stadige endringsprosesser og identifiserer seg med denne endringen som sørger for at samfunnsmodellen deres beholdes.

Delkonklusjon

I nyttårstalen til Fredriksen har jeg i min analyse funnet et hovedbegrep som danner grunnlaget for hvilken historiekultur hun aktiverer fra erfaringsrommet; fellesskap. Jeg har vist at hun knytter fellesskap spesielt til de erfaringene danskene gjorde det første pandemiåret som særlig viktige for Fredriksen, men også helt tilbake til 1945 og det fellesskapet som preget etterkrigstiden i form av en styrking av demokrati, en dansk økonomisk modell i velferdsstaten og arbeidslivsmodellen. Analysen viste også hvordan hun knytter fellesskap til klima, distriktpolitikk og innvandringspolitikk.

I historiebruksanalysen fant jeg en hovedvekt på eksistensiell bruk av historie, men omtrent like viktig er den ideologiske. Jeg har vist hvordan hun gjennom eksistensiell historiebruk bygger opp en forståelse for viktigheten av fellesskapet for å kunne ende opp med et så suksessfullt samfunn som det danske. Overlappende fant jeg hvordan hun bruker en ideologisk historiebruk som styrker den danske identiteten ved at det er kontinuiteten i den danske samfunnsmodellen som i fremtiden skal løfte både dansk og internasjonal politikk opp til nye høyder. Dette bildet viste jeg at hun forsterker ved å benytte analogier og knytte likheter mellom den danske fellesskapsmodellen og den internasjonale suksessen det var å stå sammen om å utvikle vaksiner ved hjelp av en politisk-pedagogisk historiebruk. Analysen viste at den moralske historiebruken kommer frem når hun retter pekefingeren på dansk

distriktpolitikk og uheldige følger av innvandringen hvor fellesskapet ikke har vært gjeldende.

I den narrative analysen av talen har jeg vist hvordan det er den eksemplariske fortellingen som utgjør hovedfortellingen til Fredriksen. Jeg har funnet hvordan hun gjennom tradisjonsfortellingen knytter opprinnelsen til lav smitte i Danmark og landets raske økonomiske rekonvalesens til typiske danske egenskaper som fellesskap og samhold. Videre ble det vist hvordan hun forteller om et verdenssamfunn som opplevde stor suksess ved å følge eksempelet i den danske modellen for samhold og fellesskap, og slik oppnå raske resultat i utvinning av nye vaksiner. Til sist har jeg vist hvordan hun bruker denne eksemplariske fortellingstypen til å hevde universell gyldighet i tid og rom ved å hevde implisitt at samfunnsmodellen vil gjelde i fremtiden like mye i dansk innenrikspolitikk som i internasjonal politikk. Utviklingsfortellingen fant jeg å være om et dansk folk og verdens land som under pandemien endret sin adferd og slik har opprettholdt den danske samfunnsmodellens grunnverdier om fellesskap til felles styrke. Analysen fant en kritisk fortelling hvor det fortsatt gjenstår å endre tre mønstre knyttet til klima, innvandring og distriktpolitikk, slik at det også passer inn i danske adferdsregler som fellesskap, ansvar og likhet.

Delkonklusjon av fire danske nyttårstaler

I min analyse av fire utvalgte danske statsministres nyttårstaler har jeg vist hvordan hver og en har aktivert historiekultur, hvordan historie er brukt for å gjøre budskapet meningsskapende og hvilken narrativ type som er brukt for å materialisere historiebruken gjennom fortelling. Denne masteroppgavens hovedproblemstilling er en komparativ undersøkelse av hvordan historie brukes likt eller ulikt i danske og norske statsministres nyttårstaler. I denne delkonklusjonen er arbeidsspørsmålet som skal hjelpe meg i kapittel 5 å svare på hovedproblemstillingen, følgende: Hva er felles for de danske nyttårstalene og hva er ulikt? Hva skiller partimessig? Finner jeg en dansk grunnfortelling?

I historiekulturen som aktiveres fant jeg at det er felles for alle talene og mest iøynefallende et klart selvbilde på Danmark som noe unikt som må få fortsette i fremtiden ved at alle individer innenfor Danmarks grenser bør ta til seg de danske verdiene. Alle er videre enige om viktigheten i at denne samfunnsmodellen helst er noe andre land også bør ta del i. Dette unike ved Danmark er hvordan fellesskapet har skapt en velferdsstat som er den beste samfunnsmodellen. Friheten og tryggheten demokratiet gir er et annet felles område som går

igjen i talene. Til sist er det bred enighet om individets ansvar for både eget og fellesskapets beste.

Historiekulturelt skille mellom partiene fant jeg i hovedsak på økonomisk politikk, og da hvor opprinnelsen til den gode økonomien kommer fra. På den ene siden er Nyrup Rasmussen og Fredriksen, selv med 21 års mellomrom, samstemte i at det er det danske fellesskapets trygghet som gir rom for investering og dertil økonomisk suksess. Altså at de sosiale strukturene må ligge til rette for økonomiens blomstring. Motsatt ytrer Fogh Rasmussen at det er økonomiens suksess som åpner for en sosial revolusjon og utjevning av forskjellene i samfunnet.

I min historiebruksanalyse viser jeg hvor viktig det er i alle talene å styrke identiteten til det danske folk ved at det er eksistensiell historiebruk som er dominerende. Dette stemmer ifølge Karlsson som hevder at det er den formen for historiebruk som er mest utbredt, men han hevder samtidig at det er den kanskje vanskeligste å avdekke.²⁵⁶ Det siste var ikke tilfellet i min analyse, hvor den eksistensielle historiebruken var svært tydelig og gjentakende gjennom talene.²⁵⁷ Videre har jeg vist hvordan de ulike historiebrukstypene forsterker hverandre ved å tidvis overlape hverandre i talene, eller ved å virke parallelt, men på ulike steder i talen.

Ulikhetene jeg fant i min historiebruksanalyse er hvordan de to sosialdemokratiske statsministrene Nyrup Rasmussen og Fredriksen bruker den eksistensielle og moralske historiebruken rettet mot innvandrere og innvandringspolitikken, mens konservative Fogh Rasmussen ikke bruker tid på innvandring. Han fokuserer i stedet mer av taletiden på å bruke den eksistensielle og moralske historiebruken til å knytte Danmark til de rette europeiske og internasjonale fellesskapene når han tar et oppgjør med Danmark og vestlige lands avhengighet av udemokratiske regimers energiforsyning, og når han tar et oppgjør med danskernes valgte utenforskap fra eurosamarbeidet.

Min narrative analyse viser et mønster med utstrakt bruk av eksemplariske narrativ i alle fire talene. I tre av dem er dette også narrativet i hovedfortellingen. Tett på følger behovet for å gjøre sitt publikum oppmerksom på hva som er opprinnelsen til dagens situasjon gjennom tradisjonsfortellinger. I en rangering av narrativenes betydning og omfang i talene er dette mønstret identisk i talene fra 2000, 2008 og 2021. De historiske fortellingene danskene

²⁵⁶ (Karlsson & Zander, 2014)

²⁵⁷ Dette kan knyttes til at kildematerialet til denne masteroppgaven er av en art hvis formål blant annet er å skape identitet til budskapet hos både avsender og mottaker, se Knutsen, 2010 s. 109

forteller seg selv er ifølge Rösen ment for å overkomme usikkerhet ved å se et meningsfullt mønster som responderer på menneskers håp og intensjoner i nåtiden.²⁵⁸

I de danske talene ser vi et grunnleggende behov for å minnes adferdsmønstre fra fortiden for å gi forståelsen av hvem vi dansker er, og at vi dansker ikke må være usikre på at vi har de rette verdiene som rettesnor for vår nasjon, men også for Europa og verden. Grunnen til dette er at generasjonene foran oss har lagt fundamentet for den danske velferdsmodellen som verdens beste samfunnsmodell. Med denne modellens frihet og trygghet har danskene i tillegg fått Europas sterke økonomi. Slik sett kan vi si at det er et tilbakeskuende fokus for å evne å styre inn i en riktig fremtid basert på den tidserfaringen det danske folket har gjort. Derfor blir det viktig å hevde regler og prinsippers alltid og allesteds gjeldende gyldighet slik at adferdsreglene ikke endres bort fra suksessoppskriften, men beholdes for egen nasjons del, men også som noe andre land bør kopiere.

De tre eksemplariske hovedfortellingene får også en implisitt støtte i talen fra Fogh Rasmussen fra 2008 i en grunnfortelling som avdekkes i analysen. I denne grunnfortellingen er det friheten det danske folk tilkjempet seg gjennom grunnloven av 1849 som la grunnlaget for dagens samfunn. En frihet som ga folket trygghet. Denne tryggheten sammen med en iboende dansk arbeidsmoral åpnet opp for å være annerledes og kreativ, som sammen førte til økonomisk oppsving. Med arbeidsmoralen følger også egenskapen å være ansvarlig. Denne ansvarligheten har vist seg ved å ta vare på de som er svakere enn andre, og i en økonomisk politikk som dermed har gjort Danmark til det tryggeste landet for folk, med sin velferdsstat og den suverent beste økonomien i Europa. Kort sagt er det grunnfortellingen om verdens beste samfunnsmodell.

I den narrative analysen fant jeg at talen Fogh Rasmussen holdt i 2009 er ulik de andre, også ulik den han holdt i 2008. Talen i 2009 har en utviklingsfortelling som hovedfortelling med et stort fokus på nåtid og fremtid. Videre fant jeg at den fortiden han ser tilbake på er kun det siste tiåret hvor dansk økonomi har blomstret og statlig gjeld har blitt kraftig redusert. Dette gjør han ved å ikke legge særlig vekt på et tradisjonsnarrativ

Ser man samlet på alle tre variablene historiekultur, historiebruk og narrativ er det tydelig hvor viktig det er å stadig forankre og styrke dansk identitet gjennom en eksistensiell historiebruk. Det er noe alle tre statsministrene gjør i 2000, 2008 og 2021 Denne forsterkes ved at også den eksemplariske og tradisjonelle fortellingen utpeker seg som viktigst, med

²⁵⁸ (Rösen, 2005, s. 10)

fokus på respektive regler og prinsipper som like gjeldende i fortid, nåtid og fremtid, og opprinnelsen til dagens situasjon. Begge med utstrakt aktivering fra erfaringsrommet kunnskap, minner og erfaring knyttet til verdiene fred, frihet, trygghet, måtehold, ansvarsfølelse, solidaritet og dansk demokratisk kultur.

Årsaken til dette fokuset på fortiden gjennom utstrakt bruk av eksemplarisk og tradisjonell fortelling, sett sammen med stor grad av eksistensiell historiebruk, kan tenkes å knyttes enten til større grad av usikkerhet i samfunnet for hva som kommer i fremtiden og derfor nødvendiggjør forankring av hvem vi dansker er og hvorfor dagens situasjon er så sosialt og økonomisk god som den er, og dermed hvordan beholde den. Eller det kan være noe så enkelt som at det er den politiske talerens egen usikkerhet for hvor vedkommende har velgerne sine. Rügen påpeker at det er avgjørende for fortelleren av en historie at kontinuiteten gjennom fortellingens tolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og et overbevisende perspektiv på fremtiden er avgjørende for å skape en identitetsfølelse mellom forteller og lytter.²⁵⁹

Usikkerheten til taleren vil da være knyttet til et partipolitisk fragmentert og stadig endrende politisk landskap med påfølgende velgerturbulens, og dermed usikkerhet for taleren hvor hun har velgermassen.²⁶⁰

En tredje forklaring på dette behovet for å understreke at vi dansker er «flinkest i klassen» er 2000-tallets tydeliggjøring av skillelinjen som oppsto etter langvarig innvandring og en senere karikaturstrid. Ifølge Heidar og Berntzen per 1998 beskrives dansk politikk gjennom en «harmonitese». Denne går ut på at det er et samfunn som har hatt en «harmonisk nasjonsbygging og demokratiseringsprosess, fravær av politisk motivert vold, en homogen befolkning uten markerte etniske eller kulturelle skillelinjer».²⁶¹ Det som taler mot dette er for det første Fogh Rasmussens to taler som ikke tar opp innvandringstemaet eksplisitt, men tar opp striden mellom en dansk nasjons demokratimodell mot terrorregimer og oljestater med udemokratiske og implisitt konservative muslimske verdier. For det andre Nyrup Rasmussens og Fredriksens tydelige bekymring for feilslått innvandringspolitikk og innvandrere som ikke respekterer danske verdier. Dette viser en endring i det danske samfunnet i retning av økt

²⁵⁹ (Rügen, 2005, s. 11)

²⁶⁰ (Heidar & Berntzen, 1998, s. 73) Første utgave kom i 1993, 2. utgave i 1995 og denne 3. utgaven i 1998. Forordene til 2. og 3. utgave tilsier ingen endring på beskrivelsen av det danske samfunnet frem til og med 1990-tallet og gir dermed et godt samtidig tidsbilde på dansk samfunnsutvikling før innvandringsspørsmål, internasjonal terror og karikaturstriden for alvor satte sitt preg på dansk dagsorden fra tidlig 2000-tall.

²⁶¹ (Heidar & Berntzen, 1998, s. 73)

fokus på denne skillelinjen innad i det danske samfunnet og utenfor Danmark. En skillelinje mellom «oss» med vestlige verdier og «de andre».

Kapittel 4 analyse av norske nyttårstaler

I dette kapittelet skal jeg gjennomføre en analyse av fire norske nyttårstaler. Først ut er Bondevik i 2000. Deretter følger to taler av Stoltenberg i 2008 og 2009. Til sist er det Solbergs nyttårstale fra 2021. I dette kapittelet bruker jeg de samme arbeidsspørsmålene som i kapittel 3 for å strukturere og hente ut informasjon fra empirien: Hvilke er de viktigste tema taleren fokuserer på? Hvilken historiekultur som presenteres i talen. Hvordan bruker taleren historie? Hvilket narrativ er historiekulturen presentert i. Hva er felles for de norske nyttårstalene og hva er ulikt? Hva skiller partimessig? Finner jeg en norsk grunnfortelling?

Nyttårstale 1. januar 2000 av statsminister Kjell Magne Bondevik

Årtusenskiftet ved overgangen fra 1999 til 2000 var preget av både håp for fremtiden og nostalgi. I Norge var det knyttet store forventninger til jubileer som skulle komme på rekke og rad de første to tiårene med dertil årelange forberedelser i forkant. Med en teologiutdannet statsminister ved roret var året 2000 i seg selv et jubileum knyttet til den kristne religionen.

Empiri

Statsminister Kjell Magne Bondevik påpeker først i talen viktigheten av å forstå «den historiske sammenheng vi står i». Hans tale skal derfor handle om hans tanker omkring «menneske og nasjon – innrammet av et tilbakeblikk og blick inn i fremtiden».²⁶² Første tilbakeblikk er å feire 2000 år for «vår tidsregnings opprinnelse», for ikke å glemme Jesu fødsel og virke.²⁶³ Vårt område ble en kristen kulturkrets hvorpå «vårt samfunn og vår kultur er (...) blitt gjennomsyret av den kristne kulturarv [med] Verdier som menneskeverd og nestekjærlighet».²⁶⁴ Det andre og tredje tilbakeblikket å feire er for det første for 1000 år siden kristningen av Norge «som fikk sitt symbolske gjennomslag da Olav den hellige falt i slaget på Stiklestad i 1030».²⁶⁵ For det andre samlingen av landet som gikk hånd i hånd med kristningen, men ble midlertidig hindret av «århundrer med unionsstyre før vi igjen ble en selvstendig nasjon i 1905».²⁶⁶

Hundreårsperspektivet er det tredje tilbakeblikket hans. Norge var ved forrige århundreskifte på vei ut av fattigdom som på 1800-tallet førte til stor utvandring til Amerika. «I dag er Norge

²⁶² (Bondevik, 2000, s. 1) I printet versjon utgjør talen totalt 8 sider, hvorav siste siden kun er kildehenvisning.

²⁶³ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁶⁴ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁶⁵ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁶⁶ (Bondevik, 2000, s. 2)

et av verdens rikeste og tryggeste land, og innvandrere banker på vår dør».²⁶⁷ Det er «historien om enorm teknologisk og økonomisk utvikling».²⁶⁸ Han poengterer tydelig at denne suksessen betinget «at det norske folk maktet å arbeide seg ut av fattigdommen», men «århundret som kommer vil vise om vi tåler rikdommen».²⁶⁹ Det var på 1900-tallet nordmenns forfedre skapte et velferdssamfunn, grunnet «sin livsholdning: Gjør først din plikt, krev så din rett».²⁷⁰ Ifølge Bondevik må dagens norske folk «styrke forpliktelsen og dempe kravmentaliteten».²⁷¹ Bondevik personifiserer denne arbeidsetikken ved å fortelle om 110 år gamle Karen Svisdal som hevdet hun var blitt så gammel på grunn av «Hardt arbeid».²⁷² På denne måten aktiverer han fra et norsk erfaringsrom kunnskapen om den protestantiske etikken Max Weber beskrev som årsaken til et særlig økonomisk oppsving i protestantiske områder i Nord-Europa fra 1800-tallet.²⁷³

Den andre delen av talen bruker Bondevik på overordnede verdier, først frihet under ansvar og deretter omsorg for andre. Ifølge Bondeviks tilbakeblikk skjedde det på 1900-tallet «en positiv frihetsutvidelse for det myndige ansvarlige menneske. (...) Ny teknologi ga nye muligheter, nye rettigheter og likestilling økte vår valgfrihet».²⁷⁴ Ny velstand og sosial utjevning ga folk sjansen til å bruke frihetens muligheter. Tidligere korrigerende instanser som «ytre autoriteter og lokalmiljøets sosiale kontroll ble svekket».²⁷⁵ Bondevik hevder i sitt blikk inn i fremtiden at ikke alle «takler frihets- og valgsamfunnet».²⁷⁶ Det krever evne til å sette grenser, føle ansvar og forpliktelse. Når ytre korreks er forsvunnet trenger vi «desto sterkere indre ballast av verdier med samvittighet som forplikter oss på det som er sant, rett og godt».²⁷⁷ Bondevik mener underskudd på livsverdier er en mulig årsak til økt kriminalitet og psykiske problemer blant ungdom i en tid med rikdom. Han trekker frem prestasjonssamfunnets stress og fokus på materielle verdier som forbruk og penger, og setter

²⁶⁷ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁶⁸ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁶⁹ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁷⁰ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁷¹ (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁷² (Bondevik, 2000, s. 2)

²⁷³ (Dalen, 2022)

²⁷⁴ (Bondevik, 2000, s. 3)

²⁷⁵ (Bondevik, 2000, s. 3)

²⁷⁶ (Bondevik, 2000, s. 3)

²⁷⁷ (Bondevik, 2000, s. 3)

det opp mot «medmenneskelige livsverdier» som kjærlighet, glede og omsorg.²⁷⁸ «Det er verdier som holder- i gode og onde dager».²⁷⁹

I omsorgen for andre legger Bondevik forståelsen av «forpliktende medmenneskelighet», som er i «den enkeltes hjerte».²⁸⁰ I sitt tilbakeblikk fokuserer han på individets betydning. De som har tatt ansvar for å bruke sin tid og krefter på noe utenfor seg selv. Internt i familie ved å ta vare på barn, barnebarn eller foreldre. I samfunnet de som «ved ansvarsbevisst arbeid, faglig innsats og mot til nyskaping har vært med å bygge opp vårt næringsliv» og velferdsstat.²⁸¹ Ifølge Bondevik er det den «jevne kvinne og mann» som har skapt det siste århundrets «vekst i næringsliv, velferd og kultur», og som må ta ansvaret videre i fremtiden.²⁸² Utgangspunktet er så godt det kan få blitt ifølge hans oppramsing ved alt nordmenn har vunnet som «selvstendighet, fred og frihet» i 1905 og 1945, stemmerett for alle, velstand og velferd uten historisk sidestykke, råderett over olje- og gassressurser og lav arbeidsløshet langt under snittet i EU.²⁸³ I hans blikk inn i fremtiden mener Bondevik vi har grunn til «selvrespekt, men ingen grunn til selvgodhet» for det vi har vunnet.²⁸⁴ Vår «storhet måles i det vi gjør for andre» gjennom vår arv vi må leve opp til.²⁸⁵

I del tre personifiserer han norsk kulturarv gjennom tre kjente historiske skikkelser. Fridtjof Nansen symboliserer for Bondevik Norge som «en nestekjærlighetens og solidaritetens nasjon» med «trofast innsats for flyktninger og nødlidende».²⁸⁶ Ved å «slette gjeld til de fattigste utviklingsland» kan Norge gå foran i sin visjon om å fjerne all sult.²⁸⁷ Nordal Grieg symboliserer Norge som en fredsnasjon ved hans «strategi: Skaper du menneskeverd, skaper du fred».²⁸⁸ Noe Norge gjør i sitt engasjement i Midtøsten og med Nobelprisen, og i fremtiden ifølge Bondevik med et Holocaustsenter og fredsmuseum i en hovedstad han ønsker skal «fremstå som en internasjonal fredsbys».²⁸⁹ For å ha råd til å gi til disse andre, må Norge derfor være en nyskapende teknologisk pionernasjon symbolisert ved Roald Amundsens polarferder, men også «Vikingenes havseilaser (...) og dagens gigantiske oljeplattformer i

²⁷⁸ (Bondevik, 2000, s. 3)

²⁷⁹ (Bondevik, 2000, s. 3)

²⁸⁰ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸¹ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸² (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸³ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸⁴ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸⁵ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸⁶ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸⁷ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸⁸ (Bondevik, 2000, s. 4)

²⁸⁹ (Bondevik, 2000, s. 5)

Nordsjøen».²⁹⁰ Vi er ifølge Bondevik godt underveis med verdensmarkedets etterspørsel etter norske små og mellomstore bedrifters spisskompetanse. For å bevare dette må Norge ifølge Bondevik «utvikle skolen, satse på forskning og utvikling» og «ligge i front som kunnskapssamfunn».²⁹¹

I den siste delen av talen tar Bondevik opp «Storsamfunnets møte med de gamle minoritetene og de nye innvandrerne».²⁹² Hans løsning er «å gjøre opp gammel urett» og forebygge ny urett i å skje gjennom et forsonende fellesskap i et samfunn vi skal bo sammen i.²⁹³ Gammel urett er blitt gjort opp overfor jøder, samer og krigsbarn. Faren er at de nye innvandrerne blir nye utgrupper, og de må «Derfor lære norsk, kjenne vår kultur og våre lover», ha de samme rettigheter og plikter.²⁹⁴ Han hevder «Likeverd og respekt skal være forpliktende nasjonale fellesverdier» for å unngå rasisme og fremmedhets som man så på Balkan hvor Norge og NATO til slutt grep inn.²⁹⁵ Hvorpå han takker for «dugnadsånden mange kommuner og enkeltmennesker har vist ved å ta imot flyktninger».²⁹⁶

Slik dugnadsånd kreves også i fremtiden, hevder Bondevik først, på veien til forsoning og fellesskap på Balkan og i Tsjetsjenia godt hjulpet av OSSE og Norge. Deretter trekker han veksel på hvordan Nelson Mandela, Sør-Afrikas første fargede president styrte «uten bitterhet og hevngjerrighet» etter 27 år i fengsel, basert på et budskap om oppgjør og tilgivelse og forsoning og fellesskap som grunnlag for forbrødring.²⁹⁷ Bondevik tar deretter med seg disse verdiene i sin takk til Kong Harald som «ofte har markert behovet for fellesskap - også i forhold til våre nye landsmenn» i kraft av sitt eget «symbol på enhet og fellesskap som Kong Olav den femte (...) og Haakon den 7.» før ham.²⁹⁸ Mot slutten takker Bondevik alle nordmenn som gjør tjeneste i utlandet i offentlig og privat regi og frembringer sitt ønske om fremtidsvisjonen «at alle må søke forpliktende medmenneskelighet – og forsonende fellesskap».²⁹⁹ Dette er ifølge Bondevik veien til å «finne sammen som medmennesker, som

²⁹⁰ (Bondevik, 2000, s. 5)

²⁹¹ (Bondevik, 2000, s. 5)

²⁹² (Bondevik, 2000, s. 5)

²⁹³ (Bondevik, 2000, s. 5)

²⁹⁴ (Bondevik, 2000, s. 6)

²⁹⁵ (Bondevik, 2000, s. 6)

²⁹⁶ (Bondevik, 2000, s. 6)

²⁹⁷ (Bondevik, 2000, s. 6)

²⁹⁸ (Bondevik, 2000, s. 7)

²⁹⁹ (Bondevik, 2000, s. 7)

nasjon, og som verdenssamfunn», før han avslutter med et dikt hvis tema er nestekjærlighet før egoet, bærekraftig utnyttelse av naturen, fattigdomsbekjempelse og tro.³⁰⁰

Historiekultur

Historiekulturen Bondevik aktiverer i sin nyttårstale 1. januar 2000 er valgt ut for å underbygge hans visjon om å finne sammen som medmennesker, nasjon og som verdenssamfunn gjennom forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap. Fra erfaringsrommet henter han frem hvordan Norge har oppnådd disse nivåene, men også hvorfor Norge, basert på de siste års erfaring, må fortsette å jobbe aktivt med verdiene som ligger bak for å opprettholde dette idealet. Et ideal han viser til at andre land har jobbet for å oppnå, godt hjulpet av Norge

For å forklare sitt publikum om betydningen av første del av visjonen, om forpliktende medmenneskelighet, aktiverer Bondevik fra erfaringsrommet kunnskapen nordmenn har om sin kristne kulturarvs 2000-årige historie med dens verdier som nestekjærlighet og menneskeverd, som har gjennomsyret det norske samfunnet og kulturen siden kristningen fant sted for 1000 år siden. På denne måten knytter han eksplisitt sammenheng mellom verdiene den norske kulturen har tatt til seg og ordet «medmenneskelighet» i sin visjon. Ordet «forpliktende» knytter han implisitt til sitt publikums kunnskap om hvordan Norge på 1900-tallet arbeidet seg ut av fattigdom ved skape en teknologisk og økonomisk utvikling.

Dette sammen med forrige generasjoners livsholdning om å gjøre sin plikt før man krevde sin rett, i fin balanse med stadig økende individuell frihet, førte til dagens velferdsstat. En livsholdning og et frihets- og valgsamfunn som de senere års erfaring har vist er truet av en kravmentalitet på bekostning av plikt og ansvar, rikdom og prestasjonssamfunn på bekostning av livsverdier og tid til omsorg, og materielle verdier på bekostning av medmenneskelige livsverdier. Implisitt trekker Bondevik også frem fra erfaringsrommet kunnskapen om et norsk samfunn som er stolte av å være tuftet på prinsippene i protestantisk etikk.

Bondevik legger tydelig vekt på enkeltmenneskers betydning og ansvar for å skape og opprettholde norsk næringsliv, velferd og kultur ved ansvarsbevisst arbeid, faglig innsats og mot til nyskaping. Dette knytter han så til nordmenns erfaringsrom og kunnskap om «store» og kjente norske menns bragder i og utenfor Norge, og nasjonens bidrag til forpliktende medmenneskelighet i dagens verdenssamfunn. Lik Fridtjof Nansen hjelper dagens Norge flyktninger, nødlidende og utviklingsland. Lik vikingene med sin banebrytende havseilas,

³⁰⁰ (Bondevik, 2000, s. 7)

Roald Amundsens like banebrytende polferder og etterkrigstidens pionerånd innen maritim sektor, fortsetter små og store bedrifter i dagens Norge med nyskapende teknologi og kunnskap som etterspørres på verdensmarkedet. På denne måten minner han sitt publikum på erfaringen at ved å forplikte seg til å være stadig nyskapende vil Norge kunne fortsette sin allerede verdensomspennende medmenneskelighet, gjennom å gi til andre.

Den andre delen av Bondeviks visjon, forsonende fellesskap, knytter han over femti år tilbake i tid ved å aktivere nordmenns kunnskap om Nordal Griegs strategi «Skaper du menneskeverd skaper du fred» og implisitt ved å nevne selvstendigheten i 1905, som foregikk uten væpnet konflikt og i en forsonende ånd med svenskene.³⁰¹ Slik gir han implisitt et inntrykk av en langvarig norsk kultur for forsoningsarbeid, freds- og konfliktløsning internasjonalt, selv om dette var av en langt nyere dato. I stort omfang snaue ti år gammelt da Bondevik holdt talen sin. På Balkan og i Tsjetsjenia gjennom fellesskap som NATO og OSSE, og i Midtøsten implisitt med støtte i FN.

Også på det nasjonale plan var nordmenns erfaring med et forsonende fellesskap av nyere dato. Her aktiverer Bondevik erfaringen og kunnskapen om hvordan felles regler for rettigheter og plikter i den norske befolkningen uansett opphav gjør at minoriteter lettere stiller på likefot i samfunnet, og dermed kan alle oppnå likeverd og respekt for hverandre i et fellesskap. Bondevik viser sitt publikum at løsningen på langvarige konflikter er å ta et oppgjør med fortiden, søke og få tilgivelse, slik han kan vise til nasjonalt de seneste år med jødebo-oppgjøret, fornorskingspolitikken overfor samene og uretten mot krigsbarna. Internasjonalt aktiverer han kunnskapen om hvordan Nelson Mandela skapte forsoning og fellesskap som statsminister i Sør-Afrika på 1990-tallet.

Historiebruksanalyse

Den eksistensielle historiebruken forsterker, ifølge Karlsson, en identitet ved å understreke historiske kontinuiteter og/eller et historisk skille mellom «vi» og «de andre».³⁰² På generell basis kan ulike typer historiebruk også «överlappa eller existera bredvid varandra, ibland i harmoni och ömsesidig försterkning (...)».³⁰³ I Bondeviks tale skjer dette mellom den eksistensielle og den ideologiske. Den eksistensielle historiebruken hans forsterker den identiteten han fremhever i livsholdningen «Gjør din plikt, krev så din rett»,³⁰⁴ ved å skape en

³⁰¹ (Bondevik, 2000, s. 5)

³⁰² (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

³⁰³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 78)

³⁰⁴ (Bondevik, 2000, s. 2)

kontinuitet i den norske evnen til forpliktelse og medmenneskelighet fra kristen kulturarv begynte å prege vårt samfunn for 1000 år siden med «Verdier som menneskeverd og nestekjærlighet»,³⁰⁵ til dagens velferdsstat som har kommet til et nivå av forsonende fellesskap med sine minoriteter. På denne måten minner han sitt publikum på hvem vi nordmenn er, forankrer verdiene våre og orienterer hvor vi kom fra, hvor vi er i dag og hvor vi er på vei.

Karlsson skriver at målet med den moralske historiebruken er «att ge opprøttelse eller att på annat sätt återställa den situationen som rådde före de begåna orättvisorna», og brukes for å skape oppmerksomhet omkring dette som oppleves urettferdig.³⁰⁶ Enten av de rammede selv eller noen som tar saken på deres vegne. I Bondeviks eksempel var det NATO som skapte oppmerksomhet omkring det urettferdige i «fordrivelse av folkegrupper i Kosovo», og grep inn på vegne av de som ble utsatt for urettferdigheten.³⁰⁷ Dermed kunne NATO og Norge gjenopprette situasjonen fra før urettferdighetene tok til, ved å gi «dem beskyttelse, håp og til slutt – sjansen til å vende hjem».³⁰⁸

Bondevik bruker historie ideologisk overlappende med den eksistensielle, som nevnt over, ved å utvikle en «pedagogiskt övertygande (...) historiskt meningssammanhang» om det norske «samhälles utveckling mot vad som beskrivs som ett nutida idealtillstånd» hvor hans visjon om forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap allerede har materialisert seg.³⁰⁹ Respektive i form av en velferdsstat og å gjøre opp for urett mot de norske minoritetene. Internasjonalt gir signalene fra forsoningsarbeidet i Sør-Afrika Bondevik grunn til å håpe på «en ännu mer löftesrik framtid»³¹⁰ hvor alle finner sammen «som medmennesker, som nasjon og som verdenssamfunn».³¹¹ Første hinder på veien er konflikten i Kosovo, Tsjetsjenia og Midtøsten hvor Norge deltar aktivt i freds- og forsoningsarbeidet.

Et annet tema hvor Bondevik bruker ideologisk historiebruk er når han gjør oppmerksom på de hindre som potensielt ligger i veien for å beholde velferdsstaten og verdiene i samfunnet ved å stille spørsmål om dagens og kommende norske generasjon evner å beholde dem, i all sin rikdom. Det første hinderet er alle de som ikke takler frihet under ansvar og ikke innehar

³⁰⁵ (Bondevik, 2000, s. 2)

³⁰⁶ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

³⁰⁷ (Bondevik, 2000, s. 6)

³⁰⁸ (Bondevik, 2000, s. 6)

³⁰⁹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

³¹⁰ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

³¹¹ (Bondevik, 2000, s. 7)

en sterk nok «indre ballast av verdier (...) til å forplikte seg til det som er sant, rett og godt».³¹² Det andre hinderet er den økende kriminaliteten og psykiske problemer, på tross av økende rikdom, som han tillegger «et underskudd av verdier som ikke kan måles i kroner og øre, av livsverdier».³¹³ Et tredje hinder er prestasjonssamfunnet som «stjeler all tid og omsorg for hverandre». Siste hinder er ifølge Bondevik fokuset på materielle verdier som «penger, bygninger og forbruksvarer» som det blir mindre av når vi deler, i stedet for et fokus på de medmenneskelige verdier som «Kjærlighet og glede, humor, omsorg og nærhet» som vi får «mer av nettopp når vi deler dem med andre».³¹⁴

Politisk-pedagogisk historiebruk er noe Bondevik bruker flittig gjennom analogier og likheter. Han starter med en «trippel» analogi mellom dagens barnefødsler og årtusenskiftet, og implisitt Jesu fødsel for 2000 år siden. Alle tre «fyller oss med glede og forventning» og kan settes inn i «den historiske sammenheng vi står i».³¹⁵ Videre skaper han en analogi mellom utvandringen fra Norge til Amerika på 1800-tallet og innvandringen i dag til «Norge ett av verdens rikeste og tryggeste land (...)».³¹⁶ Den analogien som tar mest plass i talen er når han trekker likhet mellom tre historiske personligheter og dagens situasjon. Først Fridtjof Nansens innsats for flyktninger og nødlidende for over 100 år siden med hvordan Norge i dag er «blant verdens fremste i bistand».³¹⁷ Deretter likheten mellom dagens situasjon med Norge som aktør for konfliktløsning og fredsskapende virksomhet med Nordal Griegs strategi «Skaper du menneskeverd, skaper du fred».³¹⁸ Ord hentet fra hans dikt *Til ungdommen* skrevet i 1936 hvis tema er krig og solidaritet i en tid hvor Europa var på randen av krig, lik Midtøsten, Balkan og Tsjetsjenia hvor Norge drev konfliktløsning i år 2000. Til sist likheten med Norge som teknologisk pionérasjon i dag og «vikingenes havseilaser, Roald Amundsens polarferder og dagens gigantiske oljeplattformer».³¹⁹

En noe annen form for politisk-pedagogisk historiebruk er det som Karlsson hevder tar utgangspunkt i «ett moralisk historiebruk som politiker responderar på genom att bekräfta och beklaga det skedda och ge löften om gottgörelse och upprättelse».³²⁰ Bondevik responderer i sin tale på tidligere oppmerksomhet omkring den urettferdige behandlingen

³¹² (Bondevik, 2000, s. 3)

³¹³ (Bondevik, 2000, s. 3)

³¹⁴ (Bondevik, 2000, s. 3)

³¹⁵ (Bondevik, 2000, s. 1)

³¹⁶ (Bondevik, 2000, s. 2)

³¹⁷ (Bondevik, 2000, s. 4)

³¹⁸ (Bondevik, 2000, s. 5)

³¹⁹ (Bondevik, 2000, s. 5)

³²⁰ (Karlsson & Zander, 2014, ss. 76-77)

jøder, samer og krigsbarn har opplevd, ved å beklage til krigsbarna og informere om godtgjørelsen til jøder og samer. Dette bruker han først pedagogisk ved å si at «Oppgjør med fortiden er viktig. Men vi gjør også rett i å spørre oss selv: - Gjør vi i dag noe som vi en gang må be våre barn om unnskyldning for? Med andre ord: Like viktig som å rette opp, er å forebygge».³²¹ Før han deretter bruker denne lærdommen politisk ved å hevde at forebygging er det som skal til for å hindre at «våre nye landsmenn, innvandrerne fra andre kulturer, blir nye utgrupper i storsamfunnet.»³²²

Narrativ analyse

Bondevik mobiliserer i sin tradisjonsfortelling kunnskap og erfaring om opprinnelsen til dagens tilstand i Norge hvor vi er på god vei til å oppnå hans «ønske for det nye århundre (...) at vi alle må søke forpliktende medmenneskelighet – og forsonende fellesskap».³²³ Fra erfaringsrommet mobiliserer han kunnskapen om at Norge de siste 1000 år har vært ett fellesskap i et samlet rike, med unntak av «århundrer med unionsstyre».³²⁴ Like lenge har landet tilhørt en kristen kulturkrets med menneskeverd og nestekjærlighet.³²⁵ Han mobiliserer videre kunnskapen om hvordan våre forfedre ved hardt arbeid og pliktfølelse skapte det velferdssamfunnet Bondeviks publikum kan hente egen opplevd erfaring fra om plikt til å ta vare på medmennesker og rett til å bli tatt vare på. Samme publikum kan hente erfaring fra de senere årenes oppgjør med tidligere urett mot jøder, samer og krigsbarn. Kontinuiteten etablerer han i det bestandige ved at disse verdiene har det norske folk hatt i over tusen år og vil fortsette å ha «med evigheten som perspektiv».³²⁶ Identitetsmessig bekrefter disse verdiene en på forhånd gitt selvforståelse nordmenn har av seg selv som et samfunn hvor vi plikter å ta vare på de som er svakere enn oss, og arbeider for fellesskap og fred gjennom forsoning nasjonalt og internasjonalt.

Bondevik har en utstrakt bruk av eksemplariske fortellinger i sin tale. Gjennom talen forteller Bondevik flere sidefortellinger av eksemplarisk art som demonstrerer gyldigheten av abstrakte adferdsregler som samlet blir til talens hovedfortelling. En av disse adferdsreglene Bondevik aktiverer fra erfaringsrommet er våre «oldeforeldre, besteforeldre og foreldre[s] (...) livsholdning: Gjør din plikt først, krev så din rett!».³²⁷ Dette er fortellingen om hvordan

³²¹ (Bondevik, 2000, s. 6)

³²² (Bondevik, 2000, s. 6)

³²³ (Bondevik, 2000, s. 7)

³²⁴ (Bondevik, 2000, s. 2)

³²⁵ (Bondevik, 2000, s. 2)

³²⁶ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28)

³²⁷ (Bondevik, 2000, s. 2)

dette prinsippet har kontinuitet gjennom gyldighet uansett hvilken generasjon og uansett hvor i landet og uansett etnisk gruppe bosatt i Norge, ifølge Bondevik.³²⁸ Ved at alle nordmenn uansett opprinnelse, retter seg etter denne tidserfaringen våre forfedre har vist er den rette, vil dette materialisere seg i en adferdsregel i befolkningen som den vil identifisere seg med.

Verdien av å holde fast på sine verdier er for Bondevik også en viktig lærdom av nyere historisk art. Han hevder en stor sannsynlig sammenheng mellom opplevelsen av underskudd av verdier, eller livsverdier som han kaller det, ved å aktivere fra erfaringsrommet de paradoksene han ser fremtre de seneste årene i det norske samfunnet. På tross av den nye rikdommen sliter ungdom med kriminalitet, psykiske problemer og manglende livsmot og håp. Bondevik tillegger dette mangelen på forpliktende medmenneskelighet som en adferdsregel han mener må være kontinuiteten i alle relasjoner mellom mennesker i alle samfunn med gyldighet til enhver tid. I denne adferdsregelen legger han nødvendigheten at ethvert menneske må føle ansvar for andre og oppleve forpliktelse som verdi i en verden med økt individualisme og frihet. Han hevder vi «trenger den indre stemmen vi kaller samvittighet, og som forplikter oss på det som er sant, rett og godt».³²⁹ Denne tidserfaringen vil over tid gli over i adferdsregler som vil skape identitet mellom dem som forfekter disse.

Hovedfortellingen i talen blir da av en eksemplarisk type ved at slik Norge har gått gradene i å bli et samfunn preget av forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap, kan også andre land i verden gjøre det samme ved å la den norske «historien være livets læremester».³³⁰ En viktig huskeregel på veien for andre som vil følge Norges eksempel er å ikke glemme viktigheten av livsverdier. Et annet land å se til er Sør-Afrika som ikke har kommet like langt som Norge, men i sitt eksempel viser at det er en kontinuitet i de abstrakte reglene om forsoning uansett tid og sted. Sør-Afrika som eksempel er langt mer fremme enn Balkan, Tsjetsjenia og Midtøsten i sin forsoningsprosess. Mandela vant det første frie valg i Sør-Afrika for alle etniske grupper i 1994 med budskapet «Gjennom oppgjør og tilgivelse, forsoning og fellesskap skal vi sammen legge grunnlaget for framtidens Sør-Afrika - med forbrødring mellom hvit og svart».³³¹

En kritisk fortelling knytter han til et mønster han ikke liker i et stadig frafall av verdier i samfunnet som skaper en forvitring i individers samvittighet som et orienteringsverktøy om

³²⁸ (Bondevik, 2000, s. 2 og 6)

³²⁹ (Bondevik, 2000, s. 3)

³³⁰ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28)

³³¹ (Bondevik, 2000, s. 6)

hva som er «sant, rett og godt».³³² Han problematiserer reglene og prinsippene om hvordan frihets og valgsamfunnet ikke har passet for alle, og har ført til et økende fokus på materielle verdier på bekostning av medmenneskelige verdier som kjærlighet og omsorg. Dette igjen har ført til tankekorset at tross økt rikdom siste tiår har kriminalitet og psykisk sykdom økt blant unge. Han utfordrer kontinuiteten i denne trenden i samfunnet ved å bytte mønsteret ut med et som er preget av medmenneskelige livsverdier som kjærlighet og omsorg. På denne måten skaper han en identitet sammen med de av sitt publikum som kjenner seg igjen i å ikke like siste tiårs frafall av medmenneskelige livsverdier. Sammen skaper de identitet i fornektelsen av denne utviklingen de vil bytte ut med en annen.

Rüsen beskriver utviklingsfortellinger som fortellinger som «give direction to the temporal change of humans and the world, to which the listeners must accordingly adjust their lives in order to cope with the challenging alterations of time».³³³ I utviklingsfortellingen minner Bondevik publikummet på transformasjoner som det norske folk har gått gjennom når befolkningen nå befinner seg i det hans fortelling hevder å være «proper», fra et i hans fortelling fremmedgjort eller «alien» form for oppførsel overfor minoriteter eller oppførsel som individ i samfunnet, som hører fortiden til. Kontinuiteten fremkommer i det at det norske samfunnet må være i konstant endring for å evne å for eksempel integrere innvandrere i fellesskapet eller evne å ha frihet under ansvar og samtidig opprettholde forpliktelser. Identiteten knyttet til forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap vil bestå gjennom å kontinuerlig tilpasse seg nye endringer det norske samfunnet utsettes for.

Delkonklusjon

I min analyse av nyttårstalen Bondevik holdt i 2000 har jeg vist at han har aktivert historiekultur fra erfaringsrommet som skal bygge opp om hans visjon om forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap. Medmenneskelighet knytter han til den 2000 år gamle kristne kulturen som nordmenn tok til seg for 1000 år siden. En kultur preget av nestekjærlighet og omsorg som sammen med tidligere generasjoners pliktfølelse og arbeidsinnsats på 1900-tallet ga nordmenn velferdssamfunnet med påfølgende plikter og rettigheter som må opprettholdes for at velferdssamfunnet skal bestå. Dette inkluderer plikten til nestekjærlighet gjennom bistand til trengende land. For å underbygge visjonen om forsonende fellesskap fant jeg at han aktiverer fra erfaringsrommet historiekultur knyttet til 1905 hvor Norge fikk sin selvstendighet uten væpnet kamp, og frem til nylig hvor eldre

³³² (Bondevik, 2000, s. 3)

³³³ (Rüsen, 2005, s. 15)

minoriteter som jødene og utgrupper som krigsbarn og jøder fikk sin oppreisning og beklagelse i arbeidet for forsoning og innlemmelse i det norske fellesskapet. Slik det også ble gjort i Sør-Afrika under Mandelas regjeringstid 1994-1999.

Analysen har vist at den ideologiske historiebruken skjer på to ulike parallelle plan et nasjonalt og et internasjonalt som er med på å forsterke den ideologiske historiebruken internt i seg selv, hvor målet er en «ännu mer löftesrik fremtid»³³⁴ hvor alle finner sammen «som medmennesker, som nasjon og som verdenssamfunn» gjennom Bondeviks visjon forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap.³³⁵ Videre fant jeg at den politisk-pedagogiske historiebruken i det første eksempelet styrker den ideologiske historiebruken ved å rette seg direkte mot visjonen om forpliktende medmenneskelighet og den andre mot visjonen om forsonende fellesskap. I analysen av den eksistensielle historiebruken kom det frem at den overlapper og styrker samtidig den ideologiske og den politisk-pedagogiske ved å skape en norsk identitet som gjennom kontinuitet fra de siste ett tusen og de siste ett hundre årene tilbake i tid og frem til i dag, har ført til at Norge har oppnådd et nivå av forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap «vi» må ta vare på, videreutvikle og spre ut i verden til «de andre». Dette trekker han inn i den moralske historiebruken hvor Norge og NATO har bidratt til å gjenopprette urettferdighet gjort mot folkegrupper i Kosovo.

Den narrative analysen jeg har foretatt viste hvordan Bondevik benytter hovedsakelig en eksemplariske fortellinger i sine sidefortellinger støttet opp av tradisjonsfortellinger, mindre korrigerende kritisk fortelling og minst av utviklingsfortelling som han bruker for å peke ut hvilken retning han ønsker samfunnet skal bevege seg. Jeg har videre funnet en hovedfortellingen som er av en eksemplarisk type hvor det overordnede for Bondevik er å vise til hvordan, basert på tidserfaringer Norge og andre land har gjort seg, vi alle skal ende opp med adferdsreglene forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap. Til sist har jeg vist at Bondevik gjør omfattende nytte av lange tidsspenn tilbake i tid for å orientere sitt publikum hvor vi kommer fra historiekulturelt, dveler lenge rundt hvem vi er i dag, nevner kort hva som må korrigeres for å trå riktig inn i fremtiden, som han behandler kort.

Nyttårstale 1. januar 2008 av statsminister Jens Stoltenberg

Bakteppet for nyttårstalen 1. januar 2008 var en langvarig internasjonal økonomisk opptur, og en sterk norsk økonomi i en globalisert verden, klar til investering i teknologi for å redusere

³³⁴ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

³³⁵ (Bondevik, 2000, s. 7)

klimautslipp og internasjonalt bistands- og fredsarbeid. Kort tid før talen skulle holdes kom derimot de nedslående resultatene fra PISA-undersøkelsen som skulle sette sitt preg på talen.

Empiri

Statsminister Jens Stoltenberg åpner nyttårstalen 2008 med å vise til nyttårsbarna som vi knytter «håp og forventning» til, og kjensgjerningen at vi ikke vet «hva som venter dem».³³⁶ Før han forteller hva vi vet om det som venter den nye generasjonen med en stadig økende levealder som «For hvert femte år øker (...) i Norge med ett år», hvilket vil resultere i en vanlig alder på 100 år når dagens nyttårsbarn er gamle.³³⁷ Ifølge Stoltenberg er det dobbelt så lenge som når hans oldefar ble født midt på 1800-tallet, og mener at «Et sterkere uttrykk for framskritt finnes knapt».³³⁸ Han tillegger dette fremskrittet implisitt de forrige generasjonene som har skapt dette velferdssamfunnet hvor «Flere får mer av livets gave».³³⁹

I andre del av talen er det kunnskap og skole som nyttårsbarna skal ta del i om seks år, som opptar Stoltenberg. De vil her ta del i «et univers av kunnskap – uten grenser».³⁴⁰ Med henvisning til Håvamål hevder Stoltenberg at i «uminnelige tider har vi verdsatt kunnskap» og «I Norge er vi vant til å ligge på toppen i internasjonale sammenlikninger».³⁴¹ Stoltenberg endrer så fokus og ser alvorlig på at Norge i det siste har sviktet denne tradisjonen ved å ta opp resultatene fra en internasjonal rapport som «viste at norsk skole på viktige områder ligger langt fra toppen, (...) under gjennomsnittet».³⁴²

Han stiller kritiske spørsmål til tidligere praksis som har ført til denne situasjonen og lover tydelige endringer ved å «forbedre leseopplæringen, (...) bedre lærerutdanning, (...) flere lærere får etter- og videreutdanning», fordi det, ifølge Stoltenberg, er i skolen grunnlaget legges for at barna kan «finne seg til rette i voksenlivet» i en verden hvor andre tar dette alvorlig.³⁴³ Han viser deretter til et besøk i FN hvor en kinesisk kvinne gikk med påskriften «Du kommer til å jobbe for meg en dag» som symbol på den utdanningsrevolusjonen «som løfter hundrevis av millioner ut av fattigdom» ved at Kina har gått forbi USA i å utdanne flest, med dobbelt så mange.³⁴⁴ Ifølge Stoltenberg tørster disse unge «etter kunnskap og læring som

³³⁶ (Stoltenberg, 2008, s. 1) Talen er i utskrift på i alt 6 sider, hvorav siste side kun er kilderelatert.

³³⁷ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

³³⁸ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

³³⁹ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

³⁴⁰ (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁴¹ (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁴² (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁴³ (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁴⁴ (Stoltenberg, 2008, s. 3)

nøkkelen til et bedre liv (...)» med en «selvtillit og vilje til å vinne verden hos mennesker som ikke gir seg før de har samme velstand som den vi har».³⁴⁵ Derfor mener han at «vi som i dag har ansvar (...)» må gi barna våre «best mulig utdanning» slik at vi kan dele og ta del i med andre, kunnskap som «Det blir (...) mer [av], når flere deler kunnskap».³⁴⁶

I talens tredje del mener han dagens styrende generasjon må ta på alvor trusselen om klimaendringer «vi med sikkerhet vet at årets nyttårsbarn vil vokse opp under (...)».³⁴⁷ Stoltenberg forteller kort om hva som skjer med smeltende isbreer og pol-is og mer av all type vær, grunnet større og raskere endringer «enn forskerne først spådde».³⁴⁸ Han hevder politikerne har forstått alvoret og mener «Klimaproblemet er skapt av mennesker. Det kan løses av mennesker».³⁴⁹ Deretter går han inn på hvordan dette skal løses. Først ved at Norge går foran, ifølge Stoltenberg, og forplikter seg til å redusere utslipp av egne klimagasser mer enn noe annet land. Deretter må rike land ta størst ansvar og betale reduksjoner i utviklingsland. Norge går også foran med skogvern, spesielt ved å «trappe opp innsatsen mot nedhugging av regnskog».³⁵⁰ Norge skal ved «å flytte grensene for hva som er teknologisk mulig skape sin egen «månelanding» ved karbonfangst og lagring».³⁵¹ Stoltenberg avslutter denne delen ved å vise til alvoret og tidsbegrensingen i Martin Luthers ord om at det i fortiden er mange eksempler på å komme i gang «For sent».³⁵²

I den fjerde delen tar Stoltenberg for seg utviklingen i Afghanistan som, ifølge innblikket boken *Drageløperen* gir, var preget av «å leve i daglig redsel og med terror».³⁵³ Takket være bidrag fra norske soldater har Afghanistan endret seg fra å ha ingen jenter på skolen, til å nå utgjøre 2 av 5 millioner skolebarn. Han gjør videre et nummer av at ytterligere «en halv million jenter begynte på skole bare i år», og Norge vil nå «trappe opp den sivile hjelpen – til helse, godt styresett og skole (...) som skal «forme Afghanistans fremtid».³⁵⁴

Stoltenberg avslutter med å først takke de norske bistandsarbeiderne og soldatene i Afghanistan som «gir av sin tid og krefter, på vegne av oss alle», samt alle de «andre

³⁴⁵ (Stoltenberg, 2008, ss. 2-3)

³⁴⁶ (Stoltenberg, 2008, s. 3)

³⁴⁷ (Stoltenberg, 2008, s. 3)

³⁴⁸ (Stoltenberg, 2008, s. 3)

³⁴⁹ (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁵⁰ (Stoltenberg, 2008, s. 4)

³⁵¹ (Stoltenberg, 2008, s. 4)

³⁵² (Stoltenberg, 2008, s. 4)

³⁵³ (Stoltenberg, 2008, s. 4)

³⁵⁴ (Stoltenberg, 2008, s. 5)

landsmenn som i dag tjenestegjør utenfor landets grenser, for fred og forsoning».³⁵⁵ Deretter takker han «Deres Majesteter Kongen og Dronningen for deres utrettelige gjerning for landet.».³⁵⁶ Han avslutter der han startet, med nyttårsbarna, som han tror «vil leve i en verden som er bedre enn den vi ser i dag» med sine «muligheter som ingen andre generasjoner har hatt [til] å bidra til fred, miljø og utvikling».³⁵⁷

Historiekultur

Historiekulturen Stoltenberg velger å aktivere fra erfaringsrommet i sin tale skal legge grunnlaget for hans budskap om en verden som er i stadig endring. Et Norge som lenge har vært i front, må nå sørge for at den neste generasjonen fortsetter å ha den kunnskapen som skal til for å fortsette å være utviklingsmessig konkurransedyktige, og overta en klode med redusert trussel om klimaendringer. På denne måten ønsker Stoltenberg at hans generasjon skal unngå, det implisitt tidligere generasjoner har erfart, å bli bebreidet av neste generasjon for å ha styrt landet og kloden i feil retning.

Kunnskapen Stoltenberg aktiverer fra erfaringsrommet til det norske folk, er knapt én måned gammel og en kraftig vekker om kunnskapsnivået til norske elever og dermed kvaliteten og arbeidsinnsatsen i norsk skole.³⁵⁸ For å orientere sitt publikum om hvem det norske folk «egentlig» er når det kommer til kunnskap går han eksplisitt tusen år tilbake i tid og viser til verdsettelsen nordmenn har hatt til sunn fornuftig kunnskap lik det som er nedskrevet i Håvamål. Implisitt tyr han i erfaringsrommets til kunnskap de fleste nordmenn har blitt fortalt, om hvordan det norske folk med arbeidsinnsats og kunnskap bygde landet til det velferdssamfunnet de erfarer hver dag, og hvis fremskritt muliggjør en dobling av levealder de siste 150 årene.

Videre implisitt et velferdssamfunn som under Arbeiderpartiets storhetstid etter andre verdenskrig etablerte den såkalte norske enhetsskolen. En norsk skole som Stoltenberg eksplisitt minner om har vært vant til å ligge på topp internasjonalt, men som han implisitt hevder har blitt skadelidende av skolereformene på 1990-tallet ved at statens og lærernes opprinnelige ansvar har blitt gradvis flyttet over til eleven og foreldrene, hvor han mener den ikke skal være i så stor grad. Implisitt knyttes dette til historiekultur omkring arbeiderbevegelsens mulighet til sosial mobilitet ved først arbeid, så utdanning. Utdanning er

³⁵⁵ (Stoltenberg, 2008, s. 5)

³⁵⁶ (Stoltenberg, 2008, s. 5)

³⁵⁷ (Stoltenberg, 2008, s. 5)

³⁵⁸ (Berge, 2016, ss. 653-654)

løsningen på arbeiderklassens bevegelse opp fra lavere sosiale kår, som best kan bli ivaretatt av fellesskapet for fellesskapet basert på likhetsprinsippet. Faren ved denne forvitringen av skolen som grunnlag for kunnskap beskriver han når han minner sitt publikum om hvordan representanter for fremadstormende land som Kina allerede har inntatt FN med stor grad av selvtillit og vilje til å vinne verden.

En vilje og en selvtillit skapt av en tørst etter kunnskap og læring i Kina som Stoltenberg henter frem fra de siste tiårs kunnskap om hvordan landet gjennomgår en utdanningsrevolusjon og nå overgår USA i antall studenter med høyere utdanning. Dermed har allerede flere millioner fattige sikret nøkkelen til et bedre liv ifølge Stoltenberg, implisitt slik nordmenn selv har gjort de siste 150 årene. Det samme budskapet om fremgang gjennom kunnskap tillegger han som en implisitt tungtveiende årsak til norske soldaters tilstedeværelse i Afghanistan, utover fjerningen av Talibans terrorregime for et med bedre helsevesen, styresett og utdanning. Når han velger å aktivere kunnskapen om gutter og jenters tidligere manglende tilgang på skolegang, og den nåværende suksesshistorien om millioner av nye skolebarn, henter han frem fra nordmenns eget erfaringsrom implisitt hvor viktig tilegnelse av kunnskap var i Norge, var og er i Kina, er i Afghanistan, men også eksplisitt hvor viktig denne erfaringen viser at er fortsatt gjeldende for Norge.

Det området hvor Norge går foran som et godt eksempel ifølge Stoltenberg er å ta ansvar for og påta seg forpliktelser i kampen om klimaforandringene. Implisitt kopler han erfaringen om Norges suksessoppskrift med velferdsstaten til suksessoppskriften han selv har tatt initiativ til. Han minner det norske folk på at det er mennesker som skapte det norske samfunnet med dets fremskritt, og gjentar om klimatrusselen at det er mennesker som har skapt det og kan løse det. Blant annet ved hans «månelanding» med CO2 fangst på Mongstad, og som et rikt industriland ta det største ansvaret ved å selv bli karbonnøytrale, betale for reduksjoner i utviklingsland, fortsette innsats mot nedhugging av regnskog og stadig flytte grenser for hva som teknologisk er mulig.

Historiebruksanalyse

Den eksistensielle historiebruken forsterker ifølge Karlsson en identitet ved å understreke historiske kontinuiteter og/eller et historisk skille mellom «vi» og «de andre».³⁵⁹ I talens første del er det dette som skjer. På den ene side er det en eksistensiell historiebruk gjennom Stoltenbergs behov for å minne publikum om kontinuiteten i arbeidsinnsats og verdsettelsen

³⁵⁹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

av kunnskap i uminnelige tider for å orientere publikum om hvordan «vi» er kommet dit «vi» er i dag med dobbelt så lang levetid. Dette fungerer også som en forankring av arbeidsinnsats og verdsettelsen av kunnskap som noe «vi» nordmenn identifiserer «oss» ved. Det er også en implisitt hentydning til et «vi» og «de andre» ved å snakke om at «samfunn der folk lever lenge gjør seg ikke selv».³⁶⁰ Stoltenberg opponerer mot de dårlige skoler resultatene i den internasjonale rapporten, da de vil være et «forsøk på å bryta traditionen»³⁶¹ i Norge hvor vi «I uminnelige tider har (...) verdsatt kunnskap» og implisitt skapt likhet i samfunnet gjennom lik utdanning for alle samfunnslag.³⁶²

Andre steder med en eksistensiell historiebruk kommer også frem implisitt når han beskriver hvordan Kina som en fremmed ny internasjonal maktfaktor går forbi USA som vi nordmenn identifiserer som «en av oss» i noe så viktig som antall mennesker med høyere utdanning. Videre eksempel på denne historiebruken hvor nordmenns identitet styrkes er når han skaper kontinuitet hvor Norge går frem som et foregangseksempel. Først i klimakampen med bistand til utviklingsland basert på rettferdighetsprinsippet om at «vi» som har mest utslipp må derfor bidra mest økonomisk, men også «de andre» rike som ikke er så flinke til å bidra som «oss» nordmenn. Deretter ved å implisitt spille på nordmenns identitet til teknologisk utvikling offshore i Nordsjøen, med vår evne til å gå foran i teknologisk utvikling for å stanse klimatrusselen.

Overlappende med det første eksempelet av eksistensiell historiebruk over finner jeg også en ideologisk historiebruk ved at Stoltenberg forsøker å skape en «pedagogisk övertygande (...) historisk meningssammenheng» mellom på den ene siden det norske «samhälles utveckling mot vad som beskrivs som ett nutida idealtillstånd» hvis fremskritt har ført til høy levealder. På den andre siden hindres utviklingen mot «en ännu mer löftesrik framtid»³⁶³ av en nedslående internasjonal skolerapport, en situasjon som må løses for å komme tilbake på riktig utviklingsspor.

Denne ideologiske historiebruken er også den som er mest overordnet gjennomgående i Stoltenbergs tale. Ved å vise til hvordan verdenssamfunnet ved hjelp av kunnskap og arbeidsinnsats fører til stadig utvikling og fremskritt. Kunnskapen og arbeidsinnsats er det som skal sikre verdenssamfunnets utvikling fra en nåtidig situasjon hvor hundrevis av

³⁶⁰ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

³⁶¹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

³⁶² (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁶³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

millioner mennesker løftes ut av fattigdom, til en enda bedre tilstand i fremtiden hvor andre land som Afghanistan og klimaets utfordringer også løses. Det er denne reisen Norge ikke må forspille sine sjanser til å være med på, ved å la hinderet som ligger i manglende arbeidsinnsats i skolen få styre Norges fremtid.

Karlsson skriver at målet med den moralske historiebruken er «att ge opprättelse eller att på annat sätt återställa den situationen som rådde före de begåna orättvisorna», og brukes for å skape oppmerksomhet omkring dette som oppleves urettferdig.³⁶⁴ Enten av de rammede selv eller noen som tar saken på deres vegne. Første gang Stoltenberg tyr til moralsk historiebruk er når han foregriper en situasjon som ikke er oppstått, ved at årets nyttårsbarn om noen år vil rette oppmerksomheten mot foreldregenerasjonens forsømmelse av klima, og det urettferdige i at årets nyttårsbarn er de som må vokse opp og leve med klimatrusselen. Ifølge Stoltenberg må dette rettes opp i ved å gjøre tiltak for å løse klimautfordringene. Den andre gangen han bruker historie moralsk er når han, i forlengelsen av førstnevnte moralske historiebruk, skaper oppmerksomhet omkring det urettferdige i at utviklingsland med sine lave utslipp skal betale for følgene av høye utslipp fra rike land. Denne urettferdigheten må reverseres ved at det er de rike landene som må ta størst ansvar, og betale utviklingsland for reduksjon av klimagasser i utviklingsland.

Også med den politisk-pedagogiske historiebruken forekommer overlapping av historiebruk når Stoltenberg trekker implisitt likhet mellom på den ene siden det nye ved kineseres tørst etter kunnskap og læring som nøkkel til et bedre liv, og på den andre siden det gamle vi nordmenn kjenner ved den norske suksessfulle velferdsstatens opprinnelse basert på arbeidsinnsats og verdsettelse av kunnskap i uminnelige tider. Han bruker dette pedagogisk for å påpeke at vi som har ansvar i dag, «må kjenne vår besøkelsestid og oppfylle det vi skylder våre barn, nemlig å gi dem best mulig utdanning».³⁶⁵

Et annet eksempel på politisk-pedagogisk historiebruk er når han benytter Martin Luther Kings varsel om å handle i tide med hensyn til Vietnam-krigen som en analogi til dagens forskeres varsel om å måtte handle i tide med hensyn til klimakrisen.³⁶⁶ Det implisitte pedagogiske signalet fra Stoltenberg er også tydelig med hensyn til at det samme gjelder for norsk skole. Her også må regjeringen på vegne av det norske folks fremtid handle i tide.

³⁶⁴ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

³⁶⁵ (Stoltenberg, 2008, s. 3)

³⁶⁶ Link til Martin Luther Kings tale fra 1967 *Beyond Vietnam: A Time to Break Silence* hentet fra Hawaii universitet <https://www2.hawaii.edu/~freeman/courses/phil100/17.%20MLK%20Beyond%20Vietnam.pdf>

Narrativ analyse

Tradisjonsfortellingen er den første sidefortellingen Stoltenberg forteller i sin tale, og er om opprinnelsen til dagens tilstand i et velferdssamfunn hvor «flere får av livets gave».³⁶⁷ Fra erfaringsrommet mobiliserer han kunnskapen om at slike samfunn ikke kommer av seg selv, men er skapt av mennesker ved implisitt hardt arbeid i generasjoner. Videre henter han frem kunnskapen om hvordan kunnskap har blitt verdsatt i Norge slik vi kjenner det gjennom norrøn kultur som Håvamål. Kontinuiteten etablerer han i det bestandige ved den norske kulturens verdsettelse av kunnskap og harde arbeidsinnsats fra norrøn tid og frem til dagens velferdssamfunn og implisitte mulighet til sosial mobilitet gjennom enhetsskolen, som noe bestandig som alltid har vært og alltid vil være. Identitetsmessig bekrefter disse verdiene en på forhånd gitt selvforståelse nordmenn har av seg selv som arbeidsomme, kunnskapsrike, opptatte av likhet og rettferdiggjør slik dagens unike velferdssamfunn.

Tradisjonsfortellingen over glir også inn i en eksemplarisk fortelling om man fremhever følgende setninger som erfaringsrommet: «Samfunn der folk lever lenger gjør ikke seg selv. Disse samfunn er det mennesker som har skapt».³⁶⁸ På denne måten skaper han en kontinuitet i å påpeke regler og prinsipper om viktigheten og den fortsatte gyldigheten til kravet om arbeidsinnsats for å ha et godt liv. Identiteten til nordmenn skal ifølge Stoltenberg da, basert på tidserfaringen med de forrige generasjoners arbeidsinnsats og resultat av dette, materialisere seg i en identitet knyttet til adferdsregler som tilsier at arbeidsinnsats er kjennetegnet på nordmenn. Implisitt signaliserer han til arbeider og lavere middelklasse, som sin viktigste velgergruppe, at det er denne identiteten som fortiden har lært at er veien til sosial mobilitet.

I den neste eksemplariske fortellingen aktiverer Stoltenberg fra erfaringsrommet de senere års utdanningsrevolusjon i Kina, som nettopp har fulgt «historien som læremester» i å vektlegge vilje og evne til å verdsette kunnskap og læring som nøkkelen til et bedre liv. Noe som har ført flere millioner mennesker ut av fattigdom. Slik skaper Stoltenberg kontinuitet i at de abstrakte reglene og prinsippene om at arbeidsinnsats og kunnskap gir et bedre liv er gyldige, ved å vise til Kina som et eksempel utover Norge som det første eksempelet. Tidserfaringen fra dette kinesiske eksempelet ønsker Stoltenberg at også skal være en adferdsregel som nordmenn fortsatt skal identifisere seg med når han sier: «Dette viser at vi som i dag har

³⁶⁷ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

³⁶⁸ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

ansvar, må kjenne vår besøkestid, og oppfylle det vi skylder våre barn, nemlig å gi dem best mulig utdanning».³⁶⁹

Andre eksemplariske fortellinger er de hvor Stoltenberg implisitt henter frem fra nordmenns erfaringsrom sitatet Gro Harlem Brundtland kom med i sin nyttårstale 1. januar 1992 at «det er typisk norsk å være god»,³⁷⁰ når han fremhever tre ulike områder i klimakampen hvor Norge går foran ved å bli karbonnøytral, betale for reduksjoner av klimagassutslipp i utviklingsland og trappe opp innsatsen mot nedhugging av regnskog. Kontinuiteten er her prinsippet som er gyldig uansett tid og sted om at Norge fører an, og slik identifiserer oss med denne førende adferdsregelen.

Den første kritiske fortellingen er Stoltenbergs problematisering av de nye reglene og prinsippene som ble lagt til grunn i skolereformene som kom på 1990-tallet. Han henter først frem fra erfaringsrommet at «I Norge er vi vant til å ligge på toppen i internasjonale sammenlikninger».³⁷¹ Deretter aktiverer han fra erfaringsrommet den nylig ankomne kunnskapen om at Norge nå bare scorer under gjennomsnittet. Dette er for ham slik Rüsen uttrykker det «deviations which make the present conditions of life problematic».³⁷² Han utfordrer dermed kontinuiteten i de siste 14 års etablerte ideer, regler og prinsipper om at det er forskere og politikere som vet hva som er best for elevene og skolen.³⁷³ Han forneker identiteten ved en skolepolitikk hvor elever og foreldre er gitt for stort ansvar, og skaper slik en identitet knyttet til kravet om å fjerne det mønsteret som har gitt dårligere resultat i internasjonale sammenlikninger, og erstatte det med økt innsats i skolen. En skole hvor «Lærerne skal få et klart ansvar for hva elevene lærer i skolen».³⁷⁴

Den andre kritiske fortellingen henter han fra erfaringen om konflikt mellom generasjonsskifter hvor barn gjerne bebreider sin foreldregenerasjon for feil den har gjort, hvorpå neste generasjon må slite med resultatene. Denne gangen i form av å overlevere en jordklode som det har gått klimatisk svært dårlig med. Han ønsker å utfordre denne kontinuiteten ved å bryte mønsteret med de store klimagassutslippene som har vært frem til nå, og bytte dette med økt satsing på teknologi og tiltak som vil hindre forverring av klimaet

³⁶⁹ (Stoltenberg, 2008, s. 3)

³⁷⁰ (Brundtland, 1992)

³⁷¹ (Stoltenberg, 2008, s. 2)

³⁷² (Rüsen, 2005, s. 14)

³⁷³ (Myrhol, 2009) I denne artikkelen fra Forskning.no uttaler daværende førsteamanuensis Tom Are Trippestad ved Høgskolen i Bergen at «Skolereformene på 1990-tallet var et eksperiment som i stor grad mislyktes, og gjorde tusenvis av skoleelever til prøvekaniner».

³⁷⁴ (Stoltenberg, 2008, s. 2)

på jordkloden. Identiteten blir da i fornektelsen av å være nok en foreldregenerasjon som gir fra seg et dårligere utgangspunkt til sine barn enn de selv hadde.

Den historien som trer frem som hovedfortelling er en utviklingsfortelling. Rösen beskriver denne som en fortelling som «give direction to the temporal change of humans and the world, to which the listeners must accordingly adjust their lives in order to cope with the challenging alterations of time».³⁷⁵ Stoltenberg aktiverer fra erfaringsrommet historiekultur for å skape mening til sidefortellingene talen er bygd opp av. Basert på dette lager han sitt eget erfaringsrom som skal gi mening til hovedfortellingen i talen. Fra tradisjonsfortellingen om Norge henter han frem kunnskapen om at arbeidsinnsats som gir stadig påfyll av kunnskap er nøkkelen til fortsatt «tilgang til livets gaver».³⁷⁶ Fra den eksemplariske fortellingen om Kinas utdanningsrevolusjon minner han nordmenn på at stadig ny og stadig endrende kunnskap og læring er nøkkelen til å unngå fattigdom, og at vi ikke kan senke skuldrene, men må delta aktivt i «et univers av kunnskap – uten grenser» for ikke å bli utkonkurrert i en verden i konstant endring. Gjennom slik endring kan nordmenn opprettholde dagens nivå av velferd og posisjon i verden. Implisitt kan hans velgergruppe fra arbeiderklassen opprettholde det nivået av likhet som den norske enhetsskolens modell har skapt i etterkrigstiden.

De eksemplariske sidefortellingene skal vise til den rette veien å gå basert på livets lære, fra langt tilbake i Norge og nå i det siste Kina. De kritiske sidefortellingene han trekker frem skal vise at Norge er på vei bort fra den rette utviklingsveien, og vil erstatte dette gale utviklingsmønsteret med det riktige. Her fornekte han en potensiell identitet om et Norge som ikke identifiserer seg med arbeidsinnsats og verdsettelse av kunnskap. Kontinuiteten i utviklingsfortellingen fremkommer i det at det norske samfunnet må være i konstant endring sammen med resten av verden med fortsatt arbeidsinnsats og verdsettelse av kunnskap for å kunne opprettholde Norges økonomiske og sosiokulturelle posisjon i verden som et av de vellykkede velferdssamfunn grunnlagt på kunnskap. Identiteten vil da knyttes til bestandigheten kontinuerlig endring i arbeidsinnsats og verdsetting av kunnskap for å fortsette å være det kunnskapsbaserte økonomisk sterke velferdssamfunnet som ifølge Stoltenberg er den riktige formen for samfunn. Eller sagt med Rösens ord «from alien forms of life into proper ones».³⁷⁷

³⁷⁵ (Rösen, 2005, s. 15)

³⁷⁶ (Stoltenberg, 2008, s. 1)

³⁷⁷ (Rösen, 2005, s. 15)

Delkonklusjon

Analysen av Stoltenbergs nyttårstale i 2008 har vist hvordan han aktiverer historiekultur fra erfaringsrommet erfaringen nordmenn har knyttet til nødvendigheten i å tilegne seg kunnskap og ansvarstakende gjennom arbeidsinnsats for å sørge for stadige fremskritt for Norge og verden samlet sett. Erfaring som spenner fra norrøn tid gjennom 1800-tallet og frem til dagens velferdssamfunn. Videre har jeg funnet at han legger mye av ansvaret på et «vi» som er å forstå som fellesskapet nordmenn og den norske stat representert ved regjeringen heller enn enkeltindivid, som skal fortsette å ta ansvar for en skole som gir gode resultat, implisitt opprettholde likhetsnivået i det norske samfunnet gjennom utdanning, i klimakampen gjennom bistand til utviklingsland og bidra med teknologi. Et ansvar Norge har tatt i lang tid med bistandsarbeid og teknologisk utvikling, sistnevnte spesielt siden Stoltenbergs annonseringen av den såkalte månelandingen på Mongstad året før.

I historiebruksanalysen finner jeg overordnet ideologisk historiebruk som de andre historiebrukstypene styrker ved å overlape eller virke parallelt med. Slik får han frem ønsket om stadige fremskritt for Norge som er på et allerede godt utviklingsnivå, og andre land som ennå ikke er like godt stilt som Norge, men er på vei. Den eksistensielle historiebruken overlapper og styrker den ideologiske ved å knytte de viktigste egenskapene arbeidsinnsats og kunnskap til nordmenns identitet fra tidligere tider, og kunnskapshunger og implisitt likhet. Det samme har jeg vist at den politisk-pedagogiske gjør ved å vise til likheten mellom kinesernes nåtidige higen etter kunnskap og velstand gjennom arbeidsinnsats slik tidligere generasjoner nordmenn bygde velferdsstaten. Den moralske historiebruken styrker også den ideologiske historiebruken ved at nåværende generasjons ledere har ført verden inn på feil spor med en overhengende klimatrussel. Gjennom økt kunnskap og arbeidsinnsats fra rike land som Norge kan ny grønn teknologi sørge for at dagens generasjon barn ikke arver en klode med et ødelagt klima.

Den narrative analysen har vist hvordan Stoltenbergs sidefortellinger bygger opp om en hovedfortellingen som er en utviklingsfortelling. For å lykkes med stadige fremskritt og utvikling for Norge, kampen mot klimatrusselen og land preget av fattigdom eller konflikt er Norge og verden avhengig av de to vesentlige faktorene arbeidsinnsats og verdsettelse av kunnskap, som kommer tydelig frem i flere eksemplariske fortellinger. Jeg har videre funnet i tradisjonsfortellingen erfaringen om hvordan Norges levealder har utviklet seg som den har gjort takket være fremskritt utført av flere generasjoner med kunnskapsrike og flittige generasjoner. I den eksemplariske har jeg funnet Stoltenbergs ønske om fortsatt adferdsregel

lik de forrige generasjonene i Norge og lik det Kina vi ser i dag som kunnskapstørste og på jakt etter økt levestandard. I den kritiske fortellingen har jeg først vist Stoltenbergs forsøk på å korrigere uønsket adferd som dårlige skoleresultater relatert til fallende verdsettelse av kunnskap og arbeidsinnsats i skolen. Deretter hans kritiske blikk på et mønster med en stadig mer skadelidende jordklode som er avhengig av at dagens generasjon ledere må utvikle stadig nyere og bedre teknologi for å stanse den økende klimatrusselen.

Nyttårstale 1. januar 2009 av statsminister Jens Stoltenberg

Stoltenbergs nyttårstale 1. januar 2009 var tydelig preget av finanskrisen som hadde gitt et lite forvarsel i 2007, men som for alvor satte sitt verdensomspennende preg i 2008.³⁷⁸ Kun få dager før han holdt talen hadde Israel igangsatt et større og svært ødeleggende, og dødelig, angrep på Gaza etter rakettagrep mot Israel fra Hamas. Et annet bakteppe var Norge og Stoltenbergs samarbeid med Microsoftgründer Bill Gates og hans stiftelse om å gi vaksiner til fattige i utviklingsland, og da spesielt barn.³⁷⁹

Empiri

Nyttårstalen til statsminister Jens Stoltenberg 1. januar 2009 var særlig preget av finanskrisen som virkelig hadde satt sine spor i 2008, men også den brutale oppblussingen av konflikten på Gaza-stripen mellom Hamas og Israel. Israel hadde like før jul 2008 sendt soldater inn i Gaza og gjennomført massiv bombing med mål om å «knuse Hamas' evne til å skyte raketter mot israelske mål».³⁸⁰ Han begynner talen sin med å realitetsorientere sitt publikum ved å si at ethvert nytt år er «Fullt av muligheter. Men også med utfordringer og overraskelser».³⁸¹ Han utdyper videre at det er «ikke mye vi kan være sikre på» om hva fremtiden vil bringe, men poengterer at man gjennom fortiden har lært at det vil bli «både sorg og glede».³⁸²

Avslutningsvis i innledningen minner han på at «vi alle har lov til å håpe på det beste (...) For landet- og for kloden», og påpeker viktigheten av å håpe som «noe av det største vi eier. Vi må tørre å håpe også når det ser mørkt ut».³⁸³

Spesielt mørkt ser det ut i Midtøsten hvor «håpet er rammet på nytt», ifølge Stoltenberg.³⁸⁴ I den andre delen av talen maner Stoltenberg til fred og forhandlinger i konflikten mellom

³⁷⁸ (Erikstad, 2018) Se også Schwartz, 2009.

³⁷⁹ (Hellstrøm, 2007) Et vaksinesamarbeid som skulle fortsette også i 2013, se også <https://www.aftenposten.no/verden/i/vrAyl/stoltenberg-moeter-gates-for-helseprat>.

³⁸⁰ (Berge, 2016, s. 662)

³⁸¹ (Stoltenberg, 2009, s. 1) Talen er i utskrift på i alt 8 sider, hvorav siste side kun er kilderelatert.

³⁸² (Stoltenberg, 2009, s. 1)

³⁸³ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

³⁸⁴ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

palestinere og israelere som igjen blusset opp kun få dager før han holdt nyttårstalen. De menneskelige lidelsene er ifølge Stoltenberg det «som griper oss» sterkest.³⁸⁵ Og derfor trapper Norge opp den «humanitære bistand til de nødlidende i Gaza».³⁸⁶ Videre oppfordrer Stoltenberg begge partene til å stanse «all bruk av våpenmakt» og støtter slik FNs krav.³⁸⁷ Ifølge Stoltenberg er det «bare en vei til virkelig fred» før han avslutter med å liste opp sine krav for å skape trygghet for både den palestinske og israelske sivilbefolkningen.³⁸⁸

Stoltenberg har brukt lang tid på å tenke gjennom den tredje delen av talen som omhandler «virkningene av den internasjonale finanskrisen for Norge».³⁸⁹ Han mener det på den ene siden er nødvendig «å skildre alvor».³⁹⁰ Den samlede produksjonen i industrilandene går for første gang ned siden 1945, lavere etterspørsel i utlandet fører til lavere eksport som igjen fører til oppsigelser i norsk industri hvor halvparten av produksjonen selges til utlandet. Regjeringens høyeste prioritet vil derfor være «Arbeid til alle (...)».³⁹¹ På den annen side mener Stoltenberg at pessimismen ikke må få rokke «ved alt det som er positivt ved starten av et nytt år».³⁹² Sammenliknet med verden er «vi godt stilt».³⁹³ De fleste har «trygge jobber (...), sikre trygder og pensjoner fra det offentlige. De fleste har fått lønnsøkning».³⁹⁴ Dette sammen med renter som vil gå ned vil gi økt kjøpekraft og vi bør derfor ifølge Stoltenberg «oppføre oss som normalt» når de fleste av oss [har] det som normalt», for ikke å «forsterke problemene».³⁹⁵

På tross av dette minner Stoltenberg publikum på de som slet allerede før finanskrisen, og at «vi hele tiden anstrenger oss for å gjøre mer for dem som har minst», og forskjellene vil øke grunnet økt arbeidsledighet, selv om noe av det Norge har lyktes best i er «å holde ledigheten nede».³⁹⁶ Videre advarer Stoltenberg om at ledighet rammer «vår evne til å skape og vår mulighet til å dele».³⁹⁷ Regjeringen vil derfor iverksette omfattende tiltak, og ber folk «trekke sammen» selv om Norges «utgangspunkt er bedre enn i de fleste land».³⁹⁸ Med «solid økonomi» og aldri før hatt så mange i arbeid har Norge økonomiske reserver å bruke «Fordi

³⁸⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

³⁸⁶ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

³⁸⁷ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

³⁸⁸ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

³⁸⁹ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

³⁹⁰ (Stoltenberg, 2009, s. 3)

³⁹¹ (Stoltenberg, 2009, s. 3)

³⁹² (Stoltenberg, 2009, s. 3)

³⁹³ (Stoltenberg, 2009, s. 3)

³⁹⁴ (Stoltenberg, 2009, s. 3)

³⁹⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 3)

³⁹⁶ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

³⁹⁷ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

³⁹⁸ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

vi har holdt igjen i gode tider, kan vi bruke mer i dårlige tider. Det er en god norsk egenskap».³⁹⁹

Stoltenberg mener dette sammen med vår tradisjon om å «løfte i flokk» og samarbeide gjennom felles dugnadsånd, et begrep som «er enestående for det norske språk», er verdifullt.⁴⁰⁰ «Mellom arbeidstakere og arbeidsgivere. Mellom borgerne og myndighetene. Mellom enkeltmenneskene og fellesskapet».⁴⁰¹ Også velferdsstaten sikrer ifølge Stoltenberg tryggheten som bærebjelken i det norske samfunnet. Stoltenberg avslutter denne tredje delen av talen ved å oppfordre til å «se mulighetene» i vanskelige tider og «gripe dem».⁴⁰² Lav arbeidsledighet har ført til at det offentlige har kunnet gjennomføre færre oppgaver. Nå, hevder han, kan «vi få dobbel gevinst. Ledige hender blir satt i arbeid. Uløste oppgaver blir løst».⁴⁰³ Før han lister opp eksempler på ulike offentlige prosjekter.

Ett av disse offentlige prosjektene er å se muligheten krisen gir til å gjennomføre både krisetiltak og miljøtiltak, som er tema for fjerde del av talen, ved å satse på infrastruktur som «jernbane og kollektivtrafikk».⁴⁰⁴ Han påpeker viktigheten av å ikke la «problemene i økonomien (...) overskygge de enorme [parallele] utfordringene vi står overfor med de menneskeskapte klimaendringene».⁴⁰⁵ Verden må, ifølge Stoltenberg, innrette seg «slik at vi får både økonomisk utvikling, og et godt miljø. Også det (...) en dobbel gevinst [og en] bærekraftig utvikling (...)».⁴⁰⁶

En annen parallell utfordring Stoltenberg tar opp, i den femte og siste delen av talen, er å stille opp for hverandre, og spesielt de som er dårligere stilt utenfor Norge. Vi må «ikke miste vårt sterke norske engasjement for verdens fattige, (...) der hvor barnedødeligheten er høy, og der det å føde er det farligste en kvinne kan gjøre», skal alle barn også vaksineres.⁴⁰⁷ Kjærlighet og vennskap, og samvær med de vi er glade i kan ikke krisen rokke ved ifølge Stoltenberg. Derfor mener Stoltenberg det er viktig å følge Vaclav Havels kloke ord «Jeg er ikke optimist.

³⁹⁹ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

⁴⁰⁰ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴⁰¹ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴⁰² (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴⁰³ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴⁰⁴ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴⁰⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴⁰⁶ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

⁴⁰⁷ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

Men jeg er heller ikke pessimist. Jeg er håpefull. Håpet er nesten like viktig som livet; - uten håp når vi aldri våre mål». ⁴⁰⁸

Håp er det alle de «som arbeider for å bekjempe nød og fattigdom på alle kontinenter» gir. ⁴⁰⁹ Håpet må ifølge Stoltenberg seire også der hvor krig og uløste konflikter foregår, fordi de «berører oss, og (...) kommer til oss (...) [i form av] terroranslag og flyktningestrømmer» grunnet konflikt og nød. ⁴¹⁰ Vi må derfor stille opp og bidra til «fred og utvikling i verden» slik norske soldater og bistandsarbeidere gjør, og våre mange veteraner gjorde i utlandet. ⁴¹¹ Han avslutter talen med å takke alle andre her hjemme som stiller opp for fellesskapet: «dere som er på vakt i kveld, (...) dere som stiller opp på frivillig basis og til Deres majesteter Kongen og Dronningen for deres trettelige gjerning for land og folk». ⁴¹²

Historiekultur

Historiekulturen Stoltenberg aktiverer fra publikums erfaringsrom bygger opp om hans budskap om å ha, gi og skape håp ved å inneha egenskapen det er å evne og ville stille opp for hverandre nasjonalt og internasjonalt. Begrepet «håp» er på den ene siden fremtidsrettet og preget av forventningen av at noe positivt skal skje. Noe vi ikke helt har kontroll over. På den andre siden er vurderingen av graden av kontroll avhengig av en erfaring man har tilegnet seg over tid. Det er fra dette erfaringsrommet Stoltenberg aktiverer kunnskap og erfaring for å underbygge håp, og unngå angst og pessimisme. ⁴¹³

Nasjonalt velger han å legge fokus på at den internasjonale finanskrisen er noe som har kommet utenfra og slik påvirket en implisitt uforskyldt norsk økonomi og samfunn. På den måten kan han bringe frem implisitt og eksplisitt erfaring som tilsier at Norge er et land som har ført en fornuftig økonomisk politikk. Ved å først opptre nøkternt og vise at han tar situasjonen alvorlig for en sårbar norsk eksportindustri, en situasjon som ikke har vært verre siden 1945, frembringer han implisitt historien om de gode årene etter andre verdenskrig hvor den norske velferdsstaten vokste frem.

Dermed legger han grunnlaget for å hente frem fra erfaringsrommet det som kan bygge opp om hvorfor det er all grunn for håp for Norges befolkning. Ved å nevne velferdsstaten og dugnad som basis for den norske modellen og samarbeid mellom partene i arbeidslivet henter

⁴⁰⁸ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

⁴⁰⁹ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

⁴¹⁰ (Stoltenberg, 2009, s. 7)

⁴¹¹ (Stoltenberg, 2009, s. 7)

⁴¹² (Stoltenberg, 2009, s. 7)

⁴¹³ (Svartdal, 2022)

han frem nordmenns kunnskap og erfaring med denne modellens og statens funksjon som sikkerhetsnett med trygghet for pensjoner og trygd. Også ved å minne om statens nøkterne pengebruk i de senere års oppgangstid med dertil økonomiske reserver til bruk i nedgangstid bringer han frem fra erfaringsrommet implisitt kunnskapen om den økonomiske tryggheten i å følge protestantisk etikk, og relaterer dette til å være en god norsk egenskap.

Med denne tryggheten åpner han opp fra erfaringsrommet at krisetid også gir muligheter som igjen gir håp, ved at de som fortsatt har jobb stiller opp ved å oppføre seg som normalt. Nordmenns erfaring tilsier at staten stiller opp i krisetid og nordmenn har kunnskap om de senere års manglende utførte offentlige byggeprosjekter grunnet høy sysselsetting og lav arbeidsledighet. Dette trekker Stoltenberg frem fra erfaringsrommet når han presenterer muligheten i en dobbel gevinst ved å iverksette offentlige prosjekt ved hjelp av oppsparte økonomiske midler og nye arbeidsledige. Hvilket av erfaring vil gi håp til alle dem som blir arbeidsledige.

På det internasjonale plan henter Stoltenberg også frem håpet ved å trekke frem kunnskapen om at kriser gir mulighet og kunnskap som tilsier enda en dobbel gevinst, da ved at staten stiller opp for fortsatt fokus på bærekraftig utvikling. Erfaring og kunnskap nordmenn har tilsier at klimatrusselen vedvarer, mens økonomiske opp- og nedturer kommer og går.⁴¹⁴ Implisitt ligger også her erfaringen nordmenn har om regjeringens ambisjoner om ny teknologi og industri knyttet til et grønt skifte og reduksjon av klimagasser med Stoltenbergs kjente «månelanding» på Mongstad.

Fra erfaringsrommet aktiverer han også nordmenns erfaring om hvordan Norge stiller opp for andre samfunn og individ som har aller minst, gjennom bistand og FN-systemet for å gi andre håp om en bedre fremtid. Ved å trekke frem konflikten i Midtøsten mellom palestinere og israelere og fremme tydelig tidligere budskap om fred og forsoning bringer han frem erfaringen om omfattende norske bidrag for fred her og i andre konflikter.

Historiebrukssanalyse

Stoltenberg åpner talen med en eksistensiell historiebruk ved å minne publikummet sitt på den erfaring de fleste har om hvordan situasjonen er på randen av et avsluttet år og ved oppstarten av et nytt år. Ifølge ham er «Det ikke mye vi kan være sikre på», men det ene vi kan være sikre på av erfaring er at i det nye året «kommer både sorg og glede», og derfor viktigheten av

⁴¹⁴ Her fremkommer en forståelse av tid og hendelser lik Braudels oppmerksomhet om langvarige forhold i bakgrunnen for begivenhetshistorien. Se Braudel & Wallerstein, 2009.

å håpe. «Vi må tørre å håpe også når det ser mørkt ut».⁴¹⁵ Ifølge Karlsson er dette en måte å ty til eksistensiell historiebruk «i tider av osäkerhet og hastiga förändringar» som nordmenn føler på midt i en finanskris, og dermed fungerer som en orientering om hva som må gjøres og forankre noe eksistensielt viktig som holder oss som gruppe sammen.⁴¹⁶

Den eksistensielle historiebruken kommer også tydelig frem når Stoltenberg styrker den norske identiteten ved å være «vi» som, grunnet riktige valg i fortiden, er «godt stilt», implisitt sammenlignet med «de andre» ute i verden.⁴¹⁷ Noe senere i talen styrker han denne identiteten om å være godt stilt ved gjentakelse når han sier «Norges utgangspunkt er bedre enn de fleste andre land», og knytter det å føre en fornuftig politikk eksplisitt til å være «en god norsk egenskap».⁴¹⁸

Dersom vi ser talen fra et fugleperspektiv er det tydelig at den dominerende eksistensielle historiebruken følger Karlssons beskrivelse av en nødvendighet i å søke mot tryggheten og stabiliteten ved å bli påminnet hvem vi er i en tid preget av usikkerhet og raske uforutsette endringer.⁴¹⁹ Det gjennomgående i talen er ordene «å stille opp» som Stoltenberg knyttet til identiteten til nordmenn. Det være seg ved å selv stille opp for dem som er dårligere stilt, Stortinget og regjering som stiller opp for raske løsninger, det offentlige med nye prosjekter og løsninger for klima, alle som går på jobb når andre har fri, eller utenfor Norge ved å bekjempe barnedødelighet, vaksinere flere, bistå med bistandsarbeidere og soldater i arbeidet for varig fred. Alt ved å implisitt være av et folk som aldri slutter å håpe og aldri slutter å arbeide for at håpet seirer uansett hvor, ved å stille opp.

Overlappende med det andre eksempelet av eksistensiell historiebruk over finner jeg også en ideologisk historiebruk ved at Stoltenberg forsøker å skape en «pedagogiskt övertygande (...) historiskt meningssammanhang» om at selv om det norske «samhälles utveckling mot vad som beskrivs som ett nutida idealtillstånd» hvor alle har vært i arbeid, så har mangel på ledig arbeidskraft likevel vært et hinder for å gjøre det offentlige Norge «ännu mer löftesrik».⁴²⁰ Hans budskap er å sikre seg en dobbel gevinst ved å få ledige hender i arbeid og «øke den offentlige innsatsen for å gjøre Norge enda bedre».⁴²¹ Samme doble gevinst for en enda bedre

⁴¹⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴¹⁶ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

⁴¹⁸ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

⁴¹⁹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

⁴²⁰ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

⁴²¹ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

fremtid ser han for seg på miljøområdet. Ifølge ham kan vi ikke la hinderet «økonomisk usikkerhet føre til at vi reduserer innsatsen og ambisjonene i klimapolitikken».⁴²² Ved å innrette oss slik at vi får både økonomisk utvikling og ren natur, og et godt miljø» vil vi få en «bærekraftig utvikling» vi ikke har i dag.⁴²³

Karlsson skriver at målet med den moralske historiebruken er «att ge opprättelse eller att på annat sätt återställa den situationen som rådde före de begåna orättvisorna», og brukes for å skape oppmerksomhet omkring dette som oppleves urettferdig.⁴²⁴ Enten av de rammede selv eller noen som tar saken på deres vegne. Stoltenberg bruker historie moralsk i den andre del av talen hvor Stoltenberg på vegne av de rammede sivile palestinere og israelere som på urettmessig vis er fratatt «den tryggheten de fortjener» og «har lidd nok», tar til orde å stoppe våpenbruk, slutføre forhandlinger om fred, avslutte okkupasjonen og dermed implisitt tilbakeføre freden som hadde vart en periode, og det som rettmessig var palestinernes område i henhold til tidligere avtaler mellom partene.⁴²⁵

Stoltenberg tar i bruk politisk-pedagogisk historiebruk når han ønsker å få frem alvoret i den samlede internasjonale nedgangen i produksjon. Her viser Stoltenberg til likheten med situasjonen så langt tilbake som i 1945, implisitt etter langvarig verdenskrig med dertil høy produksjonsgrad. Noe senere i talen overlapper den politisk-pedagogiske historiebruken seg med den tidligere nevnte eksistensielle når Stoltenberg skryter av den gode norske egenskapen å sette av reserver i gode tider for bruk i dårlige tider, og styrker det pedagogiske med å slenge på et gammelt ordtak fullt av lærdom knyttet til sunn protestantisk etikk: «Det er i godvær man skal tette taket».⁴²⁶ Slik lar han publikum forstå dagens nytte i å ha satt av reserver til dårligere tider, med god gammel sunn fornuft. En tredje gang denne historiebruken viser seg er når Stoltenberg forteller at det er nettopp i slike krisetider ordet dugnad er passende for å beskrive det som trengs i dag, som implisitt ved tidligere kriser. Dugnad som et verdifullt samarbeid på tvers av ulike skillelinjer i samfunnet. Avslutningsvis benytter han politisk pedagogisk historiebruk når han bemerker at også dagens konflikter vil påvirke oss, slik de har gjort før, via flyktningestrømmer og terroranslag. Derfor «er det i vår interesse å bidra til fred og utvikling i verden».⁴²⁷

⁴²² (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴²³ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴²⁴ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

⁴²⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴²⁶ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

⁴²⁷ (Stoltenberg, 2009, s. 7)

Narrativ analyse

Tradisjonsfortellinger benytter han ved tre ulike anledninger, men med en sammenheng som følger: Tradisjonsfortellingen Stoltenberg forteller om i sin tale er sidefortellingen om opprinnelsen til dagens tilstand hvor «Norge er fortsatt mulighetenes land», når vi ser «rundt oss i verden, ser vi at vi er godt stilt».⁴²⁸ Fra erfaringsrommet aktiverer han kunnskapen og erfaringen om det trygge og særegne ved velferdsstaten og en verdifull evne til samarbeid ved dugnad som «bærebjelkene i den norske modellen».⁴²⁹ Et samarbeid også Stortinget tok del i sammen med regjeringen ved å raskt behandle helt avgjørende tiltakspakker «i en vanskelig situasjon».⁴³⁰ Kontinuiteten skaper han ved å tidlig i talen nevne året 1945 som en implisitt avgrensning for når nordmenn minnes begynnelsen på sin ferd mot en velferdsstat, godt hjulpet av dugnad, «[som] er ganske enestående for det norske språk».⁴³¹ Til dagens situasjon hvor «Norges utgangspunkt er bedre enn de fleste andre land».⁴³² Dette bekrefter identiteten til nordmenn som «et folk som har en sterk tradisjon for å løfte i flokk. En kultur for å løfte sammen».⁴³³

Talen har gjennomgående eksemplariske fortellinger. I starten aktiverer Stoltenberg fra erfaringsrommet publikums erfaring, minner og kunnskap om tidsdimensjonene og håpet. Han skaper kontinuitet ved å minne publikum på det allment kjente prinsippet vi vet i nåtiden: i lærdommen fra fortiden vet vi at sorg og utfordringer, glede og muligheter vil komme hvert år, hvorpå noen håp «ble til virkelighet» og andre «falt til jorden».⁴³⁴ Om fremtiden er det «ikke mye vi kan være sikre på» annet enn at «Noen [håp] bærer vi med oss videre».⁴³⁵ Stoltenberg minner så om tidserfaringen vår, at håp er «noe av det største vi eier», og implisitt bør det være en adferdsregel nordmenn identifiserer seg med i møtet med krisen.⁴³⁶

Håpet trekker han også opp avslutningsvis hvor han over to sider forteller den eksemplariske fortellingen om viktigheten av å stille opp for slik å gi håp og selv håpe. Fra erfaringsrommet henter han frem erfaring, kunnskap, og for noen minner, om «vårt sterke norske engasjement for verdens fattige» og konfliktløsning.⁴³⁷ Han lister opp hvordan vi må stille opp internasjonalt

⁴²⁸ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴²⁹ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴³⁰ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

⁴³¹ (Stoltenberg, 2009, s. 5)

⁴³² (Stoltenberg, 2009, s. 4)

⁴³³ (Stoltenberg, 2009, s. 4)

⁴³⁴ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴³⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴³⁶ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴³⁷ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

og nasjonalt ved å jobbe for redusert barnedødelighet og barseldødsfall, vaksinerer av «alle verdens barn», samvær, vennskap, kjærlighet og mangfold.⁴³⁸ Ikke minst må vi jobbe for fred i konfliktområder, men også i hverdagen nasjonalt gjennom å stille opp på jobb eller på frivillig basis for samfunnet og «mennesker som trenger støtte og hjelp i hverdagen».⁴³⁹ Slik bekrefter han kontinuiteten i gyldigheten til de abstrakte reglene og prinsippene om at uten håp når «vi» aldri våre mål, og «vi» må derfor «aldri slutte å håpe, aldri slutte å arbeide for at håpet seirer (...)».⁴⁴⁰ Gjennom å knytte alle disse tidserfaringene til den adferden «vi» nordmenn selv mener å ha utvist gjennom å stille opp overfor alle som er dårligere stilt enn «oss» selv, skaper han nordmenns identitet i fortellingen sin.

Fra den delen av talen hvor Stoltenberg taler om nok en skuffelse over at freden i Midtøsten er brutt, med ufattelige lidelser bringer han frem fra erfaringsrommet de gjentatte forsøkene og bruddene på fredsløsninger, som er brudd på de reglene og prinsippene som er gjeldende fra FN og implisitt menneskerettighetene. Stoltenberg skaper kontinuitet ved fortsatt å hevde FNs og Norges krav om at partene må følge de allment gyldige reglene og prinsippene om sivilbefolkningens rett til fred og trygghet og opphøret av okkupasjon. Identiteten til disse reglene og prinsippene satt dypt i nordmenn som en av de største forkjemperne for FN som et lite og sårbart land, men også fordi nordmenn har knyttet identitet til konflikten gjennom Norges vellykkede mekling under Osloprosessen 1993, som endte med Osloavtalen samme år, samt utallige andre fredsforhandlinger ulike steder i verden hvor Norge har stilt opp.⁴⁴¹

Resten av talen er bestående av hovedsakelig eksemplariske fortellinger, oppdelt mellom de tre ovennevnte sammenhengende tradisjonsfortellingene. Fra erfaringsrommet henter han frem teknisk kunnskap om eksportens avhengighet av internasjonalt tilbud og etterspørsel, og nødvendigheten at myndighetene stiller opp for å fremskaffe nye arbeidsplasser. Videre hvordan det psykologiske spiller inn på en krise og kan føre til pessimisme i en for de fleste økonomisk tilnærmet normaltilstand, og at vi derfor bør opptre normalt. Slik kan man stille opp og unngå at krisen unødvendig fører til økning i forskjellene i samfunnet. Han trekker også frem erfaringen og minnene som er skapt om typisk norske egenskaper som å bygge en økonomisk reserve i gode tider til bruk i dårligere tider, vårt verdifulle samarbeid gjennom dugnad, og hvordan kriser også gir muligheter som må gripes. Slik skaper han en kontinuitet i hvordan gyldigheten til de økonomiske og sosialøkonomiske regler og prinsipper, er

⁴³⁸ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

⁴³⁹ (Stoltenberg, 2009, s. 7)

⁴⁴⁰ (Stoltenberg, 2009, s. 6)

⁴⁴¹ (Waage, 2020)

gjeldende uansett tid og rom. Identiteten følger da av at denne tidserfaringen nettopp har ført til adferdsregler som har gjort at Norge er bedre stilt overfor en krise enn andre land i verden. Nordmenn identifiserer seg med disse gode norske egenskapene.

Hovedfortellingen Stoltenberg forteller er om å stille opp for hverandre og slik skape håp. Fra erfaringsrommet aktiverer han kunnskap og erfaring knyttet til utallige eksempler på hvordan nordmenn stiller opp for hverandre og andre land. Noen få av disse eksemplariske fortellingene er blant annet å støtte kravene fra FN om opphør av konflikten i Gaza, opprettholde innsats for de i verden som har minst og rammes av høy dødelighet blant barn og fødende mødre, eller har mangel på vaksiner til barn. Innad i Norge er en av mange eksemplariske fortellinger knyttet til fortidens lærdom om å stille opp for de som er dårligere stilt, som kan gjøres ved å «opptre som normalt» siden «det store flertallet» av nordmenn under krisen faktisk har fått bedre kjøpekraft.⁴⁴² Slik skaper han en kontinuitet knyttet til prinsipper og regler om det å stille opp for andre svakere stilte som gyldige uansett tid og sted. Gjennom alle eksemplene bekrefter han disse prinsippene og reglenes validitet som knyttes til en norsk identitet som gjennom tidserfaringen alle disse eksemplariske fortellingene viser til, har over tid blitt til et sett av adferdsregler om å stille opp.

I sin kritiske fortelling problematiserer Stoltenberg den stadig tilbakevendende oppblussingen av konflikten mellom palestinere og israelere. Han henter fra erfaringsrommet kunnskapen, minnene og erfaringen hans publikum har ved de få ordene: «(...) håpet om fred i Midtøsten (...) er rammet på nytt».⁴⁴³ En hendelse som har blitt gjentatt utallige ganger de siste tiårene. Han utfordrer kontinuiteten i disse gjentakende hendelsene ved å støtte FNs krav at «All bruk av våpenmakt i og rundt Gaza må opphøre», «Slutt på okkupasjonen» og varig fred».⁴⁴⁴ Slik fornekte han implisitt den gitte identiteten denne konflikten har fått blant mange som en konflikt uten håp og ende. Han ønsker slik å endre et mønster av gjentakende oppblussing av konflikten, med et mønster av fred og trygghet for den israelske og palestinske befolkningen.

Utviklingsfortellingen som fortelles i Stoltenbergs taler henger tett sammen med en eksemplarisk fortelling om hvordan nordmenn har gjennom tidserfaring lært at konflikter ute i verden berører nordmenn ved at de også «kommer til oss».⁴⁴⁵ Det er for Stoltenberg kontinuiteten i stadig endring i form av arbeid for fred og utvikling i ulike deler av verden

⁴⁴² (Stoltenberg, 2009, s. 3)

⁴⁴³ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴⁴⁴ (Stoltenberg, 2009, s. 2)

⁴⁴⁵ (Stoltenberg, 2009, s. 7)

som best kan sørge for nordmenns egen interesse som handler om samhold og fellesskap, og å stille opp gjennom bistand og fredsarbeid. Slik skapes håpet som vil sørge for endringskrefter som det stabile.

Delkonklusjon

I analysen av Stoltenbergs nyttårstale fra 2009 har jeg beskrevet hvordan han aktiverer historiekultur fra erfaringsrommet som i hovedsak er knyttet til hvordan nordmenn knytter identiteten sin til det «å stille opp» for andre nasjonalt og internasjonalt. Aktørene i Stoltenbergs tale er mer «oss som gruppe» enn individ, og det offentlige, regjering eller staten er svært delaktig. Han henter frem historiekultur fra perioden 1945 og frem til i dag med begrep og selvbilder som dugnad, velferdssamfunnet, den norske modellen, fornuftig økonomisk politikk, offentlige prosjekter, fred og sikkerhet. Ordvalgene hans er nøkterne og kan koples til etterkrigstidens oppbygging av det norske velferdssamfunnet.

Videre fant jeg i analysen at den eksistensielle historiebruken står frem som den hyppigste typen Stoltenberg benytter i talen sin. For ham blir det viktig å skape trygghet og stabilitet gjennom å forankre en norsk identitet knyttet til at nordmenn stiller opp for hverandre og det offentlige stiller opp for befolkningen. Vedrørende den politisk -pedagogiske historiebruken fant jeg at den virker sammen med og overlapper den eksistensielle historiebruken, samt forsterker den ved å vise til analogier og likheter mellom fortid og nåtid som underbygger nordmenns identitet. Tydeligst kommer dette frem i hans beskrivelse av den gode norske egenskapen å vise måtehold i gode tider for å stå bedre stilt i dårlige tider. En likhet som kan knyttes til kunnskapen om protestantisk etikk knyttet til måtehold og fornuftig økonomisk politikk. Den ideologiske historiebruken viste jeg at han brukte overlappende og forsterkende på den eksistensielle historiebruken ved at velferdsstaten kan bli enda bedre nå som de arbeidsledige kan tas vare på, som er knyttet til norsk identitet, ved å settes inn i gjennomføringen av utsatte offentlig prosjekt. Andre som også må tas vare på nevner han i den moralske historiebruken om den israelske og palestinske sivilbefolkningen som lider grunnet konflikten på Gaza.

Den narrative analysen min viser tungtveiende eksemplariske sidefortellinger i Stoltenbergs tale, støttet opp av innskutte tradisjonssidefortellinger, men i mindre grad støtte fra sidefortellinger av typene utviklingsfortelling og kritisk fortelling. Dermed blir hovedfortellingen av typen eksemplarisk fortelling. Det overordnede for Stoltenberg er å først gi en lett orientering til befolkningen om opprinnelsen til dagens situasjon hvor Norge er

bedre stilt økonomisk enn andre land etter finanskrisens herjinger i 2008. Deretter har jeg vist at han gjennom flere eksemplariske fortellinger henter kunnskap fra erfaringsrommet helt tilbake fra 1945 for å bygge opp rundt den tidserfaringen som har preget nordmenns adferdsregel de identifiserer seg med: å stille opp når det gjelder. Enten for seg selv som nasjon eller andre som er dårligere stilt. Enten som individ eller det offentlige, så stiller vi nordmenn opp er hans hovedbudskap i en tid preget av utrygghet og ustabilitet i økonomien nasjonalt og internasjonalt.

Nyttårstale 1. januar 2021 av statsminister Erna Solberg

Solberg holdt sin nyttårstale 1. januar 2021 med en bagasje fra det foregående året som var tyngt av to hendelser som hadde gjort sterkt inntrykk på befolkningen. Det ene var leirskredet på Gjerdrum i desember 2020, som kom i tillegg til en allerede historisk ille periode med koronaviruset som herjet over hele verden med påfølgende nedstenging av Norge. Et Norge som i lang tid hadde inngått i globaliseringen og outsourcingen av en rekke medisinske nødvendige artikler. På toppen av dette var regjeringen fullt klar over klimatrusselen som krevde løsning snarest mulig.

Empiri

Åpningen av statsminister Erna Solbergs nyttårstale i 2021 tydeliggjør hvor lite vi vet om hva som vil skje i fremtiden. Basert på normal erfaring lå det knyttet «litt mer håp og litt større drømmer til starten på et nytt tiår», men det motsatte skjedde. Året 2020 ble ifølge henne et «skikkelig uår» som startet med koronaviruset og ble avsluttet med naturkatastrofen på Gjerdrum. «Coronaviruset preget samfunnet vårt det meste av året», ifølge Solberg, og det samme gjør hennes nyttårstale.⁴⁴⁶ Hun beskriver usikkerheten som har preget samfunnet med et «virus som har tatt liv», sykdom, tap av arbeidsplasser, behovet for nærhet, men med krav om avstand som har gitt ensomhet og utenforskap.⁴⁴⁷ En usikkerhet regjeringen også har opplevd med stadige endringer i beslutningene som følge, hvilket hun på vegne av regjeringen tar selvkritikk for.

Solberg går videre til en sammenlikning mellom Norge og andre land i Europa og hevde at vi har klart oss bedre med «færre på sykehus, (...) færre dødsfall [og] Vår økonomi har klart seg bedre».⁴⁴⁸ Årsaken er ifølge henne tidlig igangsatte tiltak, «nordmenn flest har stilt opp på den store dugnaden» ved å sette sine egne «interesser og drømmer på vent» for å beskytte eldre og

⁴⁴⁶ (Solberg, 2021, s. 2) Talen er på totalt 12 sider hvorav siste side kun er kilderelatert.

⁴⁴⁷ (Solberg, 2021, s. 2)

⁴⁴⁸ (Solberg, 2021, ss. 2-3)

risikogruppene og slik «spart liv».⁴⁴⁹ Håndtert ved å stille «opp for hverandre» i en krise ikke opplevd «siden andre verdenskrig».⁴⁵⁰ Hun viser så til motstandshelten Tore Gjelsvik og hans bok *Snart kommer vår dag* for å beskrive håpet hun har til å gjenoppta hverdagslige gjøremål som klemming, korsang, familiesamling i høytid og at «russen kan rulle igjen» i 2021.⁴⁵¹ Hun avslutter denne første delen med å realitetsorientere publikummet sitt om at vi må fortsatt «leve unormalt i en periode» og ta vare på dem som er ensomme.⁴⁵² Noe hun mener «koster så lite og betyr så mye».⁴⁵³

I den andre delen av talen tar Solberg igjen opp håpet sitt. Denne gangen om håpet og forventningen til raskt leverte nye vaksiner som ifølge henne er «en triumf for vitenskapen og internasjonalt samarbeid».⁴⁵⁴ Samarbeidet og resultatet er for henne seier over dem som har kjempet for økt isolasjon og spredd konspirasjonsteorier og stilt «spørsmål ved vitenskap og kunnskap».⁴⁵⁵ Solberg mener ingen land kan klare å løse utfordringene ved pandemien alene. Norge har selv sikret oss bedre tilgang til vaksiner ved hjelp av EØS-avtalen og Sverige. Vi har selv bidratt til forskning på «rask utvikling av vaksiner for sjeldne og nye virus».⁴⁵⁶ Videre lister hun opp hvordan hele verden henger sammen og er avhengig av hverandre med respiratorer som hentes fra Sveits, medisiner fra Italia eller India, vaksiner fra Tyskland og USA og en norskutviklet metode for hvordan «teste tusenvis hver eneste dag».⁴⁵⁷ Avslutningsvis viser hun til forholdstallet hvor mange mennesker som bor i verden sammenliknet med Norge, og slutter at sjansen for å få våre behov dekket gjennom internasjonalt samarbeid er langt større enn å forsøke å klare seg alene med kun fem millioner sammenliknet med hva «nesten 8 milliarder mennesker utenfor Norge bidrar med».⁴⁵⁸

Koronapandemiens påvirkning på arbeidslivet er temaet Solberg tar opp i den tredje delen. Hun forteller først om sitt engasjement for tryggheten i at «alle skal ha en jobb å gå til», og hvor tungt det er å se hvordan mange bedrifter rammes av pandemien.⁴⁵⁹ Derfor maner hun alle til å støtte opp om sine lokale bedrifter slik regjeringen tyr til med hjelpeordninger for å

⁴⁴⁹ (Solberg, 2021, s. 3)

⁴⁵⁰ (Solberg, 2021, s. 3)

⁴⁵¹ (Solberg, 2021, s. 3)

⁴⁵² (Solberg, 2021, s. 4)

⁴⁵³ (Solberg, 2021, s. 4)

⁴⁵⁴ (Solberg, 2021, s. 4)

⁴⁵⁵ (Solberg, 2021, s. 4)

⁴⁵⁶ (Solberg, 2021, s. 5)

⁴⁵⁷ (Solberg, 2021, s. 5)

⁴⁵⁸ (Solberg, 2021, s. 6)

⁴⁵⁹ (Solberg, 2021, s. 6)

redde «de levedyktige bedriftene».⁴⁶⁰ Bedrifter hvor mange opplever tøffe tak, men hun minner også om de som ikke har noen jobb, og de nyutdannede som «vil få det ekstra vanskelig». De unge som er i utdanning har måttet ofre mye av ungdomstiden sin, og derfor mener hun at «Vi skylder ungdom å gjøre det vi kan for å gi dem en god fremtid (...)» som «takktil ungdom for deres store innsats i en vanskelig tid».⁴⁶¹

Utvikling av nye arbeidsplasser i fremtiden tar hun opp i den fjerde delen av talen. Det er gründere som ser muligheter lik strømselskapet Tibber, og etablerte bedrifter med ytterligere ambisjoner lik Ekornes «som viser vei».⁴⁶² Videre hevder Solberg at de ambisiøse klimamålene Norge har satt seg og nye arbeidsplasser må skje både gjennom klimapolitikken og at «Fremtidens arbeidsliv må være smart og nyskapende. Men også grønt» ved bruk av elektrisitet, batterier og hydrogen.⁴⁶³ Implisitt avslutter hun denne delen ved å minne publikummet sitt at klimaendringene som en av «våre største utfordringer før pandemien vil være der også etter pandemien».⁴⁶⁴

Slik glir hun elegant over i den avsluttende delen ved å eksplisitt uttrykke at en av «våre største utfordringer før pandemien vil være der også etter pandemien. Ikke minst gjelder det inkludering».⁴⁶⁵ Ifølge Solberg gir arbeid fellesskap og «opplevelsen av å være til nytte for andre», og derfor håper hun at vi etter pandemien blir bedre til å inkludere de som er utenfor på grunn av «et uvanlig navn, hull i CV-en eller en funksjonsnedsettelse».⁴⁶⁶ Hun takker deretter Kongen for hans ord om «litt ekstra vennlighet i denne tiden», før hun avslutter med å liste opp alle de hun ønsker å takke som under pandemien står på for fellesskapet og ser enkeltindivid.⁴⁶⁷ Dette hevder Solberg har vi klart i 2020 ved å stå sammen, og det samme gjelder for 2021.

Historiekultur

Historiekulturen Solberg aktiverer i sin nyttårstale 1. januar 2021 skal i all hovedsak sette søkelys på hvilken adferd som under pandemien har vist seg å være den riktige for et

⁴⁶⁰ (Solberg, 2021, s. 6)

⁴⁶¹ (Solberg, 2021, s. 7)

⁴⁶² (Solberg, 2021, s. 8)

⁴⁶³ (Solberg, 2021, s. 8)

⁴⁶⁴ (Solberg, 2021, s. 8) Her gir Solberg uttrykk for Braudels forståelse av langvarige forhold og hendelseshistorie. Se Braudel & Wallerstein, 2009.

⁴⁶⁵ (Solberg, 2021, s. 8)

⁴⁶⁶ (Solberg, 2021, s. 9)

⁴⁶⁷ (Solberg, 2021, s. 9)

samfunn, og slik bekreftet tidligere kunnskap om at nettopp det å gjennomføre noe sammen er det beste for alle samfunn. Det være seg på lokalt nivå, nasjonalt og internasjonalt nivå.

Nordmenn identifiserer seg ofte med ordet dugnad for å beskrive hvordan nordmenn tar i et tak sammen når ulike tiders situasjoner har krevd å stå samlet. Et uttrykk for en kulturell kvalitet som også implisitt kan knyttes til Gro Harlem Brundtlands uttrykk at det er typisk norsk å være god.⁴⁶⁸ Eksplisitt uttrykker hun Brundtlands budskap ved å si at Norges økonomi klarte seg bedre enn andre og hadde færre syke og døde. Det er knyttet til disse egenskapene Solberg styrker nordmenns identitet til å ta vare på hverandre, spesielt de svakeste og vise ansvar ved å sette andre foran seg selv. For å understreke alvorligheten av situasjonen med pandemien periodiserer hun det tilbake til å likne på innsatsen nordmenn gjorde under andre verdenskrig hvor de sto sammen da det gjaldt som mest. Dermed har hun implisitt knyttet årsaken til hvorfor nordmenn klarte seg bedre gjennom krisen til velferdsstaten som vokste frem i tiden etter 1945 med godt helsetilbud og sikkerhetsnett for de svakeste, og en økonomisk politikk som har ført til en stabil, balansert og robust økonomi.

På lokalt plan trekker hun frem tydelige trekk fra en historiekultur om samhold og norsk distriktpolitikk når hun legger ansvaret for fortsatt drift av lokalbedriftene på enkeltindividene og lokalsamfunnet, men også på lokale bedrifters private initiativ til å holde den norske økonomien i gang. Slik nedtoner hun statens rolle til å kun være av en overordnet art som tilbyr støtteordninger på generell basis. Også innen omsorg trekker hun frem fra erfaringsrommet nordmenn har om å ta ansvar for hverandre på individnivå gjennom private initiativ som private- og frivillige organisasjoner, men også evnen til å strekke ut en hånd på eget initiativ til dem som er alene i nærmiljøet ditt.

På nasjonalt nivå henter hun frem fra erfaringsrommet eksplisitt kunnskapen om industrikonsernet Yara, og implisitt kunnskapen omkring dette nå verdensledende gjødsel- og kjemikonsernet som foregangseksempel på nøkkelbedrifter som må til for å skape nye grønne arbeidsplasser, indirekte hjulpet av politisk tilrettelegging gjennom klimapolitikken. På det sosialpolitiske plan henter hun frem fra erfaringsrommet kunnskapen om hvordan spesielt ungdom, nyutdannede og de som ikke føler seg inkludert i arbeidslivet har lidt ekstra under pandemien og trenger å inkluderes i fellesskapet arbeidsplasser gir individet. Til sist på det nasjonale plan henter hun frem fra erfaringen nordmenn fikk under pandemien hvordan offentlige institusjoner på kommunalt, fylkes- og nasjonalt nivå som skoler, sykehus, Storting

⁴⁶⁸ (Brundtland, 1992)

og kongeparet, men også private bedrifter og frivillige organisasjoner alle har ytt ekstra under pandemien. Dermed har hun implisitt også hentet frem fra nordmenns erfaringsrom erfaringen om at det er liten forskjell fra nederst til øverst i det norske samfunnshierarkiet.

Internasjonalt aktiverer hun fra erfaringsrommet norsk erfaring med og kunnskap om at på den ene siden er Norge dyktige med bidrag til banebrytende forskning og vitenskap, og tar initiativ internasjonale mekanismer og organisasjoner. På den andre siden tydeliggjør hun implisitt norsk sårbarhet ved å være et lite land ved at vi er helt avhengige av å bli inkludert i større fellesskap gjennom EØS og naboland som Sverige for å få tilgang på vaksiner og medisinsk utstyr. På denne måten trekker hun implisitt frem fra erfaringsrommet diskusjonen om vi har det best alene utenfor EU, eller om erfaringen pandemien ga nordmenn vil styrke lysten på å inngå i et enda større fellesskap enn EØS.

Historiebruksanalyse

Med den eksistensielle historiebruken forsterker Solberg norsk identitet ved å understreke et skille mellom «vi» og «de andre» i åpningen av talen. Hun gjør dette ved å hevde at koronaviruset har «preget samfunnet vårt det meste av året», men «vi i Norge klarte oss bedre enn mange andre land» i Europa». ⁴⁶⁹ Vi hadde «færre på sykehus og færre dødsfall. Vår økonomi har klart seg bedre». ⁴⁷⁰ Dette er følge henne takket være den implisitte kontinuiteten ved at nordmenn stiller opp for hverandre på den store dugnaden ved å sette sine interesser og drømmer på vent for å beskytte de sårbare. Ifølge Karlsson brukes historie på en slik eksistensiell måte for å minne det norske folket på hvordan de er bedre, og ved å være en del av en større historie enn seg selv, historien om et folk som gjør de riktige ting til riktig tid. Dette tilfredsstillende et behov for stabilitet og trygghet. Det orienterer «oss» hvem «vi» er blant «alle andre» og forankrer identiteten «vår». ⁴⁷¹

I den andre delen av talen tyr Solberg igjen til eksistensiell historiebruk når hun ønsker å styrke nordmenns identitet ved å skape et skille mellom «vi» som har tro på vitenskapen og internasjonalt samarbeid og «de andre» som sprer konspirasjonsteorier, stiller «spørsmål ved vitenskap og kunnskap», og «tar til orde for at hver nasjon er seg selv nok». ⁴⁷² Hun

⁴⁶⁹ (Solberg, 2021, ss. 2-3)

⁴⁷⁰ (Solberg, 2021, s. 3)

⁴⁷¹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

⁴⁷² (Solberg, 2021, s. 4)

konkluderer med at pandemien har vist at «vi» har hatt rett og «lært at verdens land får til mye mer sammen enn hver for oss».⁴⁷³

Et interessant eksempel på eksistensiell historiebruk er hvordan Solberg får frem sin Høyre-politikk om at statens rolle skal være av en noe begrenset inngripende art, fordi det egentlig er markedet som skal styre hvilke bedrifter som får leve og ikke. Hun forteller sitt publikum at det er viktig at «vi» det norske folket, hvert individ, støtter opp om de bedriftene som sliter og spesielt om «våre» egne «lokale bedrifter i denne tiden».⁴⁷⁴ Dette er viktig fordi «den andre» hjelperen til bedriftene, staten, ikke kan ta over all risiko, men begrense seg til å gjøre en innsats for å redde «de levedyktige bedriftene».⁴⁷⁵

Moralsk historiebruk skal ifølge Karlsson rehabilitere eller restaurere noe som har blitt ødelagt eller fratatt noen, helst ved å tilbake stille situasjonen til slik det var før det urettferdige oppsto.⁴⁷⁶ I Solbergs tale benytter hun moralsk historiebruk for å rette oppmerksomhet mot det urettferdige som har rammet ungdom som «har ofret mye for å begrense smitten».⁴⁷⁷ Dette må rettes opp mener Solberg ved at «Vi skylder ungdom å gjøre det vi kan for å gi dem en god fremtid», før hun lister opp flere av regjeringens tiltak for å hjelpe ungdom og nyutdannede.⁴⁷⁸

Samme typen moralsk historiebruk benytter hun når hun senere i talen trekker inn en annen gruppe som til dels er i samme situasjon som de nyutdannede som sliter med å få jobb: De som i dag ikke får sjansen til å bli inkludert i arbeidslivet grunnet «et uvanlig navn, hull i CV-en eller en funksjonsnedsettelse».⁴⁷⁹ Denne urettferdigheten håper hun blir rettet opp «etter pandemien» og at vi «blir enda flinkere til å se alle og til å inkludere enda flere».⁴⁸⁰

Overlappende med det andre eksempelet av eksistensiell historiebruk over finner jeg også en ideologisk historiebruk. Solberg forsøker å skape en «pedagogisk övertygande (...) historisk meningssammenheng» at «utveckling mot vad som beskrivs som ett nutida idealtillstånd» hvor «Vi kan få til mye i Norge» kan bli «ännu mer löftesrik»⁴⁸¹ og tryggere «om vi også kan dra

⁴⁷³ (Solberg, 2021, s. 5)

⁴⁷⁴ (Solberg, 2021, s. 6)

⁴⁷⁵ (Solberg, 2021, s. 6)

⁴⁷⁶ (Solberg, 2021, ss. 72-73)

⁴⁷⁷ (Solberg, 2021, s. 7)

⁴⁷⁸ (Solberg, 2021, s. 7)

⁴⁷⁹ (Solberg, 2021, s. 9)

⁴⁸⁰ (Solberg, 2021, s. 9)

⁴⁸¹ (Karlsson & Zander, 2014, s. 74)

nytte av de fremskritt som nesten åtte milliarder mennesker utenfor Norge bidrar med». ⁴⁸²
Hinderet Norge må overkomme på denne utviklingsveien er isolasjon mellom stater som noen tar til orde for, konspirasjonsteorier og skepsis til vitenskap og kunnskap. ⁴⁸³

I den fjerde delen av talen er det utviklingen av fremtidens arbeidsliv som er Solbergs fokus. Her benytter hun ideologisk historiebruk på en noe annen måte ved å formidle «ett meningssammenheng som förmår hålla samman och motivera stora människogrupper i en föreställning om gemensamt ursprung, öde och mål». ⁴⁸⁴ Norge har ifølge Solberg et godt utgangspunkt ved at det «Heldigvis er (...) mange som satser» på å etablere flere arbeidsplasser. ⁴⁸⁵ Spesielt trekker hun frem en gründerbedrift og en etablert bedrift som begge viser vei. Den felles skjebnen «vi» som nordmenn og verdensborgere har, er klimautfordringen og behov flere arbeidsplasser etter pandemiens herjing. Vårt felles mål ifølge Solberg er å få et arbeidsliv som «må være smart og nyskapende (...) [og] grønt» med fornybare energiressurser som elektrisitet og hydrogen. ⁴⁸⁶

I begynnelsen av talen benytter Solberg politisk-pedagogisk historiebruk overlappende med den første eksistensielle historiebruken nevnt ovenfor. Hun gjør dette med en analogi mellom dagens store utfordring i håndteringen av pandemien med utfordringen vi sto i under andre verdenskrig. Målet hennes er å skape oppmerksomhet og implisitt gi håp til at vi kommer oss ut av denne knipen slik vi kom ut av nazistenes okkupasjon. Historien fra hvordan vi under og etter krigen «stilte opp for hverandre når det gjaldt som mest» ⁴⁸⁷ sprer «föreställningen att historien erbjuder lärdomar i form av typfall och mönster som anses gå igjen från en tid til en annan, och därmed kunna ge vägledning» til å også i dagens situasjon stille opp for hverandre nå, som det gjelder. ⁴⁸⁸ Hun forsterker dette ved å trekke frem likheten mellom håpet under andre verdenskrig og håpet nå i dag under pandemien ved å henvise til motstandshelten Tore Gjelsviks uttrykk for håp i tittelen på boken *Snart kommer vår tid*. Denne setningen bruker hun gjentatt tre andre steder i talen. ⁴⁸⁹

Forestillingen om at fortiden kan gi lærdom gjennom eksempler, og slik være av en politisk-pedagogisk art, kommer også frem i den siste delen av talen. Hun takker først alle som i

⁴⁸² (Solberg, 2021, ss. 4-6)

⁴⁸³ (Solberg, 2021, s. 4)

⁴⁸⁴ (Karlsson & Zander, 2014, ss. 74-75)

⁴⁸⁵ (Solberg, 2021, s. 7)

⁴⁸⁶ (Solberg, 2021, ss. 7-8)

⁴⁸⁷ (Solberg, 2021, s. 3)

⁴⁸⁸ (Karlsson & Zander, 2014, s. 76)

⁴⁸⁹ (Solberg, 2021, ss. 3, 4 og 6)

høytiden jobber i utlandet «på vegne av oss alle, for at verden skal bli et bedre sted».⁴⁹⁰ Deretter takker hun Kongen for hans budskap om «ekstra vennlighet i denne tiden» og «den støtte og klokskap» kongeparet har vist i en særlig vanskelig tid».⁴⁹¹ Avslutningsvis takker hun ulike yrkesgrupper inne privat og offentlig sektor, stortingsrepresentanter og frivillige, som alle arbeidet slik at vi klarte å stå sammen i 2020, og ved å følge disse eksemplene skal vi klare det også i 2021. Solberg ønsker her å vekke oppmerksomhet hos alle nordmenn ved å vise til likheten i utallige eksempler på hvordan man skal bry seg om andre og fellesskapet for å implisitt fortjene hennes takk. Forstått som at om du gjør slik noen av eksemplene viser, så har du hennes takk. Dersom du ikke gjør slik eksemplene viser, er det en implisitt oppfordring til å ta lærdom av eksemplene og begynne å følge dem for fellesskapets beste i en tid med pandemi.

Narrativ analyse

I begynnelsen av talen tyr Solberg til en tradisjonsfortelling. Her forteller hun publikum om opprinnelsen til dagens tilstand for Norge, som med hensyn til antall syke, antall døde og økonomisk hadde klart seg «bedre enn mange andre land».⁴⁹² Fra erfaringsrommet henter hun det særnorske begrepet «dugnad» som symbol på samhold og å ta i et tak for fellesskapet. Hun henter frem våre minner og erfaringer fra pandemiåret om hvordan de svakeste ble tatt mest hensyn til. Ikke minst henter hun frem det over lang tid kalibrerte kollektive minnet om hvordan vi stilte opp for hverandre under andre verdenskrig, for så å trekke likhet med den gangs innsats og dagens innsats. Dermed stadfestet hun også kontinuiteten gjennom å påpeke nordmenns bestandighet i å stille opp for hverandre, og slik bekrefte en på forhånd gitt selvforståelse av identiteten til det norske folk som et folk som «stilte opp for hverandre da det gjaldt som mest».⁴⁹³ Under andre verdenskrig, og under koronapandemien.

I den andre halvparten av talens første del går hun fra en tradisjonsfortelling over til en eksemplarisk fortelling. Hun forteller her en enkelthistorie hvis abstrakte regler og prinsipper har gyldighet uansett tid og rom. Fra erfaringsrommet henter hun erfaringen og minnene våre om ensomheten mange ble preget av under pandemien. Implisitt minner hun oss på kontinuiteten i prinsippene om at vi alle bør avhjelpe den som er ensom ved å ta kontakt «Slå av en prat [og høre] hvordan det går. Det koster så lite, men betyr så mye».⁴⁹⁴ Basert på

⁴⁹⁰ (Solberg, 2021, s. 9)

⁴⁹¹ (Solberg, 2021, ss. 9-10)

⁴⁹² (Solberg, 2021, ss. 2-3)

⁴⁹³ (Solberg, 2021, s. 3)

⁴⁹⁴ (Solberg, 2021, s. 4)

tidserfaringen gjort gjennom pandemiåret søker hun å skape en identitet som materialiserer seg i en adferdsregel om å rekke ut en hånd til den som er ensom, at vi nordmenn tar vare på hverandre.

Solberg fortsetter med en eksemplarisk fortelling gjennom det meste av den andre delen av talen. Enkelthistorien som skal vise gyldigheten av abstrakte regler og prinsipper er om viktigheten av samarbeid, og hvordan det gjør alle bedre. Hun aktiverer først fra erfaringsrommet minnet om håpet vårt om snarlig utrulling av nye vaksiner. Deretter trekker hun frem erfaringen og minnene om dem som har tatt til orde mot samarbeid om vaksiner, kommet med konspirasjonsteorier og generelt stilt spørsmål ved vitenskap og kunnskap.⁴⁹⁵ Til sist trekker hun frem fra erfaringsrommet vår siste tilegnede kunnskap om at «Vi har nå lært at verdens land får til mye mer sammen enn hver for oss». Dermed har hun bekreftet kontinuiteten i gyldigheten rundt prinsippet om samarbeid mellom alle verdens land innen vitenskap og kunnskap. Slik skaper hun en identitet knyttet til en adferdsregel om samarbeid basert på tidserfaringen om at det er det som lønner seg for alle land.

Solberg fortsetter med eksemplarisk fortelling når hun forteller om to bedrifter som viser vei og bruker dermed «historie som livets læremester». Hun minner om at Norge trenger stadig nye arbeidsplasser og aktiverer fra erfaringsrommet kunnskapen om hvordan to kjente bedrifter, én gründerbedrift og én etablert bedrift med ambisjoner, viser vei i en krisetid ved å satse og implisitt følge prinsippet om hvor lurt det er å satse når det er mange ledige gode hoder i arbeidsmarkedet. Hun skaper kontinuitet ved å vise til at disse to bedriftene følger dette prinsippet og det er dette eksempelet hun mener fremtidens arbeidsliv må følge ved å «være smarte og nyskapende». Prinsipp som også må være en kontinuerlig driver inn i det grønne skiftet for bedrifter som fremover særlig vil jobbe med hydrogen, elektrisitet og batterier, og regjeringen som setter ambisiøse klimamål. Med denne tidserfaringen skaper hun en identitet som knytter seg til en adferdsregel om å være fremoverlent, ambisiøs og vise vei.

Avslutningsvis i talen forteller Solberg en eksemplarisk fortelling når hun takker et stort antall grupper mennesker som gjør en innsats for fellesskapet i Norge og ute i verden. Fra erfaringsrommet aktiverer hun erfaringen og kunnskapen publikummet hennes har om alle som til daglig gjør en innsats for oss alle, som gjorde en ekstraordinær innsats i pandemiåret som er gått, og fortsatt gjør dette.⁴⁹⁶ På den måten fremhever hun de regler og prinsipper som

⁴⁹⁵ (Solberg, 2021, s. 4)

⁴⁹⁶ (Solberg, 2021, ss. 9-11)

er gyldige uansett tid og rom. Hun skaper kontinuitet ved å hevde at dette var det som virket så bra for Norge i 2020, hvor vi var et av landene som var minst rammet, og det er disse reglene og prinsippene som gjelder videre inn i 2021⁴⁹⁷. Slik bygger hun opp om en identitet det norske folk har tilegnet seg som en adferdsregel gjennom tidserfaring med at det er samarbeid og gjøre en innsats sammen som virker, spesielt virket dette bra i 2020 ifølge Solberg.⁴⁹⁸

Gjemt inne i den andre ovennevnte eksemplariske fortellingen er det en kort kritisk fortelling. Her problematiserer Solberg et mønster hun ønsker å endre med et annet.⁴⁹⁹ Hun henter fra erfaringsrommet den stadig økende erfaringen om at vi er inne i «en tid hvor konspirasjonsteorier sprer seg raskt (...), [h]vor flere ser ut til å stille spørsmål ved vitenskap og kunnskap [o]g hvor noen tar til orde for at hver nasjon skal være seg selv nok».⁵⁰⁰ Hun utfordrer ideen om kontinuiteten i slike holdninger ved å benekte det med et «Tvert imot. Pandemien har understreket at ingen land kan løse disse utfordringene alene».⁵⁰¹ Dermed skaper hun identitet i selve fornektelsen av slike ytringer og holdninger.

Mot slutten av talen kommer Solberg med en siste kritisk fortelling. Ved å problematisere «tradisjonen» i arbeidsmarkedet som hindrer flere i å delta. Fra erfaringsrommet henter hun kunnskapen om hvordan «Mange mennesker i Norge har mye mer å gi», og at dette ofte «skyldes et uvanlig navn, hull i CV-en eller en funksjonsnedsettelse».⁵⁰² Slik utfordrer hun etablerte ideer om kontinuitet⁵⁰³ og skaper en identitet knyttet til ønsket om å bryte med denne «tradisjonen» ved at «vårt samfunn etter pandemien blir enda flinkere til å se alle og til å inkludere enda flere».⁵⁰⁴ Slik forsøker hun å ryste tradisjonelle mønstre i arbeidslivet og åpne sinnet hos sitt publikum for alternativer.

Solbergs utviklingsfortelling kommer frem i den andre delen av talen. Hun aktiverer her fra erfaringsrommet kunnskapen og erfaringen fra pandemiåret hvordan samarbeid om vaksiner og produksjon av medisinske artikler bidro til det Rösen vil kalle en transformasjon eller en utvikling i levesettet som er nødvendig for å sikre bestandigheten i en trygg verden.⁵⁰⁵

⁴⁹⁷ (Solberg, 2021, ss. 10-11)

⁴⁹⁸ (Solberg, 2021, s. 11)

⁴⁹⁹ (Rösen, 2005, s. 14)

⁵⁰⁰ (Solberg, 2021, s. 4)

⁵⁰¹ (Solberg, 2021, s. 5)

⁵⁰² (Solberg, 2021, s. 9)

⁵⁰³ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28)

⁵⁰⁴ (Solberg, 2021, s. 9)

⁵⁰⁵ (Rösen, 2005, s. 15)

Erfaringen som bekreftet at «verdens land får til mye mer sammen enn hver for oss». ⁵⁰⁶ Hennes konklusjon bekrefter kontinuiteten endring kan gi når hun sier «Vi kommer alltid til å ha det mye bedre og tryggere her i landet, om vi også kan dra nytte av de fremskritt som nesten åtte milliarder mennesker utenfor Norge bidrar med». ⁵⁰⁷ Ved å bruke Heiret, Ryymin og Skålevåg sine ord «(...) endringskrefter fremheves som det stabile i historien» blir kontinuiteten hun skaper tydeligere slik: ⁵⁰⁸ Fremskritt som nesten åtte milliarder mennesker utenfor Norge bidrar med (endringskreftene som det stabile), sørger for at folk kontinuerlig har det trygt i Norge ved å stå sammen med dem heller enn å isolere seg. Ved å formidle nødvendigheten av bestandighet gjennom forandring knyttes identitetens bestandighet til stadig utvikling. For å opprettholde identiteten er transformasjon nødvendig.

Delkonklusjon

I analysen av statsminister Erna Solbergs nyttårstale 2021 har jeg funnet hvordan hun hovedsakelig aktiverer historiekultur knyttet til det som beskriver og underbygger nordmenns identitet og etisk riktige adferdsregler. Jeg har presentert aktørene til å være «vi» i betydningen det norske folk, individer og bedrifter, heller enn stat og regjering, satt inn i en tidsramme fra 1945 og frem til i dag. To tidsmessige ytterpunkt med historiske hendelser som i erfaringsrommet påkaller spredte innholdsbegrep som samhold, dugnad, stille opp når det gjelder som mest, trygghet, internasjonalt samarbeid, fellesskap, inkludering, kunnskap, håp og frihet. Det er få svulstige begrep i talen, snarere jordnære, nøkterne og realistiske ordvalg med størst fokus på nåtid heller enn fortid og fremtid.

Videre har jeg funnet og presentert hvordan det er Karlssons eksistensielle historiebrukstype som er den dominerende gjennom talen fordi Solberg ønsker å styrke den norske identitetsfølelsen ved å skape kontinuitet om våre gode egenskaper og skape trygghet for at «vi» har gjort det riktige når hun sammenlikner oss mot de «andre», de landene som har kommet mindre heldig ut av pandemien. Den politisk-pedagogiske historiebrukstypen viste jeg også er tydelig til stede, og overlapper med den eksistensielle. Disse virker dermed sammen og styrker hverandre ved at det pedagogiske legger større tyngde på riktig adferd ved å bruke analogier mellom dagens situasjon med situasjonene nordmenn sto i kort tid etter 1945, med dertil implisitte symbolverdi.

⁵⁰⁶ (Solberg, 2021, s. 5)

⁵⁰⁷ (Solberg, 2021, s. 6)

⁵⁰⁸ (Heiret, Ryymin, & Skålevåg, 2013, s. 28)

Videre har jeg presentert to eksempler på hvordan Solberg bruker historie ideologisk. Først ved å skape en meningssammenheng om hvordan nordmenn, som er i en allerede gunstig posisjon sammenliknet med andre land, kan stå enda bedre rustet og ha større trygghet og utvikling om vi fortsetter samarbeid med resten av verden i fremtiden. Deretter ved å mane til samhold begrunnet i et felles utgangspunkt, skjebne og mål hva gjelder arbeidsplasser og næringsliv. En bruk som virker overlappende og forsterkende med den eksistensielle og politisk-pedagogiske historiebruken nevnt over. Til sist har jeg vist to eksempler på Solbergs moralske historiebruk, som hadde minst tyngde. Den virker korrigerende på de andre historiebrukstypene som underbygger hvor godt det har gått for nordmenn tross alt, ved at den minner publikum på dem som ikke føler de er inkludert i det norske fellesskapet, og at det er noen grupper som er mer skadelidende enn andre, som derfor bør få mer oppmerksomhet etter pandemien er over.

I min narrative analyse av Solbergs tale har jeg funnet at Solberg bruker for det meste eksemplarisk fortelling i sine sidefortellinger. Hovedfortellingen blir da også av en eksemplarisk art hvor det overordnede for henne, i en alvorlig pandemisituasjon, blir å orientere sitt publikum om hvordan best oppføre oss i nåtid for å komme best ut av situasjonen, basert på hvordan dette har blitt løst i fortiden. Denne hovedfortellingen støtter hun opp med ulike tema og typer sidefortellinger. Tradisjonsfortellingen i begynnelsen skaper trygghet ved å fortelle om opprinnelsen til hvorfor det har gått så bra med Norge. De kritiske sidefortellingene bruker hun for å justere adferd som ikke er ønskelig. Hovedvekten av gjentatte eksemplariske sidefortellinger retter fokus mot det folk vet må til i nåtid for at vi skal komme best mulig ut av pandemien. Utviklingsfortellingen hennes er også knyttet tett opp til det nødvendige i nåtid og nær fremtid. For å sikre en fortsatt trygg og økonomisk sikker tilværelse for nordmenn er det viktig at Norge ikke isolerer seg, men er sammen med og drar nytte av det åtte milliarder mennesker på kloden kan bidra til av nyskaping og samarbeid. Og som implisitt Norge og norske bedrifter kan opprettholde sitt eksportbaserte næringsliv gjennom å selv endre seg og tilpasse seg det grønne skiftet. Gjennom slik endring opprettholdes det bestandige i en velferdsstat.

Delkonklusjon av fire norske nyttårstaler

Jeg har vist i analysen av fire nyttårstaler fremført av de norske statsministrene Bondevik, Stoltenberg og Solberg hvordan hver og en har aktivert historiekultur, hvordan historie er brukt for å gjøre budskapet meningsskapende og hvilket narrativ som har blitt fortalt for å materialisere historiebruken gjennom fortelling. Hovedproblemstilling i denne

masteroppgaven legger opp til en komparativ undersøkelse av hvordan historie brukes likt eller ulikt i danske og norske statsministres nyttårstaler. I denne delkonklusjonen benytter jeg et sett av arbeidsspørsmål, som skal hjelpe meg å svare på hovedproblemstillingen i kapittel 5, og disse er følgende: Hva er felles for de norske nyttårstalene og hva er ulikt? Hva skiller partimessig? Finner jeg en norsk grunnfortelling?

Analysen av historiekultur som aktiveres fra erfaringsrommet i de fire ulike norske talene viser at de har til felles et fokus på viktigheten av ansvarlighet overfor hverandre og fellesskapet gjennom dugnadsånd, å stille opp for hverandre for det felles beste. Selv om alle fire talene har ulike periodiseringer gjør alle et tydelig nummer ut av perioden fra 1945 frem til i dag på ulike sett, men først og fremst som et symbol på hvordan vi nordmenn stiller opp for hverandre og dermed har fått en velferdsstat som gir en sosial trygghet. Videre aktiverer alle fire talene historiekultur knyttet til internasjonale organisasjoner som FN, NATO og medisinsk samarbeid, heller enn å nevne EU.

I analysen fant jeg et tydelig skille i bruken av historiekultur basert på periodisering. På den ene siden gikk Bondevik 2000 og Stoltenberg 2008 lengre tilbake i sin periodisering enn hva Stoltenberg 2009 og Solberg 2021 gjorde. Det som fremkommer som et tydelig historisk skille er de to første to talene som holdes i oppgangstid, med lang periodisering, og to taler i 2009 og 2021, med kort periodisering, som holdes midt i en krisetid. Videre fant jeg en forskjell mellom hvem som skal ta ansvar. Både sentrum-konservative Bondevik og konservative Solberg har et større fokus på individets ansvar og delaktighet i fellesskapets opprinnelse og løsninger på utfordringer. For Stoltenberg er det en aktiv regjering og stat med individet som «passasjer», som skal stå for løsningene. Gjerne etter at man implisitt har opplevd at individene ikke har vært seg friheten under ansvar verdig, som kommer frem i hans tale i 2008.

I historiebruksanalysen fant jeg et første fellestrekk ved at alle talene har minst fokus på den moralske historiebruken som skulle tilsi at det ikke er særlig viktig å vektlegge eventuelt påført urettferdighet som må gjøres opp for i disse fire talene. Ifølge Heidars beskrivelse av skillelinjer i det norske samfunnet hadde jeg forventet et annerledes utslag her. En mulig forklaring er det vi kan finne i Bondeviks tale fra 2000 hvor han beskriver en allerede gjennomført forsoningsprosess mellom norske minoriteter og marginaliserte grupper i det norske samfunnet.

Et annet fellestrekk med de norske talene er bruken av politisk-pedagogisk historiebruk for å illustrere gjennom likheter og analogier, som er den nest mest brukte formen for bruk av historie, med unntak av Stoltenberg 2008. Tabellen⁵⁰⁹ viser ikke graden av dette, men mønsteret er der. Ved å se utenfor tabellen og se på hvilken historiekultur som aktiveres fra erfaringsrommet ser vi at Bondevik er i en særklasse, men også Solberg og Stoltenberg er flittige brukere av likheter og analogi.

Jeg fant i historiebruksanalysen at de norske talenes fokus skiller seg mellom på den ene siden en ideologisk historiebruk i Bondevik 2000 og Stoltenberg 2008, og på den andre siden en eksistensiell historiebruk i Stoltenberg 2009 og Solberg 2021. Dette mønsteret korrelerer med periodiseringen som nevnt tre avsnitt lenger oppe. Mye kan derfor tyde på et skifte i historiebruk basert på graden av usikkerhet samfunnet opplever med en finanskrisen i 2008 og en pandemikrise i 2020. Videre har jeg vist hvordan de to siste talene bruker både ideologisk og politisk-pedagogisk historiebruk til å styrke den eksistensielle. Dette gjøres for å forankre det som er typisk norsk i den eksistensielle ved å vise at vi er i en gunstig situasjon som kan bli bedre i den ideologiske, og vise til likheten mellom dagens situasjon og hvordan vi har løst slike situasjoner før i den politisk-pedagogiske historiebruken.

Den historiebruken som skiller seg mest ut er Stoltenberg 2008. Riktignok er han lik Bondevik 2000 i mest fokus på ideologisk historiebruk, men Bondevik er lik Stoltenberg 2009 og Solberg 2021 i plasseringen av den nest viktigste historiebrukstypen; politisk-pedagogisk. Stoltenberg 2008 derimot tyr til den eksistensielle for å styrke den norske identiteten til kunnskap og arbeidsomhet gjennom kontinuitet fra norrøn tid. Dette viser ifølge Karlsson en historiebruk om å forankre hvem vi er og orientere befolkningen i en periode preget av usikkerhet, og slik bygge opp om den ideologiske historiebruken i nødvendigheten av å overbevise publikum om at Stoltenbergs løsning på utfordringen PISA-undersøkelsen brakte på bane, er den beste.

Dette bringer meg til den narrative analysen og ulikheten tabellen viser i valg av type fortelling. Igjen skiller Stoltenberg 2008 seg ut. Først ved å ty til utviklingsfortelling i sin hovedfortelling og slik legge vekt på forventningshorisonten, om viktigheten av konstant endring og tilpasning for å opprettholde Norges posisjon internasjonalt. En fortellingstype de andre tre talene prioriterer nest sist eller sist. Samtidig skiller han seg ut ved å ha minst fokus på den tradisjonelle fortellingens bidrag til å informere publikum om opprinnelsen til dagens

⁵⁰⁹ Tabellen finner du på side 127.

situasjon, og dermed styrker et framoverskuende perspektiv og heller sette eksemplarisk fortelling som nest viktigst. På den måten er han framoverskuende med størst fokus på utviklingsfortellingen (styrket med ideologisk historiebruk nevnt over) og henter frem historisk lærdom for hvordan løse denne nåtidige og fremtidige utfordringen.

Motsatt av Stoltenberg 2008 finner vi Bondevik som (på tross av lik prioritering av ideologisk historiebruk som fremmer et ønske om å gå fra et samfunnsnivå til et enda bedre) legger minst vekt på utviklingsfortellingen. For ham er ikke stadig forandring nøkkelen til å opprettholde den ideelle samfunnsmodellen som han beskriver i sin visjon om forpliktende medmenneskelighet og forsonende fellesskap. Noe Norge omtrentlig har oppnådd gjennom sin velferdsstat og nylige forsoningsarbeid med utsatte grupper og minoritetene i Norge. Nøkkelen ligger i tradisjonsfortellingen og den eksemplariske fortellingen. Bondevik knytter den kritiske fortellingens ønske om å forandre et ikke ønsket mønster i nåtiden til hans prioritet av eksemplarisk og tradisjonsfortelling. Dette kommer til uttrykk i fortellingen ved at han ikke liker utviklingsmønsteret i samfunnet og ser tilbake i tid for å finne løsningen på dagens utfordring. En fortid hvor de riktige verdiene var mer intakt i samfunnet. Slik er Bondevik tilbakeskuende.

I min narrative analyse finner jeg en fellesnevner i hovedvekten på den eksemplariske fortellingen. Uavhengig av partitilhørighet har tre av talene det eksemplariske som hovedfortelling, mens den i den fjerde er en svært fremtredende sidefortelling. Et interessant funn blant disse tre talene er i likheten mellom Stoltenberg 2009 og Solberg 2021. Her er det viktig for taleren å styrke identiteten, og desto mindre viktig å la en kritisk fortelling prege talen. Nest viktig er fortellingen om opprinnelsen til dagens situasjon fremført gjennom tradisjonsfortellinger, som da ser ut til å knytte opprinnelsen til en, sammenliknet med resten av verden, gunstig norsk posisjon i kriseårene. Når utviklingsfortellingen fremkommer som nest minst viktig for taleren, er det totalt sett tydelig at talerne fokuserer på å samle erfaringen og kunnskapen om det som utgjør «oss» gjennom tradisjonsfortellingen, og trekke frem gjennom eksemplariske fortellinger lærdommen om hvordan den norske kollektive tidserfaringen har ført til et sett av regler og prinsipper for vår atferd som igjen har bidratt til Norges gunstige situasjon.

Et interessant narrativt funn som tabellen ikke fanger opp, men som blir tydelig i det han aktiverer av historiekultur fra erfaringsrommet, er Bondeviks måte å fortelle på som skiller seg ut fra alle de tre andre talene. Bondevik som allerede nevnt veldig fokusert på det eksemplariske og historie som livets læremester. Et begrep som lettere kan hjelpe meg å

beskrive hans avvik fra de andre norske talene er en av de tre undervisningsteoriene den danske historikeren Svend Sjødring Jensen presenterte i sin bok *Historieundervisningsteori* i 1978. Her presenterte han den objektivistiske, den klassiske og den formale undervisningsteorien.⁵¹⁰

For Bondeviks tilfelle er det den klassiske som kan beskrive hans nærmest historieundervisningspregede tale. Jensen beskriver den klassiske teorien som en teori som legger vekt på det historiske emnet i form av hendelser og situasjoner fra fortiden som eksempler til etterfølgelse. Hensikten er å forsterke mottakerens empati med nasjonen gjennom å fortelle en nasjonalromantisk historie, og slik skape en relasjon mellom individet og samfunnet. Forutsetningen for at dette skal ha den tilsiktede virkningen er at avsender og mottaker av fortellingen er samstemte i hvilke historiske hendelser og personer som er relevant for samfunnet.⁵¹¹

Hos Bondevik er dette tydelig når han trekker inn store menn fra fortiden som Jesus, Olav den hellige, Fridtjof Nansen, Nordahl Grieg, Roald Amundsen, Nelson Mandela, kong Haakon den 7. og kong Olav den femte. Samtidig som han parallelt fyller fortellingen med hendelser som Jesu fødsel som starten på vår tidsregning og den påfølgende utbredelsen av den kristne kulturarv, kristningen av Norge og slaget på Stiklestad, samlingen av Norge med påfølgende unionsstyre og selvstendighet i 1905, utvandringen fra Norge til Amerika med en påfølgende teknologisk og økonomisk utvikling i Norge frem til dagens velferdssamfunn, og slik fortsetter han enda dette bare var referanser halvveis i talen.

Den norske grunnfortellingen kan sammenfattes til et folk som har reist seg fra ufrihet og fattigdom til å bli et fritt land med en trygg velferdsstat på grunn av tidligere generasjoners harde arbeid og pliktfølelse til å løfte nasjonen opp og frem gjennom felles dugnad, og slik stå opp for de verdiene som settes høyt: menneskerettigheter, frihet, likhet, solidaritet og demokrati.

⁵¹⁰ (Jensen, 1978, s. 67)

⁵¹¹ (Jensen, 1978, s. 67)

Kapittel 5 Konklusjon

I dette siste kapittelet tar jeg utgangspunkt i de funnene jeg har gjort i de foregående analysekapitlene knyttet til Karlssons historiebrukstypologi og Rüsens narrative typologi, og plasserer dem inn i en tabell. På den måten kan jeg muligens avdekke mønstre som ikke kommer like tydelig frem i en tekstbasert analyse. Mønstrene denne tabellen viser av tydelig likhet eller ulikhet vil jeg kontekstualisere ved å se på hvordan hvert funn av «hvordan historie brukes» kan gi meg et overordnet perspektiv gjennom de analytiske kategoriene politiske ideologi, internasjonal orientering og økonomi, som er i erfaringsrommet. Men også hvordan bruken påvirkes av forventningshorisonten. Med andre ord, hva er erfaringsrommet som denne bruken er basert på og hva er forventningshorisonten som denne bruken er basert på?⁵¹² Utover dette vil jeg spe på med funn som går under radaren til de to typologiene, men som har blitt fanget opp av den historiekulturen jeg har avdekket at aktiveres fra erfaringsrommet.

Først i kapittelet presenteres tabellen. Deretter følger presentasjonen av funnene som viser hvordan statsministrene for de ulike land bruker historien ulikt. I del tre presenteres fellestrekkene. Til sist vil jeg trekke sammen trådene i en sluttkonklusjon om hvordan statsministrene i Norge og Danmark bruker historie likt og ulikt, og noen tanker om videre forskning.

Tabellen under viser hvordan statsministrene bruker historie gjennom Karlssons typologi og Rüsens typologi, rangert ved hjelp av Heiret, Ryymin, & Skålevågs definisjon av hovedfortelling og sidefortelling. Tallet 1 indikerer hvilken historiebruk og type fortelling som er tillagt størst vekt i hovedfortellingen. Tallet 4 indikerer motsatt det som vektlegges minst. Fremgangsmetoden har vært å først lese hele talen og slik «forstå» hva som er hovedbudskapet og dermed hva hovedfortellingen er. Deretter har jeg delt talen opp i sidefortellinger.⁵¹³ Ved å se på hvilken fortellingstype hovedfortellingen er i hver tale blir det tydelig hvilken fortellingstype som veier tyngst og slik rangeres med tallet 1 i tabellen. De neste tre posisjonene i tabellen er det sidefortellingene som fyller opp. Igjen rangeres det basert på den fortellingstypen leseren eller lytteren «forstår» at har mest å si for å støtte opp om budskapet i hovedfortellingen.

⁵¹² (Koselleck, 2004, ss. 255-275)

⁵¹³ Innad i hver av disse igjen kan man ofte finne nye lag med sidefortellinger, da sidefortellingen jeg først fant også fungerer som en «liten» hovedfortelling i seg selv. Se Heiret s 18-24 for en interessant historiografisk innføring om historie som fortelling.

Å rangere Karlssons historiebrukstyper kan virke noe vanskeligere å rangere, men får også hjelp av hoved- og sidefortellinger i å plasseres. I tillegg blir det tydelig hvilken av disse som støtter opp om, eller jobber mot, de andre typene og slik blir det tydelig gjennom hovedbudskapet i hovedfortellingen hvilken av historiebrukstypene som veier tyngst og dermed blir støttet opp om av de andre historiebrukstypene.

Gradering av historiebruk

	Danmark 2000	Danmark 2008	Danmark 2009	Danmark 2021	Norge 2000	Norge 2008	Norge 2009	Norge 2021
Type historiebruk:	Nyrup Rasmussen	Fogh Rasmussen	Fogh Rasmussen	Fredriksen	Bondevik	Stoltenberg	Stoltenberg	Solberg
Eksistensiell	1	1	1	1	3	2	1	1
Moralsk	4	2	4	4	4	4	4	4
Ideologisk	2	4	2	2	1	1	3	3
Politisk- pedagogisk	3	3	3	3	2	3	2	2
Type fortelling:								
Tradisjonell	2	2	4	2	2	4	2	2
Eksemplarisk	1	1	2	1	1	2	1	1
Kritisk	4	4	3	4	3	3	4	4
Utvikling	3	3	1	3	4	1	3	3

Funn som indikerer ulikhet

I denne del to av kapittelet skal jeg gi en presentasjonen av funnene som viser hvordan statsministrene for de ulike land bruker historie ulikt basert på erfaringsrom og fremtidshorisont kontekstualisert til de analytiske kategoriene politisk ideologi, internasjonal orientering og økonomi.

Tabellen viser for det første en tydelig forskjell mellom de danske talene som tyr til eksistensiell historiebruk alle fire årene, og de norske talene som er eksistensielle kun i kriseårene. Politisk-ideologisk henter de danske talerne fra erfaringsrommet erfaringen om et homogent samfunn med ikke betydelige historiske skillelinjer som gjennomgikk en demokratiseringsprosess med et lavt konfliktnivå med fokus på ansvarlighet, frihet og trygghet gjennom fellesskap. En erfaring politikere på begge sider knytter til dagens vellykkede samfunnsmodell som er blant de verdensledende økonomiene. Alle de danske statsministrene virker å være preget av å ha en fremtidshorisont hvor disse egenskapene er

usikre. Enten ved danske velgeres valg om å stå utenfor eurosamarbeidet med dertil potensielle økonomiske og for Danmark, og i danskenes øyne for Europa, konsekvenser for internasjonale relasjoner, og mulighet til påvirkning i fremtiden, som Nyrup Rasmussen 2000 og Fogh Rasmussen 2008 tar opp i sine taler. Eller den feilslåtte innvandringspolitikken Nyrup Rasmussen 2000 og Fredriksen 2021 tar opp i sine taler, som har ført til parallellsamfunn som er en potensiell trussel for den danske demokratimodellen. I de to talene Fogh Rasmussen holdt i 2008 og 2009 er innvandringsdebatten byttet ut med trusselen utenfra som implisitt har kulturelle bindinger til innvandringstrusselen innenfra, og slik henger sammen. Det virker å være et større behov for å tydeliggjøre hvem vi dansker er, og da mye gjennom «vi» og «de andre», men også «oss» og «dem» som i Fogh Rasmussen 2009. Og tydeliggjøre dette for publikum gjennom å legge vekt på en kontinuitet i erfaringen «vi» dansker har fra langt tilbake om samhold og fellesskap med ansvar for hverandres trygghet og frihet, som «de andre» truer. Fraværet av innvandringsdebatt i Fogh Rasmussens taler kan også sees som en bekreftelse på et forsøk på å samle også innvandrerne i Danmark inn i et demokratisk fellesskap i et fritt samfunn som det motsatte av udemokratiske regimer danskene og deres allierte kjemper mot utenfor Danmarks grenser.

Til forskjell legger de norske talerne mest vekt på eksistensiell historiebruk i kriseårene 2009 og 2021. En mulig forklaring er at Norge har vært preget av konfliktlinjer i samfunnet, og dermed på en måte blitt mer «herdet» enn det danske samfunnet som befinner seg i en situasjon i 2000, 2008 og 2021 hvor de på noen områder er i brudd med det danske mantraet om samhold i ett fellesskap.

Nyrup Rasmussen som sosialdemokrat knytter utenforskapet fra EU ideologisk og økonomisk til hvordan de svakeste i samfunnet kan bli rammet av eventuelle spekulanter angrep på Danmark i fremtidshorisonten. Konservative Fogh Rasmussen knytter utenforskapet ideologisk implisitt til danskenes plikt til å ta ansvar når publikum implisitt kjenner fra erfaringsrommet hvordan samarbeidspolitikken ifølge ham var en feig handling under andre verdenskrig, med en fremtidshorisont hvor Danmark ikke lenger er med på å bestemme retningen i Europa og dermed i verden gjennom et sterkt fellesskap med Europa. Både 2009 og 2021 er kriseår i Danmark og i Norge, og kan være med på å bekrefte regelen om mer eksistensiell historiebruk i krisetid.⁵¹⁴

⁵¹⁴ (Karlsson & Zander, 2014, s. 73)

Dette behovet for å fremheve den eksistensielle historiebruken materialisert gjennom hovedsakelig eksemplariske fortellinger kan være forklaringen på hvorfor den danske grunnfortellingen fremkommer så tydelig hos alle statsministrene med 21 års mellomrom. En grunnfortelling som er sterkt knyttet til identiteten til de klare verdiene, som for eksempel frihet, toleranse, måtehold, fred, demokrati og ansvarsfølelse, danskene står for og en samfunnsmodell som er verdens beste, som resten av verden gjør best i å adoptere.

Ifølge Karlsson kan det legges til grunn at et samfunns følelse av usikkerhet medfører, med stor sannsynlighet, en eksistensiell historiebruk. Slik Karlsson beskriver i sin typologi og slik man ser endringen hvor dette skjer i begge kriseårene (også i Norge), kan man dermed hevde at Danmark enten har en vedvarende underliggende følelse av usikkerhet selv i økonomisk gode tider som i 2000 og 2008, eller at statsministrene også disse to årene knytter kunnskap i erfaringsrommet til en usikker forventningshorisont. Og derfor har en gjennomgående eksistensiell historiebruk. Dette underbygges ved at både en sosialdemokratisk statsminister implisitt i 2000 og en konservativ statsminister åtte år senere, begge kritiserer de danske velgerne for å ha gjort en feil ved å ikke stemme for deltakelse i eurosamarbeidet. I tillegg kommer at to sosialdemokratiske statsministre med 21 års mellomrom har samme moralske historiebruk knyttet til innvandring som noe som truer samholdet om danske demokratiske verdier.⁵¹⁵

Til sammenlikning forekommer ingen slike samstemte gjentakende fortellinger på tvers av partiskillene som åpner for moralsk historiebruk eller kritiske fortellinger i Norge, som innvandring/udemokratiske regimers trussel mot demokratiske verdier og manglende deltakelse i det europeiske samarbeidet gjør i Danmark.

En andre ulikhet mellom Norge og Danmark som tabellen viser er hvordan eksistensiell historiebruk støttes opp av mer ideologisk historiebruk. For de danske talerne er det den eksistensielle historiebruken som veier tyngst. Forventningshorisonten er hvordan Europa og verden bør få ta del i den danske samfunnsmodellen, og slik komme seg opp på et politisk-ideologisk høyere nivå, med dertil bedre økonomisk modell. Når Aronsson skriver at minnene fra erfaringsrommet må ta form av en meningsgivende fortelling for å ha styrke til å påvirke, blir det forståelig at det er den eksemplariske fortellingsformen de danske talerne i tre av fire tilfeller benytter som hovedfortelling. Meningen blir da som følger: Erfaringsrommet viser at

⁵¹⁵ Nystrup Rasmussen holdt nyttårstalen før folkeavstemningen om dansk deltakelse i eurosamarbeidet i 2000, men var tydelig på at han ikke var i tvil i sin spådom at danskene skulle velge «ja» og slik bli med i fellesskapet.

den danske samfunnsmodellen har størst grad av harmoni, frihet og trygghet gjennom sitt velferdssamfunn. Med en forventningshorisont som er preget av erfaringsrommets kunnskap om tidligere splittelse i Europa, i verden og nå også i Danmark med innvandring, ufullstendig fellesskap med EU og sentralisering, er det best for Danmark å holde fast på de verdiene og den samfunnsmodellen som har skapt det de hevder er verdens beste velferdsstat. Dette gjelder ikke bare for Danmark, men er like viktig for Europa å ta del i, og noe danskene må ta ansvar for vil skje til det beste for Europa og danskene selv i et stort fellesskap. På denne måten vil Danmark og resten av Europa gå fra en idealtilstand i dag, til en enda bedre samfunnsmodell med større grad av fellesskap i fremtiden. Slik kommer danskernes selvbylde i internasjonale relasjoner frem som en viktig nasjon for de andre å følge eksempelet til og for Danmark et ansvar overfor andre mindre godt stilte land med tanke på politisk-ideologisk og økonomisk samfunnsmodell.

Det norske selvbildet fremstår ikke som like skråsikkert i de norske statsministrenes taler. De norske talerne er riktignok også fulle av lovord om sin samfunnsmodell. Bondevik 2000 og Stoltenberg 2008 er nok de som er nærmest ved å legge størst vekt på ideologisk historiebruk basert på et norsk erfaringsrom. Forskjellen er at danskene legger vekten på å tydelig styrke sin identitet ved å tydeligere fremheve kontinuitet i sin samfunnsmodell og hvem «vi» dansker er versus «de andre». Ved å bruke den ideologiske historiebruken sammen med den eksemplariske fortellingsformen skapes en forestilling om at «de andre» kan oppleve å komme opp på det høye nivå av en samfunnsmodell som den danske, om de bare følger tidserfaringen danskene har hatt, og tar til seg de samme adferdsreglene. De norske talerne er mindre fokusert på å styrke denne eksistensielle historiebruken, og legger mest fokus på ideologisk historiebruk i Bondevik 2000 og Stoltenberg 2008. Først i kriseårene 2009 og 2021 er den eksistensielle historiebruken i fokus.

En tredje ulikhet som tabellen ikke viser finner jeg innad mellom de danske talerne, men som kommer bedre frem når man ser på hvordan de styrker den danske identiteten gjennom den eksistensielle historiebruken. Karlsson beskriver om den eksistensielle historiebruken at identiteten kan styrkes enten ved å vise til kontinuiteter, for eksempel gjennom en opprøp av erfaringer «vi» som gruppe har opplevd organisert i tid,⁵¹⁶ eller ved å fremheve hvem «vi» er i kontrast til «de andre». Fredriksen skiller seg ut blant de danske statsministrene ved å styrke identiteten mest gjennom å vise til kontinuitet, heller enn dikotomien «vi» og «de

⁵¹⁶ (Knutsen, 2010, s. 109)

andre», som grunnlag for å deretter styrke den eksistensielle med den ideologiske historiebruken. Nyrup Rasmussen og Fogh Rasmussen har en tydeligere dikotomi i sine taler.

En fjerde ulikhet er aktør og hva det er som driver i samfunnet spesielt når det kommer til økonomi og hvem som må ta ansvar når. Tydeligst forskjell er det mellom på den ene siden Stoltenberg 2008 og 2009 og på den andre siden Bondevik 2000 og Solberg 2021. Stoltenberg nevner knapt det private initiativ når han henter fra erfaringsrommet opprinnelsen til dagens situasjon eller når han lar fremtidshorisonten styre hvilken politikk som skal velges i dag. For Bondevik og Solberg er det tydeligere hvor viktig individet og det private initiativ er for erfaringsrommet og ikke minst rollen disse spiller i forventningshorisonten. For Bondevik ved at de norske politisk-ideologiske verdiene har ført til en økonomisk styrke som Norge kan bruke internasjonalt til bistandsarbeid. For Solberg er fokuset mer rettet mot politisk-ideologiske verdier som styrker norsk økonomi, men som også i forventningshorisonten Solberg presenterer muliggjør å være åpne for utenlandsk påvirkning til det beste for Norge gjennom internasjonalt samarbeid.

I Danmark er dette ikke så tydelig som i Norge ved at både sosialdemokratene og de konservative henter fra erfaringsrommet både individets og det offentliges ansvar for opprinnelsen til dagens situasjon. En interessant politisk-ideologisk forskjell kommer frem på det økonomisk-sosiale området når Fogh Rasmussen i 2008 hevder at den «sociale revolution» har kommet på grunn av styrken i økonomien det seneste tiår.⁵¹⁷ På den andre siden hevder Nyrup Rasmussen 2000 og Fredriksen 2021 at det er den sosiale tryggheten i det danske samfunnet som gjør at dansker våger å satse og derfor oppnår en sterk økonomi. Et interessant funn i denne sammenhengen er når det er fare for at det går dårlig økonomisk for samfunnet, er Fogh Rasmussen 2009 tydeligere på hva regjeringen kan og må stille opp med for å holde hjulene i gang. Det må legges til at det fortsatt er tydelige politisk-ideologiske forskjeller ved at han tross økt offentlig innblanding i økonomien tydeliggjør at staten skal først komme inn etter at individer og bedrifter har gjort forsøk på å klare seg gjennom finanskrisen.

En femte interessant ulikhet tabellen viser er hvordan de to eneste hovedfortellingene som er utviklingsfortellinger i tabellen fremstår likt i sin gradering av fortellingsformene. Både Stoltenberg 2008 og Fogh Rasmussen 2009 legger tyngden på en utviklingsfortelling og legger minst tyngde på tradisjonsfortellingen. Begge legger mer vekt på den kritiske

⁵¹⁷ (Rasmussen, 2008, s. 2)

fortellingen enn i de andre talene, med den hensikt å ønske å endre ett mønster med et annet. Tabellen viser at flertallet av de andre talene vektlegger en eksemplarisk fortelling og deretter en tradisjonsfortelling, og den kritiske fortellingen sist. Dette tilsier at forventningshorisonten har en større del av fokuset enn erfaringsrommet for taleren. Tabellen viser en ulikhet mellom dem på historiebruken ved at Fogh Rasmussen 2009 vektlegger eksistensiell historiebruk, mens Stoltenberg 2008 vektlegger ideologisk historiebruk. En annen forskjell er at 2009 er et krisear hvor både den norske statsministeren og den danske statsministeren gjennom 2008 har erfart krisens omfang. Hvorfor er da Stoltenberg 2008 lik Fogh Rasmussen 2009 i valget av hvordan formidle historiebruken gjennom samme prioritering av fortellingstypene?

Svaret ligger i hver av talernes erfaringsrom og viktigheten av forventningshorisonten for talerens publikum. For Fogh Rasmussen befinner Danmark seg i en økonomisk krise som resten av verden opplever med finanskrisen. Erfaringsrommet som Fogh Rasmussen baserer sin historiebruk på er for det første Danmarks posisjon som en av Europas mest vellykkede økonomier med frihet til innovasjon og en samfunnsmodell som gir trygghet til å kunne satse. Han baserer seg også på dansk etisk tankegang om at danskene har en innarbeidet evne til å ta ansvar og en plikt til å ta ansvaret på vegne av både Danmark og den vestlige verden. Når han så kopler dette sammen med erfaringen om tre parallelt pågående kriser, finanskrisen, klimakrisen og vestlige demokratiers avhengighet av udemokratiske regimers forurensende energikilder kan han skape en forventningshorisont av håp og forankre en kontinuitet til den danske identiteten ved å knytte denne identiteten til nytten og nødvendigheten av en konstant endring for å opprettholde den danske grunnfortellingen om «verdens beste samfunnsmodell». ⁵¹⁸

For Stoltenberg er det en annen krise som må behandles i 2008. For ham er det den sosialdemokratiske ideologien fra erfaringsrommet som denne bruken baserer seg på. Da spesielt knyttet til arbeiderhistorie og hvordan utdanningsrevolusjonen i Norge ga arbeiderklassens barn muligheten til å gjøre karriere og komme opp på ledernivå i

⁵¹⁸ En interessant kontekst omkring Fogh Rasmussens fokus i 2008 og spesielt i 2009 på utenpolitiske tema som Afghanistan og konfliktområder på den ene siden og løsningen på klimautfordring og økonomisk utfordring på den andre siden, knyttes til demokratiske lands bekjempelse av deres avhengighet av udemokratiske regimers energiressurser. Implisitt gjennom alliert samarbeid politisk og økonomisk. Dette sammenfaller med en periode fra tidlig 2008 hvor Fogh Rasmussens kandidatur til å bli generalsekretær i NATO diskuteres i media. Fogh Rasmussen ble valgt til generalsekretær 4. april 2009, gikk av som statsminister samme vår og begynte sitt arbeid i august samme år. Dagens næringsliv hadde en artikkel allerede i mai 2008 om dette <https://www.dn.no/fogh-rasmussen-kan-bli-nato-sjef/1-1-2105858>

samfunnet.⁵¹⁹ Fra Arbeiderpartiets politisk-ideologiske perspektiv er det arbeiderklassebarn, blant de ressursvake i samfunnet, som er de som først blir skadelidende basert på resultatene fra PISA undersøkelsen. Da må en sosialdemokratisk statsminister adressere dette problemet, fordi barn i arbeiderklassefamilier ikke får en andre sjanse etter grunnskolen. De kan ikke kjøpe seg til ytterligere kunnskap slik høyere middelklasse og de best bemidlede i samfunnet kan. Derfor er det viktig for Stoltenberg 2008 å snu en forventningshorisont som basert på resultatene fra PISA-undersøkelsen virker å være negativ for hans velgergruppe. Bruken Stoltenberg baserer seg på da er å la forventningshorisonten styre heller enn å ty til erfaringsrommet for løsningen på utfordringen.

For det første vektlegger Stoltenberg mer den ideologiske historiebruken enn Fogh Rasmussen, som vektlegger den eksistensielle. Slik vrir Stoltenberg fokuset på løsningen på problemet til noe fremtidig, i stedet for noe fortidig. Dette forsterker han, for det andre, når han lar denne historiebruken komme frem gjennom en utviklingsfortelling og nedtone mest den tradisjonelle fortellingen. Internasjonalt har Norge orientert seg mot USA som tryggest for et lite land som Norge. Nå minner Stoltenberg publikum at verdenssamfunnet er på vei til å bli multipolarisert med et stadig sterkere Kina med sin sosiale utdannings revolusjon implisitt slik det norske samfunnet endret seg 100-150 år tidligere. Implisitt kommer det dermed frem i Stoltenbergs tale en tydelig beskjed om at det norske samfunnet må være i konstant endring i forhold til internasjonal orientering og økonomisk samarbeid. Implisitt er publikum informert i media om en pågående forhandling om frihandelsavtale med Kina som igjen krever at en sårbar åpen eksportpreget nasjon som Norge må stille sterkt ved å opprettholde sitt kunnskapsnivå i alle sosiale sjikt, og dertil økonomiske stilling internasjonalt.

Funn som indikerer likhet

I denne tredje delen av dette kapittelet skal jeg nå presentere funnene som viser hvordan statsministrene for de ulike landene bruker historie likt basert på erfaringsrom og fremtidshorisont kontekstualisert til de analytiske kategoriene politisk ideologi, internasjonal orientering og økonomi.

Første klare funn som tabellen viser er hvordan den eksemplariske fortellingsformen fremtrer som viktigst og deretter tradisjonell fortellingsform, for begge land. Unntaket fra dette

⁵¹⁹ (Gulbrandsen, 2013) Trygve Gulbrandsen er forsker ved Institutt for samfunnsforskning og har utgitt en rekke publikasjoner om eliter, makt, konsensus omkring den norske velferdsstaten blant eliter og sosial mobilitet inn blant eliter i Norge.

mønsteret fremstår også likt mellom landene når Stoltenberg 2008 og Fogh Rasmussen 2009 har det samme mønsteret når de begge benytter utviklingsfortellingen som den viktigste foran den eksemplariske og fokuserer minst på den tradisjonelle fortellingen. Dette unntaket viser også at det er en likhet på tvers av partigrensene ved at Fogh 2009 og Stoltenberg 2009 representerer ulike sider av partiskalaen.

Bruken av historie påvirkes av erfaringsrommet ved at begge lands utviklingsmodell har vært kjennetegnet med begrenset bruk av politisk vold i tider med endring i samfunnet og høy grad av regimekontinuitet, sammen med en homogen befolkning med mindre grad av økonomisk-sosiale forskjeller og betydningsfulle religiøse minoriteter.⁵²⁰ Bruken av historie påvirkes av forventningshorisonten ved at Stoltenberg opplevde en fare for både barn av arbeideres fremtid i et norsk samfunn preget av økende forskjeller og Norges utfordring med å manøvrere mellom en mer multipolar internasjonal orden med Kinas økende påvirkning. For Fogh Rasmussen ble bruken av historie påvirket av en forventningshorisont om utenforskap fra deler av EU samarbeidet og utenrikspolitiske utfordringer, som også implisitt var innenlandske, med en økende konflikt om tilslutning til demokratiske verdier.

Dette er i tråd med funn gjort i den komparative litteraturen hvor Danmark og Norge ofte behandles samlet med de andre nordiske landene fordi dette er likheter som i møte med resten av verden framstår som viktigere for forståelsen av deres politikk enn ulikhetene.⁵²¹

Et andre funn av likhet som tabellen ikke viser, finner vi i denne oppgavens beskrevne historiekultur som den enkelte statsminister aktiverer fra erfaringsrommet. Disse nyansene frembringer likhet, men også forskjeller, spesielt på de økonomiske og ideologiske områdene. I begge land er bruken grovt sett basert på et omforent erfaringsrom frem til 1945. Her er det tidligere generasjoners protestantetisk-etiske verdier som ansvarstakende for fellesskapet gjennom plikt og arbeidsinnsats som er grunnlaget for dagens trygge velferdssamfunn med et sosialt sikkerhetsnett og trygge økonomi. Noe som ikke alle andre land ennå har fått ta del i. Dette erfaringsrommet brukes tydelig når Stoltenberg og Fogh Rasmussen i hver sin tale i 2009 fremhever hvordan deres land er i en unik og gunstig posisjon. Slik har forventningshorisonten om et land som vil komme seg raskere etter finanskrisen enn andre land påvirket hva i erfaringsrommet som blir brukt, når de begge implisitt har fulgt den protestantiske etikken når de eksplisitt uttrykker viktigheten av å ha satt av midler i gode tider

⁵²⁰ (Heidar & Berntzen, 1998, s. 47)

⁵²¹ (Heidar & Berntzen, 1998, s. 48)

for å kunne brukes i dårlige tider. Når disse to statsministrene representerer motsatt ende av den politiske skalaen og representerer to ulike land, viser dette hvor grunnleggende like en del verdier er i det norske og det danske samfunnet.

En tredje form for likhet som tabellen viser er den lave prioriteringen av både moralsk historiebruk som gjerne skal skape oppmerksomhet omkring en opplevelse av at noe urettferdig har hendt i fortiden, og den kritiske fortellingsformen som fremmer et ønske om å endre et mønster med et annet og forneker en tradisjon. Dette funnet kan underbygge det Heidar Ryymin & Skålevåg hevder er harmoniske samfunn preget av kontinuitet og stabilitet.⁵²² Igjen er det fra erfaringsrommet en politisk-ideologisk homogen befolkning uten særlige skillelinjer hvis grunntanke om fellesskap og ansvar for hverandre ligger til grunn for en økonomisk fordeling som muliggjør flere å tørre å være innovative og satse for å oppnå økonomisk gevinst. Forventningshorisonten som denne bruken er basert på er en dansk og norsk identitet om ansvaret for å bringe egen demokratiske velferdsmodell ut i verden for å la andre få ta del i fred, frihet og sosial og økonomisk trygghet. En nyanse av ulikhet som ikke tabellen viser her, men som denne oppgavens gjennomgang av aktivert historiekultur viser, er hvordan Danmark er mer fokusert på deres ansvar for å spre deres politiske ideologi om demokrati og velferdsstat til andre land, mens Norge mer har et fokus på å bidra til fred, forsoning og økonomisk vekst gjennom bistand og slik la andre få oppleve demokrati, frihet og en velferdsstat.

Når det likevel er en liten variasjon mellom Norge og Danmark i moralsk historiebruk i 2008 spesielt og 2009, som ikke Heidar Ryymin & Skålevåg tar opp i sin bok fra 1998, så viser det ulikheten i erfaringsrommet fra omkring 1980-1990-tallet og spesielt under Fogh Rasmussens oppgjør med danskenes, etter hans syn, manglende evne til å ta ansvar for fellesskapet implisitt i 1940 ved å inngå samarbeidspolitikken og eksplisitt i 2000 ved å velge å stå utenfor eurosamarbeidet.

Den fjerde likheten tabellen viser er den utpregede bruken av eksemplariske fortellinger i begge land. Disse gir signal om tidserfaringer som har ført til adferdsregler som bør følges. Gjennom en tydelig periodisering av erfaringsrommet kan taleren og hans publikum innta en vinnerrolle eller helterolle heller enn å fremtre som ofre for hva fortiden har påført dem som nasjon. Begge land legger til grunn et erfaringsrom som implisitt hovedsakelig strekker seg tilbake til 1960-tallet for Norges del og begynnelsen av 1990-tallet for Danmarks del. Året

⁵²² (Heidar & Berntzen, 1998, s. 47)

1945 nevnes hos begge land, men gis lite fokus for å forklare opprinnelsen til dagens situasjon. Erfaringsrommet før dette er preget av en dansk stat som forvitrer på 1800-tallet med tap av Norge i 1814 og tap av sine sørlige landområder i 1864. En periode preget av nasjonsbygging og romantikken hvor norsk selvsikkerhet gradvis tar form gjennom grunnloven av 1814 og selvstendigheten i 1905. Norge har større ro over økonomi og politikk i perioden 1965-1990. En periode som i Danmark var preget av høy arbeidsledighet og politisk uro med oftere skifte av regjering. På tross av disse ulike erfaringsrommene fremtrer begge land som politisk-ideologiske og økonomiske vinnere i perioden talene holdes, og begge landene orienterer seg internasjonalt ved å ytre et tydelig ansvar for å gi noe av det økonomiske overskuddet til land som er dårligere stilt.

En nyanse som ikke tabellen viser, men som historiekulturen som aktiveres fra erfaringsrommet viser, er hvordan de danske talerne fremstår med betydelig større selvtillit enn de norske talerne. Dette kommer mest frem når forventningshorisonten nevnes for forventet påvirkningskraft på andre land og hvor ofte de danske talerne henviser til deres egen samfunnsmodell, verdier og økonomi som best.

[Bidrag til forskningsfeltet og tanker om videre forskning](#)

I innledningskapittelet presenterte jeg ulike forskeres og masterstudenters bidrag til forskning knyttet til bruk av historie blant politikere. Mitt bidrag i den omfattende internasjonale og nordiske forskningen på historiebruk og komparasjoner av nordiske land vil gi næring til nye spørsmål vitenskapen kan bygge videre på. Til den komparative forskningen på nordiske land vil den gi et ytterligere bidrag til hvordan Norge og Danmark er ulike og like fra et annet perspektiv. Til historiebruksforskningen vil den vise hvordan statsministre bruker historie i nyttårstale på forskjellige måter, innad og mellom land. Knyttet til historiebruksteori vil den gi et interessant bidrag ved å benytte Karlssons og Rüsens typologier for å utfylle hverandre, og ikke minst benytte disse sammen med Heiret, Ryymin og Skålevågs definisjoner av sidefortelling, hovedfortelling og grunnfortelling. Den vil også kunne bidra til studiet av taler generelt, og nyttårstaler spesielt, blant statsministre i Skandinavia. Et område som bestod av langt mer upløyd mark enn jeg først så for meg ved starten på undersøkelsen min.

Vedrørende komparative undersøkelser av historiebruk blant politikere i Skandinavia knyttet jeg spesielt interesse til tre forskere innen forskningsområdet historiebruk og tilknyttede områder. Den første var Axelssons funn i 2006 av mer bruk av historie i den norske EU-debatten i perioden 1990-1994 enn i den svenske og at den politiske retorikken og fortellingen

var mer tilbakeskuende i sin bruk av historie enn i Sverige, som var mer fokusert på fremtiden. Den andre var Warring som i 2017 fant mye av det samme som Axelsson i sin sammenlikning av 150 årsjubileet for den danske grunnloven i 1999 og 200 årsjubileet for den norske grunnloven i 2014. Av interesse for mine funn fant hun at Danmark var mer samtids- og fremtidsorientert knyttet til sitt nåværende demokrati, mens Norge var mer tilbakeskuende med grunnloven i en mer fremtredende rolle i feiringen. Den tredje var Ryymän som fant at i norsk politisk sakprosa på samtlige undersøkte politikkfelt ble historie brukt i hovedsakelig utviklingsfortellinger. Omfanget av historiebruk knyttet til et fremtidsperspektiv hos norske politikere skiller seg fra funnene Axelsson og Warring gjorde.

Til sammenlikning peker mine funn på mindre klare ulikheter, og vil derfor heller påpeke graden av likhet på tvers av landegrensene og partitilhørighet, også det på tvers av landegrensene. De to tydeligste ulikhetene peker snarere mot mer historiebruk i Danmark ved det som fremstår som et behov for å styrke den danske identiteten gjennom utbredt eksistensiell historiebruk og en tydeligere grunnfortelling som er tverrpolitisk omforent og stabil gjennom perioden 2000-2021. To måter å bruke historien på som er tilbakeskuende.

Med hensyn til den nevnte kritikken Stugu retter mot Karlsson (se side 20), at kategoriene hans ikke er gjensidig utelukkende og glir over i hverandre, har min analyse av historiebruk vist at det er nettopp dette som gjør den så god og anvendelig. Ved å kunne se at i menneskets kommunikative verden bruker avsender ulike verktøy knyttet til historiebruk for å overbevise mottaker om noe. Ved å ty til teknikker som forsterker hverandre ved å overlappes eller å svekke hverandre ved å stride mot hverandre, så fremkommer budskapene med ulik tyngde i kommunikasjonen som historiebruken jo nettopp skal inngå i. Slik farges kommunikasjonen og tillater nyanser av kraft i deler av budskapet.

Det samme fremkommer i mine funn innen hvordan historie brukes i fortelling. Ved å benytte meg av Heiret, Ryymän & Skålevågs definisjoner og bruk av hoved- og sidefortellinger sammen med Rüsens typologi og fortellingenes funksjon, har jeg kunnet vise hvordan en hovedfortelling som er av typen tradisjons-, eksemplarisk-, kritisk- eller utviklingsfortelling, påvirkes av andre fortellingstyper i egenskap av å være sidefortellinger. På samme måte som i Karlssons typologi nyanseres dermed kommunikasjonen ved at de ulike sidefortellingene påvirker hovedfortellingen på ulike måter. Ikke minst når mindre synlige sidefortellinger viser seg å eksistere inne i andre større og tydeligere sidefortellinger. Litt som en løk med lag på lag. Noe denne masteroppgaven dessverre ikke har hatt anledning til å gå i dybden på grunnet plassmangel.

I sum må jeg da si meg uenig med Stugu i hans kritikk, og poengtere at bruken av Karlssons typologi blir desto bedre jo flere av hans typer man inkluderer i ens undersøkelse, nettopp fordi dette er en viktig del av kommunikasjonen å se hvordan typene historiebruk spiller på lag eller mot hverandre, slik Karlsson poengterer: at det er i grenseskillet mellom de ulike typene at det analytisk interessante kommer frem.⁵²³

Et viktig resultat av dypdykket jeg har gjort for å finne svar på min problemstilling er de ubesvarte spørsmålene som har blitt stadig flere. I min søken etter verktøy for å analysere empirien min har jeg sett viktigheten av å bruke historiekultur for å skille ut nyanser som ikke teoretiske modeller som Rösen og Karlsson presenterer klarer å fange opp. Derfor vil det være interessant å se om økt fokus på historiekultur i en undersøkelse av statsministrenes taler vil kunne tydeliggjøre enda større forskjeller, eller motsatt, gjerne med en tabell som viser hvilke narrative forkortinger og andre begrep som kan knyttes til historiebruk og slik avdekke det kvantitative omfanget. Gjerne med hjelp av hjelpemidler som kan behandle store mengder data.

Et interessant spørsmål vil være om Sverige og Danmark er like i skillet mellom hva politikere mener er best for landet på den ene siden og hva velgerne på den andre siden mener er best for landet, slik som det fremkom i de danske nyttårstalene i 2000 og 2008? Spesielt interessant er det fordi Axelsson avdekket i sin undersøkelse at i Sverige aktiverte konservative og sosialdemokratiske politikere helt ulik kunnskap, minne og erfaring fra erfaringsrommet i sin historiebruk, mens i Norge benyttet politikere oftest de samme eksemplene fra erfaringsrommet, men med forskjellig perspektiv og dermed ulik «sannhet».

Et annet interessant spørsmål vil være å sammenlikne alle de tre skandinaviske landenes bruk av historie, og finne ut hvorfor Sverige ikke har en nyttårstale i samme grad som Norge og Danmark, eller for den saks skyld Tyskland som Sverige opp gjennom historien har hatt stort samkvem med politisk, økonomisk og innen utdanning. Ligger noe av svaret her i det Axelsson fant?

Drømmeprojektet vil være å kunne gjennomføre en undersøkelse av hvordan erindringspolitikk, minnekonstruksjon og historiebruk utføres likt eller ulikt i de tre Skandinaviske landene, og hvorfor.

⁵²³ (Karlsson & Zander, 2014, s. 78)

Bibliografi

- Aronsson, P. (2000). *Makten över minnet. Historiekultur i förändring*. Lund: Studentlitteratur.
- Aronsson, P. (2004). *Historiebruk: att använda det förflutna*. Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, E. (2006). *Historien i politiken. Historieanvändning i norsk och svensk EU-debatt 1990-1994*. (Doctoral dissertation, Acta Universitatis Upsaliensis).
- Bakken, J. (2020). *Retorikken i skolen*. Oslo: Univeritetsforlaget AS.
- Berge, B. (2016). *Statsministerens nyttårstaler gjennom 70 år*. Trondheim: Cappelen Damm AS.
- Bondevik, K. (den 1. januar 2000). *Statsministerens nyttårstale 2000*. Hentet fra Regjeringen.no: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/Regjeringen-Bondevik-l/smk/Taler-og-artikler-arkivert-individuelt/2000/arsskiftet_1999-2000/id264369/
- Braudel, F. (1980). *On History*. Chicago: Univeristy of Chicago Press.
- Braudel, F., & Wallerstein, I. (2009). History and the Social Sciences: The Longue Durée. *Review (Fernand Braudel Center), Vol. 32 No. 2, COMMEMORATING THE LONGUE DURÉE*, ss. 171-203.
- Brundtland, G. (den 1. januar 1992). *Statsministeren taler: Gro Harlem Brundtland 1992*. Hentet fra NRK TV: <https://tv.nrk.no/serie/statsministerens-nyttaarstale/1992/FAKN70000191/avspiller>
- Bøe, J., & Knutsen, K. (2012). *Innføring i historiebruk*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Dalen, M. (den 25. august 2022). *Max Weber*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/Max_Weber
- Danbolt, I. (den 5. september 2022). *Fattigdom*. Hentet fra FN-sambandet: <https://www.fn.no/tema/fattigdom/fattigdom>
- Dansk ungdoms fællesråd. (den 2. mai 2023). *Hvem var Hal Koch?* Hentet fra Dansk ungdoms fællesråd: <https://duf.dk/artikel/hvem-var-hal-kochquestion-mark>
- Duquette, C. (2015). Relating HIstorical Consciousness to Historical Thinking Through Assessment. i K. Ercikan, & P. Seixas, *New Directions on Assessing Historical Thinking* (ss. 51-63). New York and London: Routledge.
- Dybland, T. (2022). *Historiebruksanalyse av norske landsmøtetaler*. [Masteroppgave]. Universitetet i Stavanger. Hentet fra <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/3002788>.
- Enckell, A. (2022). *Bernie Sanders och Hillary Clinton i tidigare presidenters fotspår. Bernie Sanders och Hillary Clintons historiebruk i kampanjtal*. [Masteroppgave]. Åbo Akademi University. Hentet fra <https://www.doria.fi/handle/10024/185581>.
- Erikstad, T. (den 9. september 2018). *Finanskrisen i 2008 måned for måned: Slik spredde panikken seg over hele verden*. Hentet fra DN: <https://www.dn.no/marked/finanskrisen-ti-ar-etter/finanskrisen/finanskrisen-i-2008-maned-for-maned-slik-spredde-panikken-seg-over-hele-verden/2-1-409619>
- Farbøl, R. (2011). Irakkriegen og den historiske legitimering. *Slagmark tidsskrift for idéhistorie nummer 60*, ss. 68-80.

- Fredriksen, M. (den 1. januar 2021). *Mette Frederiksens nytårstale 1. januar 2021*. Hentet fra Statsministeriet: <https://www.stm.dk/statsministeren/nytaarstaler-siden-1940/mette-frederiksens-nytaarstale-1-januar-2021/>
- Furlund, R. (2011). Veien til det hvite hus. Kampen om å bli den 44. president i USA. En studie av historiebruken til Barack Obama og John McCain i tidsrommet fra januar til valgdagen 4. november 2008. ss. [Masteroppgave]. Universitetet i Stavanger. Hentet fra <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/185406>.
- Green, A., & Troup, K. (2016). *The houses of history*. Manchester: Manchester University Press.
- Gulbrandsen, T. (den 15. desember 2013). *Klassereise og ideologi*. Hentet fra FriFagbevegelse: <https://frifagbevegelse.no/klassereise-og-ideologi-6.158.35569.b71c9ad6a2>
- Götz, G. (den 26. juni 2018). How teaching the English Revolution (or not) became a landmark debate in German history didactics. *Paedagogica Historica International Journal of the History of Education, Volume 54, Issue 5*, ss. 531-544.
- Heidar, K., & Berntzen, E. (1998). *Vesteuropeisk politikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heiret, J., Ryymin, T., & Skålevåg, S. (2013). *Fortalt fortid. Norsk historieskriving etter 1970*. Oslo: Pax Forlag AS.
- Hellstrøm, U. (den 26. januar 2007). *E24 møtte Bill Gates i Davos: Kutter Microsoft 2008*. Hämtat från E24: <https://e24.no/internasjonaoekonomi/i/kJKyQa/e24-moette-bill-gates-i-davos-kutter-microsoft-2008>
- Hjorth, I. (2020). *Forhandlinger om 22. juli-minnet. Den nasjonale minnestsprosessen 2011-2017*. (Doktorgradsavhandling) Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Jensen, S. (1978). *Historieundervisningsteori*. København: Christian Ejlers Forlag.
- Julsrud, O. (den 30. desember 2022). *Danmarks samtidshistorie*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/Danmarks_samtidshistorie
- Karlsson, K.-G., & Zander, U. (2014). *Historien är närvarande. Historiedidaktik som teori og tillämpning*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Knutsen, K. (2010). Historiefortelling som politisk retorikk: En analyse av politiske taler. i A. Dessingué, K. Knutsen, & A. Hansen, *Flerstemte minner* (ss. 108-119). Stavanger: Hertevig Akademiske Forlag.
- Knutsen, K., & Knutsen, I. (2020). Performative historical competence: use-of-history. *Journal of Curriculum Studies, 52:5*, ss. 673-684.
- Koselleck, R. (2004). *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press.
- Körber, A., & Meyer-Hamme, J. (2015). Historical thinking, competencies, and their measurement. i K. Ercikan, & P. Seixas, *New directions in assessing historical thinking* (ss. 89-101). New York: Routledge.
- Lund, E. (2012). Historiebevissthetsbegrepet i engelsk historiedidaktikk: teoriutvikling og didaktisk konkretisering i en ny læreplan. i P. Eliasson, K. Hammarlund, E. Lund, & C. T. Nielsen, *Historiedidaktikk i Norden 9* (ss. 96-116). Malmö: Malmö högskola och Högskolan i Halmstad.

- Lund, M. (2020). *Danske taler. 20 oppbyggelige analyser*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Myrhol, F. (den 27. september 2009). *Hernes skapte skoletapere*. Hentet fra Forskning.no: <https://forskning.no/hogskolen-i-bergen-partner-politikk/hernes-skapte-skoletapere/897478>
- Nielsen, M.-B. (den 14. september 2007). Et historiedidaktisk blikk på kildeterminologien. Kan historiefaget tjene på å reformulere sine «læresetninger»? *Historisk tidsskrift Vol.86, Utg.3*, ss. 370-387.
- Nielsen, N. (2010). *Historiens forvandlinger - historiebrug fra monumenter til oplevelsesøkonomi*. Århus : Aarhus Universitetsforlag.
- Opsahl, E. (den 12. april 2019). *Danmarks historie*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/Danmarks_historie
- Orgeret, K. (den 2. november 2020). *Karikaturstriden*. Hentet fra Store norske leksikon: <https://snl.no/karikaturstriden>
- Pihl, R. (den 24. mars 2022). *Danmarks befolkning*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/Danmarks_befolkning
- Pihl, R. (den 5. april 2023). *Danmark*. Hentet fra Store norske leksikon: https://snl.no/Danmark#-Siste_halfdel_av_1900-tallet
- Poulsen, H. (2001). *Aschehougs verdenshistorie. Fra krig til krig 1914-1945. Bind 13*. Oslo: H. Aschehoug & Co.
- Rasmussen, A. (den 1. januar 2008). *Anders Fogh Rasmussens nytårstale 1. januar 2008*. Hentet fra Statsministeriet: <https://www.stm.dk/statsministeren/nytaarstaler-siden-1940/anders-fogh-rasmussens-nytaarstale-1-januar-2008/>
- Rasmussen, A. (den 1. januar 2009). *Anders Fogh Rasmussens nytårstale 1. januar 2009*. Hentet fra Statsministeriet: <https://www.stm.dk/statsministeren/nytaarstaler-siden-1940/anders-fogh-rasmussens-nytaarstale-1-januar-2009/>
- Rasmussen, P. (den 1. januar 2000). *Statsminister Poul Nyrup Rasmussens Nytårstale 2000*. Hentet fra Statsministeriet: <https://www.stm.dk/statsministeren/taler/statsminister-poul-nyrup-rasmussens-nytaarstale-2000/>
- Rüsen, J. (2005). *History: Narration, Interpretation. Making sense of history*. New York & Oxford: Berhahn Books.
- Ryymin, T. (2017). *Historie og politikk. Historiebruk i norsk politikktutforming etter 1945*. Oslo: Universitetsforlaget .
- Schwartz, H. (den 24. august 2009). *2007-2008 finanskrisens politiske økonomi*. Hentet fra Idunn: <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1891-1757-2009-02-06#sec-6>
- Seixas, P. (2004). *Theorizing Historical Consciousness*. Toronto Buffalo London: University of Toronto Press.
- Seixas, P. (2017). Historical Consciousness and Historical Thinking. i M. Carretero, S. Berger, & M. Grever, *Palgrave Handbook of Research in Historical Culture and Education* (ss. 59-72). London: Macmillan Publishers Ltd.

- Sjølie, Ø. (den 25. juni 2007). *Danmark er EU-mester i økonomi*. Hentet fra E24:
<https://e24.no/internasjonaoekonomi/i/3JVXoe/danmark-er-eu-mester-i-oekonomi>
- Skjelbostad, E., & Hernes, V. (den 17. september 2021). Strekk i laget for den 'nordiske modellen'? Arbeidsintegrering, universalismeprinsippet og trepartssamarbeid i Danmark og Norge under flyktningkrisen. *Norsk statsvitenskaplig tidsskrift Vol.37, Utg.3*, ss. 139-156. Hentet fra Store norske leksikon.
- Solberg, E. (den 1. januar 2021). *Statsministerens nyttårstale 2021*. Hentet fra Regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/smk/taler-og-innlegg/statsministeren/taleroartikler/2021/statsministerens-nyttarstale-2021/id2826293/>
- Stoltenberg, J. (den 1. januar 2008). *Statsministerens nyttårstale 2008*. Hentet fra Regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/taler-og-artikler/2008/nyttarstale-2008/id495221/>
- Stoltenberg, J. (den 1. januar 2009). *Statsministerens nyttårstale 2009*. Hentet fra Regjeringen.no:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/smk/taler-og-artikler/2009/nyttarstale-2009/id541382/>
- Stugu, O. (2008). *Historie i bruk*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Svartdal, F. (den 5. mai 2022). *Håp (psykologi)*. Hentet fra Store norske leksikon:
https://snl.no/h%C3%A5p_-_psykologi
- Thorp, R. (2013). The Concept of Historical Consciousness in Swedish History Didactical Research. *Yearbook of the International Society for History Didactics 34*, ss. 207-224.
- Tosh, J. (2015). *The Pursuit of History. Aims, methods and new directions in the study of modern history*. London m.fl.: Routledge.
- Tvedt, K. (den 3. november 2022). *Dansk Folkeparti*. Hentet fra Store norske leksikon:
https://snl.no/Dansk_Folkeparti
- Tvedt, K. (den 30. desember 2022). *Nei til eurotilknytning*. Hentet fra Store norske leksikon:
https://snl.no/Danmarks_samtidshistorie#-Nei_til_eurotilknytning
- Tvedt, K. (den 16. desember 2022). *Statsministre i Danmark*. Hentet fra Store norske leksikon:
https://snl.no/Statsministre_i_Danmark
- Tvedt, K., & Scott, I. (den 20. april 2023). *Statsministre i Norge*. Hentet fra Store norske leksikon:
https://snl.no/statsministre_i_Norge
- Utdanningsdirektoratet. (den 1. mars 2022). *Kjerneelementer*. Hentet fra Utdanningsdirektoratet:
<https://www.udir.no/lk20/his01-03/om-faget/kjerneelementer>
- Warring, A. (den 28. august 2011). Temp tidsskrift for historie Årg. 1 Nr. 2. *Erindring & historiebrug*, ss. 6-35.
- Warring, A. (2017). Norge og Danmark i kunsten at jubilere. i O. Agedal, P. Botvar, & Å. Brottveit, *Kunsten å jubilere. Grunnlovsfeiring og minnepolitikk* (ss. 187-203). Oslo: Pax forlag A/S.

Winther, B. (u.d.). *Ideen om det norske folk: Vidkun Quislings taler på Nasjonal Samlings pinsestevner i Borreparken i 1941, 1942 og 1943*. [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/74847>.

Waage, H. (den 3. november 2020). *Oslo-avtalen*. Hentet fra Norgeshistorie - Fra steinalderen til i dag. Fortalt av fagfolk.: <https://www.norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1931-oslo-avtalen.html>

Zerubavel, E. (2003). *Time Maps. Collective Memory and the Social Shape of the Past*. Chicago: The University of Chicago Press.